MAHMUT MAKAL

KALKINMA MASALI

MAHMUT MAKAL

KALKINMA MASALI

Bizimköy Yayınları

Kalkınma söylevleriyle yurt alanımızın dolup taştığı bu on yıl sonunda Mahmut Makal'ın köylerimizin bugünkü durumunu ortaya koyan yeni bir kitabı. «Kalkınma Masalı» adını taşıyan bu kitabıyla yazar, son on yıl boyunca yurdumuzda en çok tekrarlanan kalkınma savları yaldızının altındaki gerçeği en açık, belirli örnekleriyle gözlerimizin önüne sermektedir.

Makal'ın gerçeklerin olanca sertliğini, acılığını ve çıplaklığını duyuran anlatımıyla «Kalkınma Masalı»nda çeşitli açılardan yansıttığı gerçeklerimizi, insanoğlunun aya ulaştığı bir sırada okumak yüreğimizi iki katlı burkuyor. Makal'ın kitabında dile gelen gerçekleri bütün yurtsever aydınlar gözönünde tutmalı, bu sorunların çözümlenmesine gücünün yettiğince yardımcı olmalıdır.

Ahmet Köksal (İmece Dergisi)

On Lira

KALKINMA
MASALI

Kapak düzeni : **Hasan Sağlam**

Ankara'da, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şti.nde basılmıştır.
Mart 1970

Mahmut Makal

KALKINMA MASALI

İKİNCİ BASILIŞ

Bizimköy Yayınları
P.K. 255 — Ankara

BİZİMKÖY YAYINLARI : 2

Birinci basılış : Kasım 1960

ALIŞILAN

Köyde harmanlar dökülelî bir ay olduğu halde bir türlü bitmiyordu. «Daha yirmi gün sürer» diyorlardı. Tarlada otuz kadar yığını vardı herkesin, yuvarlak hesap. Kel öküzlerle günde iki sefer yapılabiliyor. Bu iki seferde de bir yığın ancak kaldırılıyor. Bir o kadar zaman da sürmesi ister bu ekinin... Buna rağmen, bu şartlardan silkinip kısa zamanda bu işlerin üstesinden gelecek olanaklara kavuşma isteği sezmek mümkün değildir. Emeğin değerini, karşılığının ne olduğunu düşünmeden, ha babam çalışıyorlar... Yüzler kavlak, dudaklar yalama, cansızlık, kansızlık...

Çift sürümü, ekin biçimi, harman dökümü... derken, bütün yaz gece gündüz çalışıldığı halde, yenenler de soğan-ekmekten, bostan-ekmekten öte gitmiyor üstelik. Hele öğleyin sıcak yemek yapılmıyor. «Sıcak havada sıcak yemek yenir mi?» oluyor gerekçeleri de. Akşama iyi kötü yemek yapılıyorsa da çorba, pilâv, bu kez yorgun gelen çocuklar yemek yiyecek gücü kendilerinde bulamıyarak cansız uykuya varıyorlar.

Bizimkiler de öyle. Anamla kavgalı oluyoruz bazan, yemek yüzünden. Gazocağından da yararlana-

rak, harmandakiler gelmeden akşam övününü hazırredin, diyorum. Olur molur diyor ama, ortalık kararddıktan sonra harmancılar geldiğinde tencere ocakta oluyor. Tezeğin dumanında boğulacak anam nerdeyse. Gene de gazocağının sağladığı kolaylıktan yararlanmaya yanaşmıyor, eloğlunun havagazı olmayan evde oturmak istemediği, dünyanın atomla uğraştığı, aya ulaştığı bu devirde... Evde oldukça ben yakıp tencereyi üstüne oturtuyorum ya, her zaman olmuyor bu. Olmadığı için de, ne kadar söylesem, ocağa tezek çatıp tütütmeyince içi rahat etmiyor.

«Gazocağı var, teneke gaz dolu, insan akşamdan kalma yemeği ısıtmak için bile uğraşa uğraşa tezek yakar mı?» diyerek üzüle üzüle nutuk çekmeye başlıyorum.

«Böyle yapmasam ucu bulunmaz bu geçimin» diyor. Ne deseniz, yüzyılların kuşaktan kuşağa bıraktığı ve Anadolu köylüsünün iliğine işlemiş olan kendi yağı ile kavrulma alışkanlığına etki yapamıyorsunuz.

Evde yağ tükendi. Keçi derisinden bir tulum var, «karanlık yerde kadı oturur» diye bilmecelere giren tulum... Her gün yoğurt boşaltıyorlar içine. Güz gelince yayıklanacak da kışlık yağ çıkarılacak. Evin en kıymetli malı bu tulumdur şimdi. Övezler yığın yığın kondukça anam gider, dışına süzülen tortuları sıyırır kör bıçakla. Göz değerler diye gelenin gidenin görmesini istemez. «Vita alalım bari» dedim evde yağ tükenince ve Battal Ağanın dükânından birkaç kilo aldım. Akşam harmandan geldiğinde ilk paparayı babamdan yedim:

«Haftaya Gelveri pazarına gidip altın gibi yağımı alır gelirdim ben. Eve nerden bastırıyorsun bu yağı. Sonracığıma, ayıp değil mi açıktan açığa yağ almak? Evlerinde yağ kalmamış demezler mi? Elin oğlu bilir mi senin evinde heykel gibi tulum olduğunu?»

Öğleleri birarada olursak, ikiniz bir olup sıcak yemek yapıyoruz anamla. Böylece, midesine sıcak yemek gittiği için sevinçlerin en büyüğünü duyuyorum. Ben yanında olmadığım öğlelerde, karpuz ekmek, soğan-ekmek idare ettiğini biliyorum.

«Çok ve kuvvetli yemen gerek» diye zorluyorum yıllardır.

Verdiği tek karşılık şu:

«Canım istemiyor..»

Zorlamayınca ister mi o tembel mide?

Bir gün öğle vakti gazocağını yaktım, rahat rahat bulgur pilâvı pişirdik. Yanına salata yaptık. Yoğurt ayran da var...

«Hadi ana, buyur bakalım, eş olalım.»

«Ben iki kere yedim.»

«Ne yedin ki?»

«Bir ekmek, bostanla yedim, sonra bir ekmek de kırmızıynan (domates) yedim.»

«Pilâvın yeri başkadır, hele gel.»

Geldi. Hele bir daha, hele bir daha derken lokmaların sayısı karıştı. Konuşmadan devam ettik yemeye. Pilâvla bir yufka ekmek bitirdi...

Anam zayıf. Hep böyle yemesi gerekir, ama yemiyor. Düzen böyle kurulmuş, alışılandan başkası yenmiyor. Ben de her zaman onun yanında olamam ki zorlayayım.

Yeseler yarına her şeylerinin tükeneceğini sanıyorlar. Bir gazocağını kullanmak bile alışılmış tutumlu gidişe aykırı düşüyor onlarca. Bazı ihtiyaçları açıktan açığa temin etmekten çekiniyorlar, birbirinden utanıyorlar. İlkel ve alışılmış düzene severek bağlandıklarını sanmamalıyız. Onlardaki «alıştığımdan, gördüğümden başkasını yaparsam işin ucunu yitiririm..» duygusunu ve inancını yenmenin yollarını aramalıyız. Uygarlığın verileriyle birlikte köylünün ufkunu açacak, ona umut ve güven verecek kuruluşlar, bu kuruluşların ülkücü görevlileri türediği gündür ki köylü «olunca harman, olmayınca kavran» deyimiyle belirttiği ilkel ve gereksiz tutumluluğunu sürdürmekten yavaş yavaş uzaklaşacaktır...

ÇARŞAMBA DEDİKLERİ

Yazı yazmam gerekti, oturdum masaya. Yararlanacağım belgeleri de yerleştirdim yanıma, yöreme. İş kaldı yazmaya değil mi? Kolay değil ama yazmak. Neyi kolay yaptırıyorlar ki adama? Tak tak boyuna kapı çalınıyor. Açıyorsun, sapasağalm biri var karşında. «Allah için, allah gönlüyün muradını versin» diyor. Bu kadar çok dilenci mi olurmuş diye düşünüyorum. Bu kadarla kalsa iyi, bir de yoksul öğrenciler için gelenler var. Kapıdan hiç ayrılmamak gerekiyor. Ne biçim toplumdur anlaşılmaz.

Eline geçen yarım günü kullanamadığımı, başladığım yazıyı bitiremediğimi öğleyin gelen eşime, oğluma anlatıyorum yemekte. Eşim, her gün gelenler bulunduğunu, fakat bugün Perşembe olduğundan gelenlerin daha çok olması gerektiğini söylüyor.

«Neden?» diyorum.

«Neden olacak, bilmiyor musun Perşembenin nasıl bir gün olduğunu?»

«Basbayağı bir gün değil mi?»

«Sus, sus...»

Benim konuşmama fırsat vermeden, ilkokulun ikinci sınıfına giden oğlum giriyor araya.

«Perşembe olunca ne olur, anne?»

«Amaaan Ahmet, babana soruver. Perşembe müslüman günüdür.»

Ahmet bana dönüyor bu kez.

«Müslüman günü ne demek baba, müslüman ne demek?»

İçinden çık çıkabilirsen. Bu çocuğu yedi yaşına getirenedek akla karayı seçtim zaten. Tırnağının nasıl olup ta büyüdüğünü, aydedenin nasıl yürüdüğünü, insanın dişlerini kimin yaptığını.. Sorar. Anamdan, anasından da «allah» karşılığını alır durur.

Sabırsızlıktan yana da bir. Saniye geçmeden yeniledi sorusunu:

«Müslüman ne demek baba, niye söylemiyorsun?»

«İnsan demek, biz demek...»

«Biz müslüman mıyız?»

«Sözde.»

Bu «sözde» ye kızdı bizimki. Böyle durumlar karşısında ne yapacağımız ve nasıl hareket edeceğimiz konusunda verdiğimiz kararı hatırlattı: İleri geri açıklama yapılmayacak, her şeyin aslını astarını büyüyünce kendisi öğrenecek..

«Sen başladın» dedim, «Perşembe soran mı vardı size, müslümanlığı da ben icat etmedim ya!»

Oğlan durmaz bir yandan. «Niye sözde dedin baba?»

«Lâf olsun diye oğlum.»

Oğlan unutur gibi oldu, yanındaki unutmaz: «Bu lâf olsunların sonu ne olacak bilmem ki. Çocuk böyle mi eğitilir, her şeyin iç yüzü neyse, soran çocuğa olduğu gibi söylenmeli benim bildiğim. Çocukları yalancılığa da alıştırmamış oluruz böylece..»

«Eğer her şeyin içyüzünü olduğu gibi anlatacak olsak halimiz harap» dedim. «Neyin iler tutar yanı var sanıyorsun. Sonra, kimden artmış da bize kalmış, olduğu gibisini söylemek bir şeyin?»

Lokmasını ivedi tutmaya çabalamasından anlaşılıyordu lâfının hazır olduğu. Uzaması gereksiz bir tartışmaydı bu. Yüzyıllardır milyarlarca insan tartışmış, bir bölüğü olumlu yanı, bir bölüğü karşıt görüşü tutmuş ama gene de bir sonuca bağlayamamışlar. Çıkar yolu bağnaz kalmakta, suya sabuna ilişmemekte bulmuşlar. Kala kala bize mi kalmıştı bundan bir sonuç çıkarmak? Meseleyi kapatmak için radyoyu açtım.

Subay evlerinden, işçi evlerinden söz eden haberler bültenini dinlemeye başladık. Bir ara, bir bakanımızın, bir ilimizde yaptığı konuşmayı verdi radyo. Bir ara Bakan, İmam Hatip okullarının en yararlı kurumlar olduğundan, müslümanlığı, müslüman çocuklarının iyice ve kaynağından öğrenmeleri gerektiğinden dem vurmuş söz arasında. Bu yoksunluğu gidermek için, çocuklarımıza müslümanlığı öğretmek için, İmam Hatip okullarının açılmış olduğunu, açılmakta devam edeceğini eklemiş...

«Mal bulmuş mağribi» gibi sevindim bunu dinleyince. Ayağa kalktım sevincimden. «Buldum, buldum!» dedim. Arşimet gibi. «Boşuna yorulmuşuz be, İmam Hatip okulu bizim eve yakın nasıl olsa, Ahmedi oraya verelim de, kendisi öğrensin müslümanlığın ne demek olduğunu.»

Öfke ile kalkanım zararla oturduğu gibi, sevinçle kalkmıştım ama otururken içimden bir yerin sızladığını, acıdığını duydum. Ahmet, sorularına yenilerini eklemeye başlamıştı bile:

«Kaç yıl sonra gideceğim radyonun dediği okula, baba?»

«İlkokulu bitirince mi gideceğim, anne?»

«Şimdi gitsem olmaz mı?»

«Orada kaç yıl okuyacağım? Müslümanlığın ne demek olduğunu öğrenebilecek miyim orada? Söylesene baba, radyo yalan mı söylüyor yoksa?»

AYIN FETHİ
YA DA
İMAM KAFASI

Kışın camide ve oda sedirinin baş köşesinde anlattıklarını, ağustosta da sap kağnısının gölgesinde anlatıyordu bizim köyün imamı. Anlattıklarının sıraya girecek, mantığa bağlanacak yanı var mı yok mu orasını okura bırakacağım. Yerli yersiz yıllardır söyleyegeldiği şeyleri harmanyerinde yeniden dinleyince, şöyle bir toparlamak istedim:

Dünyanın kuruluşundan, yani temelden başladı lâfa. Ama sarı öküze dokunmadan konuya girdi: «Cenabı Hak evvelâ tavus kuşu şeklinde peygamber efendimizin mübarek nurunu yarattı. O nura bir baktı ki, nur Cenabı Hakkın nazarına dayanmayarak eriyip su oldu ve ikiye ayrıldı. Bir bölüğü havaya çıkıp yedi kat gökleri meydana getirdi. Nazmında şöyledir:

Çün yarattı bir felekle bir yeri
Muttasıldır birbirine her biri
Bir nazar kıldı bunlar ayrıldılar.
Yedi kat gök yedi kat yer oldular.

Ondan sonra da arşörrahman ve kürsi levk ve

bütün cennet cehennem, huriler, gılmanlar, melâikeler ve vildanlar ve rıdvanlar ve güneş ve ay ve yıldızlar ve melek ve zebaniler ve sırat ve mizan ve semadaki bulutlar ve bütün ecramî semaviye vücut buldu...».

Çevresindekiler de alışmışlar, imamın neleri anlatacağını bildikleri halde, kafalarında dağılmış önemli konuları yenilemesini hatırlatmaktan geri kalmıyorlar.

«Kaf Dağını desene Kaf Dağını?» dedi Horum Ali.

İmam plâk gibi başladı:

«Kaf Dağı yeşil zümrütleriyle dünyanın her yanını ihata etmiştir. Ve hem de başı göklere bitişiktir. Ve gökteki yeşillik onun rengidir. Ve hem de dünya yüzünde büyük küçük ne kadar dağ varsa hepsinin damarları Kaf Dağına merbuttur. Misali santral gibidir. Bir afat veya zelzele emrolunsa oraya mückkel melâikeye emreder, o mückkel oranın damarını çeker, anî o mühite zelzele olur...»

«Sarı öküz nasıl sırtını vermiş bu dağa, onu de». Diyorlar.

«Yok yok, Feriştahı söyle söylemişleyin» diyenler de var.

İmam başlıyor:

«Cenabı Hak Feriştah melâikesini dünyayı kucağına alsın diye yarattı. Feriştah yerlerin altına girdi ve yerleri kucağına alıp bir elini Şarktan bir elini Garptan çıkardı. Lâkin ayağı yer tutmadı. Yeşil yakuttan dört köşe bir taş yarattı, Feriştah oraya ayak bastı..»

Konuyu değiştirip konuşmayı sürdürüyor:

«Evvel zamanda ay ve güneşin nurları müsavi idi. Gece olmadığı için Allahın kulları rahat edemediklerini dualarında söylediler. Vacip teâlâ duayı kabul edip Cebrail Aleyhisselâma emretti ki ayın nurunda birazını al ve güneşe ver. Mübarek kanadı ile ay'ı üç kere sildi. Ondan sonra ayın 69 cüzini alıp güneşe verdi. Ayın ziyası azaldı. Gece böyle meydana geldi. Ayın içinde görünen siyahlık, Cebrailin kanadının değdiği yerdir... Güneş yedinci katta, ay birinci kattadır. Güneş ateştir. Ayda sıcaklık yoktur. Ayla bizim aramızdaki mesafe otuzbeş bin senelik yoldur..»

Kağnının gölgesinde oturanlar, yorgun yorgun sağa sola dönüyor, sığara sarıyor ve bir uçtan da «Allah Allah!» çekerek hayret içinde olduklarını gösteriyorlar. İmam da sigarasını sarıyor, bir uçtan konuşuyor:

«Aşure çorbası yaklaştı» diyor. «Bugün çok mübarek bir gündür. Hazreti İbrahimin Nemrudun ateşinden halâsı, Nuh'un tufanından halâsı, Musa'nın Firavun'dan halâsı, Eyüp peygamberin derdinden şifası ve İsa'nın göklere çıkması ve Yakupun oğlu Yusufa kavuşması, ve Yunusun balık karnından halâsı ve kıyametin dahi aşure günü kopacağı, meridir. Saydıklarımın cümlesi bu güne tesadüf ediyor. Nuh aleyhisselâm tufandan kurtulduğunda gemisinde bulunan kırk kadın ve kırk erkek yeryüzüne indiklerinde geride kalan erzakı bir kazana doldurup çorba halinde yemek pişirip yemelerinden ötürü, aşüre günü yapmak ve onların cenneti alâda Hüri bacılarımızın koy-

nunda yatan ruhlarını şad etmek cümle müslümanlara sünnet olmuştur...»

Horum Ali hıyar soyuyordu. İmamın durduğunu görünce sordu:

«Nuh aleyhisselâm kaç yaşında öldü emmi?»

«Haşa, sümme haşa, peygamber ölmez ya, dünya değiştirdi. Bu dünyada 950 sene yaşadığı kat'îdir. Geçen gün belirsiz oğlum. Şu üstünde durduğumuz dünya bile ihtiyarladı. Hak teâlânın bu dünyaya verdiği ömür yetmiş bin senedir. Bunun altmış iki bin dokuzyüz yirmi senesini Can kavmi yaşamıştır. Bu Can kavmi kanatlı olup kuş gibi havada yaşarlardı. İblis Can kavmindendir. Can kavminden sonra dünyanın baki kalan ömrü insanoğluna aittir. Baki kalan bu ömür de bitmek üzeredir. Âdemden Nuha kadar iki bin iki yüz ellialtı sene, Nuh tufanından İbrahim Peygambere kadar bin yetmişdokuz sene geçmiştir. Ondan bu yana geçen de az değildir. Âhir zaman peygamberinin doğumundan sonra seneler sayılı kaldı...»

Kaleme gelir mi bizim imamın kafasındakiler?. Âhir zamana kaç yıl kaldığını hep birlikte hesap ettikten sonra yeniden Can kavmine döndü ve İblis'in künyesini saydı. Sonra Beni İsrail peygamberlerinden Danyal aleyhisselâmın ölümden kaçan bin kişinin peşine düşmesine geçti...

Yaşadığını duymak için, ölümden kaçan bin kişi gibi oradan uzaklaştım. İmamın bunca yıl anlattıklarının sonunu almak mümkün değildi nasıl olsa...

ÖLÜM

Göstüklü Deli Bayram uğradı ilçeden gelirken. Zemherinin çat ayazında ve sabahın bu erken vaktinde yola çıkmak, her babayiğidin harcı değil doğrusu. Bayramın her tarafı buz gibi donmuş. Bir saat kadar ısındıktan sonra, ancak dudaklarının canı geldi ve konuşabilmek için dili çözülebildi:

«Bizim çocuk öldü» diyordu «Kefenlik almaya gittiydim şeere. Köyden çıkalı üç gün oldu. Bilmem şinciye kadar nice ettiler yavrumun mevtasını?» Gözlerinden çocuğun ve soğuğun verdiği acının yaşları döküldü. Elinin ters tarafıyla gözyaşlarını silip ve gözlerini iyice ovaladıktan sonra devam etti.

«Kefeni alıp da yola çıkınca şeerin bu yanındaki yolda iki cendirmeye rasgeldim. Üzerimi aradılar. Gış günü, ne olur ne olmaz deyi bir dabanca bulup gittiydim Keçelinin oğlundan. Dabancayı aldılar. Haydi ondan vaz geçelim, «Aman etmen beni bırakın evde yavrımın mevtası bekleyor» dediysem de diynemediler, doğru nezarete götürüp gapattılar beni. İki gündür nezarette çivi keserim. Buön salıverdiler..»

Vaziyet anlaşılmıştı: Köy dükkânında böyle şeyler bulunmadığı için, bütün köylüler, böyle bir ölüm

anında ilçeye koşarlar. İyi-kötü herkesin tanıdığı bir esnaf vardır ve oradan veresiye olarak kefenlik bezi koparabilirler...

Giderken Bayram: «Ölsek de gurtulsak... Şu vaziyetimize Allah da mı acımıyor acep!?» diyordu.

Boş bulundum:

«Ölünce kurtulacak mıyız kepazelikten?» dedim. «Böyle zamanda ölüm dilemek iyi olmaz: ya kefen bulamazsın, bulsan da üç günde köye zor dönersin. Kimbilir ne hal oldu zavallı çocuğun ölüsü ve başucunda ağlayanlar?.»

Ve sonra aklıma bir mani geldi. Bu, bazı kandırma anlarında anamın sık sık söylediği bir manidir.

Kar yağar beyaz olur.
Geceler ayaz olur.
Bizim gibi ahmağa
Daha bunlar az olur!..

YOLDA

Tren hareket eder etmez, yanımızdaki ihtiyar, hepimizin yüzünde gözlerini gezdirerek «uğurlar olsun» dedi. Sonra piposunu doldurmaya başladı. Bir yandan da sıra ile mesleklerimizi sordu. Onun vasıtası ile kompartımandaki altı yolcu birbirimizi öğrenmiş olduk: Bir subay, bir mühendis, iki öğretmen, iki öğrenci idik. Öğretmenlerden birisi ihtiyar, birisi de bendim. Ne yazık ki ihtiyar, çoktan emekliye ayrılmış. Ayrılmasiyle mesleğine bağlılığı da kat kat artmış. Konuşmalarının her yerinde bunu anlıyorduk: Öğretmenliğin yüksekliğinden, yetişen öğrencilerinin gelip elini öptüğü zamanlar duyduğu hazdan falan bahsediyor, meslekte karşılaştığı çok enteresan hâdiseleri anlatıyordu. Öğrencilerden zeki olanları isimleriyle bir bir hatırlıyor, şimdi bulundukları memuriyet ve mevkileri sayıp döküyordu. Gerçekten de büyük memurlar çıkmış elinden. Sözü, sonra onların yazdığı mektuplara, bayram tebriklerine getirdi. Saklarmış öğrencilerinin bu mektuplarını. Bir kaç tanesini de cep defterinin arasından çıkarıp gösterdi; Okudu. «Fakat» diyordu «Azizim hayretimi mucip olan bir çocuğu hiç unutamıyacağım: Sekiler köyünden Ali Duran vardı. Çocuğu benim çalıştığım köye getirdiler. Anası, babası yokmuş. Onun bunun yanında yedi,

içti; büyüdü. Birader, bu köylülere de şaştım: O çocuğa öyle baktılar ki öksüz, fıkare diye gözlerinin yağını yedirdiler. Derslere de iyi çalışıyordu. Sınıfları atladıkça hayretimi arttırdı, sıska mübarek. Lâkin bilirdi birader, sınıfta koymak da olmazdı. Gel zaman, git zaman ben oradan ayrıldım. Ertesi sene diplomayı almış bizimki. Talihi varmış: Balıkesir'in bir yerinde açılan yeni bir okula götürdüler bunu. İşe bak sen, orayı da bitirmiş. Onunla kalsa gene iyi, ondan sonra Ankara'da büyük bir okula gidip müfettiş çıkmış. Sizler de şaştınız değil mi? İşte bu lâlettayin bir köy çocuğu azizim. Hem de anasız, babasız sümüklü bir şeydi..»

O, daha anlatacaktı ama, hayrette ondan biraz daha ileri giden liselilerle subay ve mühendisin sabırları tükenmişti. Nerdeyse dudaklarından akacaktı zihinlerindeki istifhamlar. Nitekim önce mühendis kesti emeklinin sözünü:

«Şu bildiğimiz köy çocuğu mu babalık bu?.. İyi biliyor musun müfettiş olduğunu, yanlışlık olmasın sakın?»

Emeklinin cevap vermesine sıra gelmeden, subay:

«Allah... Allah!.. bayağı bir köy çocuğu demek iki mektebi bitirip te müfettiş oldu ha?»

Öğrencinin biri:

«Bas bayağı şu bildiğimiz köy çocuğu mu?...» Onun sözünü kesen öteki:

«Biz bile sınıfta çaka çaka işimiz bitti. Nasıl olur bitli bir...»

Gözleri daldı...

HİZAYA GELİYORUZ

Postadan gelen bir dergiyi açıp karıştırmaya başlamıştım yeni. Fethi Bey girdi kapıdan. Daha okuyup okuyamayacağım belli olmayan dergiyi elimde görünce, «Ohooo!» diye elini salladı söylenerek: «Bunlar tokların işi bunlar.. Hiç rastlıyor musun böyle boş şeylerle uğraşana? Geçim derdini halledip gününü gün etmeye bak dostum... Bir damla zeytinyağından haber ver bana...»

Fethi Bey salona geçti, geçim derdiyle ilgili işlerini yapmak için.

Az sonra Sabahattin Bey geldiğinde, derginin dördüncü sayfasındaki, dergi sahibine yazılmış bir mektubu okumaktaydım. Yaptığım iş onun da dikkatini çekmişti. Yanıma gelerek, okuduğum sayfaya göz attı, ekledi: «Demek okumaya vakit buluyorsunuz bu devirde öyle mi? Aşkolsun vallahi...» Elindeki kese-kâğıdının ağzını açarak önüme uzattı. «Tadına bir bak bakalım, tulum peyniri geçti bir yerden elime. Yarım kilocuk Kıllı mıllı ama olsun, kahvaltılarda ne edeceğimizi şaşırdık. Geçenlerde üç beş kilo ceviz geçti elime, onunla kahvaltı etti çocuklar...» dedi.

Peynirin tadına baktım, «imansız», yağsızdı. Sa-

bahattin Bey de «Halkta faziletin son zerreleri kaldığı kadar, bu Peynirde de yağın son zerreleri kaldığını» savunuyor, böylece avunuyordu... Onyedi yirmibeşe bulmuş hem de.

O, peyniri elinde karşı sandalyada dinlenirken Ahmet Bey geldi. Doğrudan doğruya elimdeki dergiye saldırarak aldı, köşeye fırlattı:

«Bırak allahaşkına şu çocuk şeylerini, var mı okumakla adam olmuş biri? Bir tanıdığın yok mu, dün yağsız yemek yedik. Bana bir kaşık da olsa vita bul allahaşkına. Evde varsa birazını ver...» diye ünledi.

Mektubu bitirmemiştim. Oysa onu bitirmeyi, altında dergi sahibince yazılmış karşılığı da okumayı çok istiyordum. Okuduğumu, okuyacağımı unutturdular, aklımı yağa taktılar. Hal'de bir tanıdığa telefon açtım. «Zıkkımın pekini yesin Ahmet Bey, haftaya bugün belki...» diye tok şakası yaptı.

Kalktık yarı resmî bir mağazaya gittik. Eskiden dergilerle çok yakın ilgilenen, kendisi de bir dergi çıkarmış olan mağazadaki arkadaş, elimdeki dergiye baktı baktı,

«Bunlar gene aynı şekilde çıkıyorlar, sizler de peşini bırakmıyorsunuz. İyi bir dayanma doğrusu..» dedi.

Yağ derdimizi açtık. Pek yakında geleceğini söyledikten sonra ekledi:

«Hah şöyle, hizaya gelin!...»

EĞİTİMCİ AĞLIYOR

Uykusuzluktan kızarmış gözlerimi kırpa kırpa girdiğim köy odasının karanlığına gözlerim alışırken iki delikanlı geldi soluk soluğa:

«Öğretmen, seni Ağa istiyor» dediler.

«Hele sırası değil Ağanın,» dedim, «dündenberi yanım belim sızladı yollarda...»

Yanımda oturan Deko uyardı beni:

«Ağa istedi beğ, sen gidecek. Ağa ağadır, beydir paşadır. Köyün parti ocak başkanıdır..» Ağzını kulağıma yaklaştırarak ekledi: «Ağaya itaat edeceksin beğ, o ne derse yapacaksın, olmaz başka türlü.» Apar topar kalktım, kendimi ağanın karşısında buldum.

«Ben» dedi, «bu köyün ve de şu karşı köylerin ağasıyım.»

«Ben de köyümüze yeni verilen öğretmenim» dedim.

Toprak sedirin alt yanında yer işaret etti, oracığa oturdum. Bir sessizlik oldu arada. Ağa gözlerini süzüyor, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı bakarak beni gözden geçiriyor.. Ben de, evvelki gün eğitim memurunun kulağıma küpe takar gibi söylediği sözleri düşünüyordum. Yoksa doğru mu çıkacak söyle-

dikleri? Sessizlik sürdükçe eğitim memurunun sözleri duruluyor kafamda:

«Bana bak oğlum» demişti, «daha okulu yeni bitirdin, ülkücülüğün burnunda tütüyor. Ama, artık okul hayatının pembe gözlüklerini çıkarıp hayatı olduğu gibi görmek zorundasın. Yani olgunlaşman gerekir artık. Demek istediğim şu:

Gideceğin köyün ağası ne derse «başüstüne» diyeceksin. Aksi halde seni ortadan kaldırırlar. Böyle kaldırmalar çok olmuştur. Gençliğin var. Yaşayacağın bir ömür, aydınlık bir gelecek var..»

Bunları ansıyıp dururken söze başladı Ağa:
«Adın ne?»
«Ali» dedim.
«Memleket?»
«Gülşehir.»
«Ana avrat var mı?»
«Ana var, avrat yok.»
«İyi» dedi. «Bu odada yatacaksın. Adamlarım yiyeceğini, içeceğini getirirler. Çocukları toplamayacaksın. Onlar namazlık öğrenecekler. Zaten yukardan emir var. Emir olmasa da buranın her şeyi benim. Amma sen de boş durmayacaksın.

Benim tarla takan işlerinin hesabını tutacaksın. Köylerimin gelirini yazacaksın. Vakit buldukça da askerliği yaklaşan oğluma yazı öğreteceksin..»

Ölür müsün öldürür müsün demeye kalmadan, çevrenin sipsivri dağlarla çevrili olduğunu anlayıverdim.

Şehire gitmenin imkânı yok. Bir yolunu bulayım desem Ağa izin vermez. Dağdan dereden kaçayım desem yapamam. Ağa adamlarını düşürür ardıma, kör bir mavzer kurşunu çok gelir bana. Konuşmalar sırasında üstü kapalı da olsa bu ihtimaller duyuruldu kulağıma. Yemem yeme değil içmem içme değil. Uykum uykusuzluğuma karıştı, gecem gündüzüme...

Ağanın dediklerini yaparak getirdik baharı.

Nisanın sonu deyince şehire indim, saçım sakalımla, üstüm başımla ve altı aydır süren sersemliğimle, neye benzediğimi kendim de bilemiyorum.

Tavla çatırtılarının göğe çıktığı şehir kulübüne gireyim dedim. Kapıda rastladığım eğitim memuru beni kucakladı, şapır şupur öptü yanaklarımdan, gözleri yaşarmıştı.

«Tebrik ederim» dedi.

«Neyi tebrik ediyorsun hocam» dedim.

«Sağ salim çıktın geldin ya.»

«Peki ağlamak ta nesi?»

«Eğitimcinin hicran yaşları. Başka bir şey gelmiyor ki elimden...»

ESSAH ÖĞRETMEN

Yurdumuzun ilkokul öğretmenine olan ihtiyacı geçici tedbirlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden de ortayı yarım bırakmış ya da ilk'i bitirmiş gençleri öğretmen vekili olarak tayin etme geleneği hayli kök salmıştır. Fakat halk, bunların verimsiz olduğunu görerek yakınmakta ve essah öğretmeni istemektedir. Onun bu haklı isteği bile sömürülerek, «halk enstitülü öğretmen istemiyor, öğretmen okulundan çıkma öğretmen istiyor» biçimine sokulmuştur. Birçok inciler gibi, bu inci de adı ileri olan bir eski bakan taslağınındır.

Essah öğretmen lâfının nereden geldiğini kısaca açıkladıktan sonra konumuza geçelim.

Öğretmen okulunun son sınıfındayken geçen yıl, babasıyla kafası uyuşamadığı için babasına «iskolastik» diyen bir Cafer Çörtük var. Onun bu tek kelimeyle babasını geri kafalılıkla suçladığını sezen köylüler hemen kullanmaya başlamışlardı bu kelimeyi. Karpuzun suyunu akıta akıta yiyen Veli Ağaya bile iskolastik diyorlardı. Cafer, eski köy enstitülerinden çıkan öğretmenlere de iskolastik diyordu. Bu yaz oku-

lu bitirdi geldi. Kendi deyimiyle essah öğretmen oldu. O da yanlış anlıyor çünkü bu essah öğretmen lâfını. Diyor ki:

«Okumaktan tehlikeli ne var, dün köy enstitülerini bitirenlere birçok tehlikeli kitaplar verilmiş. Oysa Talim Terbiye Kurulunun tavsiye etmediği kitap okunmaz. Onları da öğrenciler okur. Öğretmen kitap okumaz. «Esasen okumak kafayı bozarmış. Ne denirse onu yapmalı, gerisini düşünmemeliymiş kişi. Bunlar, yaymaya çalıştığı düşünceleri. Müdürlerinin öğüdünü de kulaklarına küpe yapmış: «Siz önce memur, ondan sonra vatandaş veya insansınız...»

Birkaç yıldır aynı çevrede çalıştığımız genç öğretmenleri düşündüm ister istemez. Onların da okumakla bir alışverişleri yoktu. Gazete, dergi, kitap... Bunları unutmuşlar. Daha doğrusu, hiç karşı karşıya gelmemişler böyle şeylerle, getirilmemişler... Okuma alışkanlığı vermek, yurdumuzda üstünc uğranmamış bir konu. Son yıllarda öğretmen okullarında bu özellikle unutuldu.

Diyor ki bir de Cafer: «Madem iyi şeylerdi niye adını değiştirdiler, her şeyini altüst ettiler bu enstitülerin? Siz hökümetten iyi mi biliyorsunuz? Essah öğretmen yetiştirmekten iyi ne var?» Çocuğa hak vermemek elde mi. İşimiz gücümüz gösterişle kendimizi avutmak, kelime oyunu oynamak. Bu enstitülerin bir adları değişti, bir de onlara ad eklendi. Onlara Yavuz Selim, Alpaslan adları takıldı. Ernis Mernis de ad mı değil mi ya! Köyün adı da okula verilir mi? Olun-

ca şöyle koskoca bir ad olsun da yetişen de essah çıksın oradan...

Essah öğretmenler yoluyla köylere «iskolastiği» sokar mıyız sokmaz mıyız orası düşünülmeğe değer. Ben burada, Cafer'in son telâşı üzerinde duracağım:

Cafer koskoca bir köye atandı. Yakında okullar açılırken gidip köyün çocuklarını toplayacak. Bizler onun mesleğe girerken karşılaşacağı sıkıntıları düşünüp, elden gelen tavsiyeyi, yardımı yapmak istiyoruz. Oralı değil hiç. «Adımı değiştireceğim» diyor da başka bir şey demiyor. Adı Cafer Çörtük. Caferi bilmem ama diyorum, Çörtükten güzel soyadı bulmak güç. Çörtük, güzel güzel kokan bir ottur. Arpa ve buğdayın iyi büyüdüğü kırmızı topraklarda biter. Koklamaya doyulmaz.

«Koskoca köyün öğretmeni oldum, Cafer Çörtük de mi öğretmen adı olurmuş, millet güler halime, köylü olduğum meydana çıkar» diyor. Hmm. Köylü olmayacak, adı da şehirli olacak.

Konuşuyoruz:
«Peki ne ad alacaksın?»

«Yüksel Yüce koyduracağım ama nasıl edersem kısa zamanda yaparım bunu?»

«Nüfus memurunu mahkemeye vereceksin» diye, artık onun muhtaç olduğu konuda tavsiyeler yapma yoluna gittim. Dilekçesini verdi sanırım, mahkemelerin tatili bitince şehirli biçimi bir ad alarak gider görev yerine.

Adını güzel yapmanın iyi bir insan, iyi bir vatandaş olarak dürüst çalışmakla mümkün olacağını, mahkemede değiştirmekle bunun sağlanamıyacağını nasıl Cafer'e anlatamamışsak, yapılan yapmacık eğitimin meyvasının da yapmacık olduğunu ilgililere anlatamıyoruz.

Benim zavallı memleketim, sana ne kötü tohumlar ekiyorlar... Ekiyorlar da, Gökdemir gibi, Yemişci gibi çocuklar adlarını değiştirmeyi kurtuluş sayıyorlar kendileri için. Yurt sorunları ise zaten umurlarında değil...

BİR ÇİFT KIRMIZI ELMA

Demirci köyünde bir eğitmen var. Mustafa Yıldırım. Altı aylık kursta kendini donatarak köyüne dönen Yıldırım, bir yandan okulda çocukları okuturken, bir yandan da halka rehberlik etmeye başlamıştır. Bahar gelir gelmez şafakla kalkar, fidan dikecek olanlarla tarlaya gider, fidanların dikilmesinde nasıl hareket edilecekse yol gösterir, onlara yardım eder. Saat dokuz olunca kan ter içinde okuluna döner. Hasanoğlan eğitmen kursunda öğrendiği fidancılığı köye böyle böyle yaydı. Gene kursta öğrendiği aşıcılığı da yetişen fidanlara uyguladı. Zaten halkı elbirliğine çağırarak 1947 de iki bin lira toplayıp okulun temelini atan da ondan başkası değildi. Reçberliğini de sürdüren bu eğitmen, aynı zamanda bir gazete kovuşturur. Gazeteler günügününe eline gelmese de onları sasatırı satırına okur, çevresine duyurur olanı biteni. Haftalık aktüalite dergilerinden birini de getirir bin güçlükle.

Bu eğitmen, iki tane elma bahçesi de kendine kurmuş, fidanlarını bakımlı bir şekilde yetiştirmiştir. Kısa zamanda meyvaya duran bahçelerin elmaları, ikisi bir kucak dolduracak büyüklükte olur. Her iyiyi

yıkmaya yönelmiş bulunan düşük yönetimin eli ta Demirci obasına da ne yazık ki uzanmış ve eğitmenin maddî manevî tedirginliğine sebep olurmuş. İlçeden ayartılan birkaç kişi, doğru dürüst çalışan ve köyün bütün işlerini yoluna koymaktan başka endişesi olmayan Yıldırım'ı «demokratların çocuklarını yere, ötekileri sıraya oturtur, gerekli cezayı veriniz» diye doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığına telliyorlar öte taraftan da elma bahçesinin birini tümüyle kökten doğrayıp kupkuru tarla haline getiriyorlar. Bundan sonra bir yandan ifadeler, savunmalar... Bir yandan da bahçeyi korumak için çırpınmalar başlıyor. Ama kâfire küsüp te oruç yemek asla aklına gelmiyor. Onun içine, köyünde gerililiklerle savaşmanın közü düşmüş bir kere. O hiç değilse kendi yetiştirdiği çocukların gelişkin bir kuşak olması için uğraşıyor. Yıldırımdan söz açarken insan, ister istemez, okulu yeni bitirmiş genç öğretmenlerin ne edip edip köye gitmemek için koşturmalarını, gidenlerin orada eli kolu bağlı bir durumda bekleyerek ipi kırma yolları aramalarını düşünüyor... Demek oluyor ki, kurs altı ay olsa da, o kursta gerçek bir öğretim yapılmış, askerden dönmüş okur yazar, köy gençlerinin benliğine, köyüne hizmet aşkı sindirilmiştir. Bu aşk şimdilerde altı ay değil, altı yıl öğrenim gören öğretmen adaylarına ne yazık ki verilememektedir. Değil bahçe kurmak, ağaç aşılamak, köylüye fidan dikme yolunu göstermek ve onunla birlikte geceden gidip bahçede fidan dikmek. Okulun kapısını açarak alfabe bile öğretmiyor gençler, sızlanmadan...

Onun için köy enstitüleri ve eğitmen kurslarının

türküsünü söylemekten usanmıyoruz. Onun için kurtuluş yolu diye bu yolu gösteriyoruz. Köyleri bilgiyle donatacak, köy halkına en az Yıldırım kadar önderlik edecek ülkücü öğretmenlerin başka bir kurumda ve köy enstitülerinde uygulanan gerçeklere dayalı öğretim yapılmadan yetiştirilmiyeceğini onun için savunuyoruz. Bu kuru bir savunma değil, örnekleri bol olan bir eserin savunulmasıdır.

İşin savunma yanını bırakıp bir çift kırmızı elmaya gelelim şimdi:

Yıldırımın bahçesi başladı ya kırmızı kırmızı yuvarlak elmalar yetiştirmeye. Askerden dönüşte onun kursa gitmesine, orda elma yetiştirecek bilgileri öğrenmesine sebep olanları düşünüyor o. Bunda emeği geçenler şüphesiz çok. Ama o, en çok emeği geçeni, daha doğrusu bu yolu ona ve arkadaşlarına açanı düşünüyor: Hakkı TONGUÇ'u. Mevsiminde yolladı mı bilmem ama, Mayısın ortasında benden, Tonguçla görüşüp görüşmediğimi sordu. Görüştüğümü söyleyince, «Ona bir çift elma sakladım, biraz daha beklerse çürüyebilirler, bunu nasıl edip ulaştırsam?» dedi. «Kendim çekiniyorum, acaba bunları götürmez misin, onun emeği, onun eseri bu elmalar o da tadarsa içimize siner...»

Elmaları götürdüm. Tonguç evde olmadığı için verilmek üzere komşusuna bıraktım. Ondan sonra bir arkadaşının evinde bularak, elmaları bıraktığımı söyledim. O sırada bir de acı haber gelmişti, Selâhattin Şimşeğimizin Hakkaride Zap suyuna düşüp boğulması. Yıllardır, kendine ve eserine karşı yapılanların

üzüntüsüyle, eserinin meyvalarını görmenin sevincini birleştirdiği gibi, bu üzüntülü haberle eğitmenin davranışındaki asaleti, unutulmazlığı gözyaşlarında birleştirmişti. Eğitmene hemen mektup yazmak için adresini aldı benden. Tonguç'un ortaya koyduğu gerçeklerden biri de zaten, ne kadar iyi yetiştirilirse yetiştirilsin, köye yollanan eğitimcinin peşi bırakılmamalıdır. Her an desteklemeli, korunmalı. Bunu, eğitimciyi yetiştiren kurumlar örgüt olarak yapmalıdır. Ama Tonguç köydeki kentteki binlerce eğitimciyle sürekli olarak mektuplaşarak, onlara kitap, fikir göndererek, onlardan çalışmalarına dair haberler alarak bunu tek başına yapmaya çalışmıştır. Çünkü öğretmen yetiştiren kurumlar gerçi gene öğretmen yetiştiriyorlardı ama, işte o kadar. Saldım çayıra, mevla kayıra hesabından bir gidiş oldu bu, on iki yıldır.

Sonraki görüşmemizde :

«Geç duydum, Tonguç Babanın cenazesine erişsem son görevimi yapsam üzüntüm belki biraz azalırdı,» diyor Yıldırım.

O ölmedi Yıldırım! Demirciobasında sen, Demirciköyünde Çezik, Bozkuş köyünde İlyas Pınarbaşı ve yurdun dört bucağında senin gibi çalışan yüzlerce eğitmen, binlerce öğretmen, onu yaşatmıyor muyuz? Onun yolunda yürüme gücünü ve cesaretini kendilerinde göremeyenlere yazıklar olsun...

GURBET

Köy Enstitülerinin adını değiştirip eşin eğitimi de oralardan kaldırdıktan sonra, köy kızlarının doğdukları köyün hududunu çıkamaz olduklarını biliyorsunuz. Elli yıl ya da altmış yıl her neyse, eline geçen yaşama süresini, beş kilometre çaplı bir yerde tüketmek! Çok acı bu. Bunun üstünde uzun uzun düşünmeli. Üstelik son yıllarda bu köy kızları ilkokula bile doğru dürüst yollanmadılar. Okutmak için onların arkasını kimse aramadı. Kanun ilişemez, öğretmen ses etmez oldu. Beri yanda da havanda su döğer gibi eğitim seferberliğinin lâfını ettik durduk. Erkekler hiç olmazsa askerlik dolayısiyle ya da ekmek uğruna yorganı sırtlayıp Adanalara Ankaralara gidiyorlar. Peki bu kızların bir kısmı olsun gün görmeyecek mi? Köyüne dönüp de kalanlara gün göstermeye çalışmayacaklar mı?

Okula ayak basmamış sürü sürü kızı düşünerek köyümden ayrıldım. Vardığım bucak merkezinin ilkokulunu staj okulu yapmışlar. İl merkezindeki öğretmen okulundan gelen on tane öğretmen adayı kız staj yapıyor. Ayrılma günleri yaklaştığı için hazırlık yapmakla uğraşıyorlardı. Ayrılmadan önce halka bir oyun oynamak istiyorlar. Molyerden Ediskun-Dürder çiftinin aktardıkları «Ne oldum delisi» oyunları.

Bu adaylar, iki ay sonra mesleğe girecekler. Heyecanları sonsuz bu yüzden. Konuşuyoruz soluk alma zamanı:

«Sen nerelisin?»

«Çorumlu.»

«Neresinden?»

«İçinden.»

«Sen?»

«Çanakkale, içinden.»

«Ya sen?»

«Muğlanın içinden.»

Yaram tepreşti ama kimselere açamadım. Buna benzer gördüğüm kız öğretmen okullarında, kurşun atsam değil, füze fırlatsam bir köy kızı görmem mümkün değildi. Bu böyle de erkek öğretmen okulları başka türlü mü? Orda da kurşunla köy çocuğu bulamazsınız.

Genç adaylara söylemezdim bunu. Bu derlterden habersiz yetiştiriyorlar onları çünkü.

«Bakalım iki ay sonra nerelere atanacaksınız» dedim onlara, «alnınıza neresi yazıldı bakalım. Bu bucak gibi yerlere düşer istekle çalışırsınız herhalde?..»

«Buradan daha geri yerler var mı?»

Bucak, yargıcı, doktoru, orman şefi, sağlık memuru, ebesi, müdürü ve çavuşuyla koskoca bir bucak. Uygar yaşama olanakları sağlanmış. Bu haliyle onlar zor katlanıyorlar buna. Daha, daha gelişkin, kalabalık yer istiyorlar. İstiyorlar ki kuşun südü bulunsun. Lak deyince su, lık deyince ekmek ellerinde olsun.

«Belki!» diye karşılık veriyorum sorularına.

Duraklıyoruz belkiden sonra. Herkes kendi il ya da ilçe merkezinin içinde çalışmayı her yönden uygun buluyor. Bu düşüncelerine katılmamak elde mi? Başka iller emrinde uzak köylere atandıkları zaman ne yapıp yapıp gitmiyorlar. Özellikle kız öğrenciler için doğup büyüdükleri yerde çalışmak daha verimli olabilir memleketimizde. Her ne kadar yurdun her yanı birdir ya da doğduğun yer değil doyduğun yer desek de gerçek bu. Hiç değilse belli bir süre, kültür tohumlarını iyice ekenedek bunun böyle olması çok iyi sonuçlar verebilir. Zamanlı zamansız nakil isteklerinin, çalışma isteksizliklerinin ve günü gün etme zihniyetinin önlenmesinde acaba bir etken olamaz mı bu? Bu dediklerim yalnız kız adaylar için değil, erkekler için de böyledir. Öğretmenin doğduğu yerde ya da oraya yakın yerde yerleşmesi bir çok yönden iyidir. Köy Enstitülerinde öğretmenin köye yerleşmesi ve köyün hayatına karışarak «yaban» olmaktan kurtulması için, bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalınmıştı.

Şimdiyse, boşuna yoruluyoruz: Ne köy enstitüleri kaldı ne oralara alınan köy çocuğu kaldı. Erkek okuluna da kız okuluna da 30-40 öğrenci alarak durumu kurtarıyorlar. Onlar da, söylediğim şartlar yaratılmadığından atandıkları yerlere gitmiyorlar. Eğitim dairelerinin kapılarında gözyaşı dökerek şehir okuluna atanmak isterler. Bizim köyün kızları da okuma olanağına kavuşsaydı, onlar da kendi köyleri için, olmazsa yakın köyler için dilekde bulunurlardı herhalde. Bizim ilgililer, bu küçük işleri düşünmektense, manşetlik lâf etmeyi yeğ tutuyorlar şimdilik..

Bu yüzden köylerde milyonlarca çocuk ışıksız kalmakta, köyler GURBET olmaktan kurtulamamaktadır.

İstanbul'dan Kayseriye atandığı zamanlarda gurbet üstüne epiş şiir yazan Faruk Nafiz diliyle bir beyit söylemek gerekse, şöyle demeli:

Gurbet geceden kara, özlem ölümden acı
Ne zaman varacağız bu köye arabacı?

Gurbet deyip de Fatmayı anmamak olur mu? Şehrin ve okumuşun gurbeti köyse, köyün ve okumamışın gurbeti de şehirdir.

Fatma Ankara Hastahanesinde çalışıyor. Trabzonun Kütkü köyünden gelmiş. Ufacık tefecik daha.

«Yaşını biliyor musun?» diyorum.

«Ondört» diyor.

«Peki ama ondört yaşında almazlardı seni buraya, nasıl oldu?»

«Babam onsekize çıkarttı.»

Yaşı ondörttür ama, bırakmamışız ondörtte. Çalışıp para kazanmak için dört yılı bir günde yaşayıp onsekize basıvermiş kızcağız. Sararıp solmuş ekmek uğruna. Babasının kör isteği uğruna, ayakta kalabilme uğruna kızlığından önce çocukluğunu, saflığını, tombulluğunu vermiş. Körpe bedeninin gelişmesine setler çekilmiş Fatmanın.

Bir ak önlük beribenzer. Bir ak örtü başına. Bir elinde su leğeni, bir elinde fay kutusu. Odalar, odalar. Musluklar, banyolar, pencere camları, kapı kolları, etajerler... Sonra gelsin yemek tepsileri, toplansın yemek kapları.. Silmeye, taşımaya, getirmeye - götürmeye: FATMA. Saffet hanımlar, Saynur hanımlar da

hemşire ya da hemşire adayıdırlar sözgelimi. Hemşire adaylara söylenir görevi gereği:

«Etajerlere bakın, toz toprak varsa sildirin...»

Her biri bir odaya girer adayların. Etajerlerin gözlerini takırtıyla çekip, ondan sonra bağırırlar:

«Fatma!»

Fatma günde onyedi saat çalışıyor. Kaytarma bilmediği gibi dinlenme de bilmiyor. Çok çalıştığını, bu yaşta dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söylediğinizde darılır. Kendisine en kötü telkini yaptığınızı düşünür. «Çalışmayacam da işim ne burada?» der. Sorarsanız, aydan günden, okumadan yazmadan olduğu kadar, saattan dakkadan da haberi olmamıştır. Hakdan hürriyetten hiç olmıyacak bu gidişle. Fatma okulsuz, Fatma sağlıksız, sapsarı. Fatma kendinin farkında değil. Fatma gidiyor öte köye doğru, bugün değilse yarın... Bacakları Cin Çalısının dallarından ince Fatmanın, bilekleri irahan kökünden. Yemesi içmesi, yatma yeri ne durumda kimbilir. Anacığı nasıl dayanır onun özlemine. Haydi oğlanın gurbete gitmesi olağan hale gelmiş bu dar geçimli hayatta, şu kızların bu yaşta para kazanmaya çıkışı da olağan mı? Hem ne çıkış, ne kazanış! Köylerinde okul varmış Fatmaların. Büyükmüş köy. Fatmanın küçük erkek kardeşi ikinci sınıfa geçmiş. «Kızlar girmez okula bizde. Kız okula mı gidermiş» diyor.

Aylığı yüzelli lira. Paralar birikince babası bir parça toprak alacakmış da birşeyler ekeceklermiş...

Gececi Meliha hanımın durumu, Fatmanın aynısı. Yalnız yaşı onun iki misli. O da gecenin Fatmasıdır bir bakıma. Issız gecekondusunda iki öksüz yavru-

sunu uyuttuktan sonra saat yirmi olmadan damlar hastahaneye. Koş babam koş, koş babam koş, sabahadek.

Bir tepsi uzatsanız gececi hemşire adayı elinizde kor yürür. «Meliha kadını yollarım.» der.

Onlar okumuşlar, okuyorlar da. Yazık değil mi kalem tutan ellerine, bembeyaz önlüklerine? Basın zile, zır ötsün ve yeni doğmuş çocuğu kucağından bırakmadan doğum kısmından Meliha kadın koşsun sesinize.

«Baş doktor geziyor» fiskosu başlayınca da, Boyalı'lı Osmanla Boyabatlı Mustafa paspasları alıp koşsunlar. Bakan gelecek dendi mi bir gün, aslı çıksın çıkmasın, o gün akşamadek okumuşlar üstünü başını düzenler, süslenir, bağırır, ötekiler terler teftiş hazırlığı yapacağız diye... Üstüne üstlük haşlanırlar bir de.

Yapımız böyle kurulmuş toplum olarak. Okumanın anlamı, her şeyden el etek çekmektir. İşler, okuma olanağına kavuşamamış Fatmaların, Osmanların omuzundadır. Kimbilir, onları okutmamak, böyle bırakmak, olanaksızlıklardan çok, böyle kalmalarını isteyişimizdendir?

Hastanede Fatma, Osman, Mustafa; memlekette köylüdür. Ne kadar yan çizersek çizelim, bu gerçek vardır. Bunu gözlemek için, büyük şehirlerde yaşayanların iki yanlarına bakmaları yeter. Sırtı yorganlı, ürkek bakışlı insan kümelerinin, nereden, niçin geldiklerini gören göz bilir. Bilir ya, ayrı dünyadan gelmiş, öteki gurbetten bu gurbete gelmiş insanlar düşündürmez onları.

Nasıl ki hastahanede Fatma kimseyi düşündürmüyor.

ÇÖTELEK

Halkodaları yapımı için seferberlik açıldığında köy enstitüsünde öğrenciydim. Yazın izinle köyümüze döndüğümüz zaman bu odaların plânının uygulanmasında kazıklarının çakılmasında az çok emeğimiz geçti. Çevre köylerin halkodasına kavuşmasında en çok emeği geçen de şimdi bizim köyün başöğretmeni olan Kutsi Çezik'tir. Halkodalarını anmamın nedeni, emeğimiz geçti ama o günlerde şimdiki kadar bu odaların önemini kavrayamamış olduğumu belirtmek içindir. Derdim ki, köylü bu, işini gücünü bırakıp da tozun samanın içinden gelip de bu odada kitap mı okuyacak sana? Ama belli olmaz, belki de çala çala bir havaya döner..

Köyünüzün halkodası yapıldı, üstü örtüldü. Kullanılmasına sıra gelince, eksiklerini tamamlayıp kullanmaya başlamadan olumsuz propağanda başladı. Her yıl çatısından bir kısmı yıkılır, duvarından birkaç taş düşer. Bugünkü durumuyla bile duvarların yukardan bozulan yerleri tamamlansa da çatısı yenilense, kurtulur bu sağlam yapı... Halkodasının kurtarılması için yeni bir niyet de var köyde. Bakalım sonu ne olur bu niyetin de...

Akşamdan bunları konuştuğumuzdan olacak arkadaşlarla, sabah olunca yatağımı toplayıp yükleğe koyunca sedire oturdum gene bunları düşünüyordum. Artık öğrenci olduğum zamanki gibi düşünmem yersizdi. Halkodalarının gerekli ve yararlı kuruluşlar olduğu günden güne daha iyi anlaşılıyordu. Köyün okulunu bitiren sekiz-on çocuk ilkokulun üstündeki okullara gittiler sözgelimi. Yaz olunca dönüp buraya geliyorlar tatilde. Köy enstitüleri devrinde yetişmiş olan bir o kadar öğretmen var, onlar da tatile uğruyorlar. Bunların yanında, iyi kötü elini yüzünü düzeltmiş ilkokul çıkışlı gençler de var. Hepsi var köyde. Ama hepsinin bir sıkıntısı var: Oturacak, vakit geçirecek ve vaktini iyi uğraşlarla geçirecek yer arıyor hepsi. Yusufun karanlık kahvesi, Remzinin dükkânı bir şey söylemiyor onlara. Bir şey söylemese de bu yerler, zorunlu olarak her fırsatta oraya gidiyorlar, domina oynuyorlar ister istemez. Şu Halkodası şimdi olsaydı tertemiz salonu, yüzlerce seçme kitabıyla, süreli gelen dergisi gazetesiyle?..

Ben böyle düşünürken anam geldi. «İşin yoksa Çötelek seninle konuşmak istiyor» dedi.

«Gelsin» dedim, «bir de danışıyor musunuz?»

«Çekiniyor da.»

Çötelek, Kişgillinin kızı. Ağzını yüzünü sarmış adamakıllı. Gözleri zor görünüyor yemeninin altında. Çocuğun biri sırtında, ondan daha küçüğü kucağında. Bu ikiden büyük olan öteki ikisi de eteklerinden sündürüp duruyorlar.

«Şu ağzının sargısını çöz de rahatça bir konuşalım» dedim, «yemeninin ucunu ıslatıp durma konuştukça.»

Çözdü.

«Söyle Çötelek Bacı?»

«Şunlar...»

Dedi. Eteğini tutanları, kucağındakini. oturduğu halde sırtından inmeyeni gösterdi.

«Ne oldu onlara?»

«Bilmez gibi soruyon: Biberci Omar bıldır öldü. babaları, iki elle geçinen babamın yanına sığındık o ölünce. Aç çıplak duruyorduk onun koltuğunda. Onu da bu yıl aldı Allah. Zatı ne hayrı vardı, bilmemisin Fettinin oğlunu? Şincileyin kaldık ortalarda. Kimi uyur kimi uyanık eve kapatıyorum bunları, zenginlerin yufka ekmeğini yapmaya gidiyorum, demirci Hacalilerin, Yabarkçıların... Bunları diyom, gine sen iyisini bilin a, bir yerlere kömselesek? Şu on yaşında, şu dokuz. Bunlara öksüz nektebinde neyim bir yer bulunursa, şu ikiyi ben idare ederim acı-zulum...»

Yaşlar oluk gibi akmaya başladı gözlerinden. Bir yandan da hıçkırmaya başladı. Boğazı tıkanacak, oraya yıkılacaktı nerdeyse. «Tarla takan vermemiş ki Allah» diyordu hıçkırıklar arasında. Kucağındakinin dört yaşında olduğunu söylüyordu. Oysa daha yere basamıyor, yürüyemiyor iki aylık gibi... Sıska...

«Düşüneyim, elimden bir şey gelirse sana haber ederim» dedim, gitti. Ne gelecekti benim elimden? Ne yapabilirdim bu gerçek karşısında? Yalnız bu köyde yüz tane var Çöteleğe benzeyen ana, halleri şöyle böyle olanları bir yana bıraksak bile. Bu da eder dörtyüz çocuk. Kırk bin köyde 16 milyon eder. Kaldı ki bu çok iyimserce yapılmış bir hesap. Çöteleğin durumuna düşmeyen ailelerin çocukları kurtulmuş mudur sanki, onlar da öyle.

Bana düşünmek kalmıştı gene. Uykusuz gözlerimi ovalaya ovalaya kalkmaya çalıştım, kalkamadım. Kafam zonklamaya başlamıştı, gözlerimin önü kararadı. Oturdum yeniden. Dağınık kafamla, okul bulamayan, korunmak için geniş bir örgüte kavuşamayan, köylerde kum gibi kaynayan çocukları düşündüm. İstediği kadar çoğalsındı nüfus, ayrımı kalır mıydı Bektaşinin çamur adamlarından? Okuyabilen üç-beş tanesinin de okuyacağı bir kitaba, oturacağı bir salona kavuşmamış olduklarını görmek, düşünmesine de engel oluyordu kişinin...

Nerdesiniz manşetlik lâf eden eğitimciler? Çocuklar koruyacağız diye uydurma birlikler kurarak kendi sırtlarını kalınlaştıranlar? Çöteleklere bir cevap verin bir çıkar yol gösterin. Ne olacak bu çocuklar?»

DAVAR DAMI YAPILAN KÖY OKULLARI

Yaz tatilinde köy okullarının durumu derttir. Nerde bu derdi kökünden kurutmak için köye yerleşen öğretmen yetiştirmek şimdi. Öğretmenlerimiz köksüz ağaca döndü, köy enstitüleri gibi gerçek öğretmen yetiştiren kurumlar yıkılalı. Mart gelir gelmez köyün öğretmeni şehirden bir ev tutarak çoluğu çocuğu taşıyor. Nisan sonunda okulu kapatarak kendisi de gidiyor ve bütün yaz, bir adı şehir kulübü, bir adı kumarhane olan yerlerde al papazı ver kızı oynuyorlar... Ne kulaktan ne de gözden bir yenilik girmiyor kafalarına. Güz gelince, görüş ve düşünüş eski hamam eski tas olarak çıkıyorlar çocukların karşısına. Oysa insan şehir yerine gitti mi, hiç bir şey getirmese bir ağız tadlandıracak şeker, bir akıl yatacak havadis getirir bizim bildiğimiz. Yattığı yerden bir avuç toprakla kalkar yani. Ama bizimkilerde ne o var ne öteki. Muhtara okulun eşyalarını alışıldığı şekilde teslim ederler ayrılırken, iki ayakları bir papuca girer ivedilerinden. Sanırsınız bu gidişle şehirde dağları yerinden oynatacaklar. Hiç bir şey yapmazlar oysa, dediğim gibi. Güzün dönüşlerinde de, okulu ve okulun eşyalarını bıraktıkları gibi bulamazlar, ama umurlarında değil.

Yıllar yılı ilköğretim ve köy eğitim dâvasının lâfı edilir, köylerde okul bir göstermelik yapı, bir iğreti kuruluş olmaktan kurtulamamıştır. Valisinin, kaymakamının ve muhtarının gözünde en son gelir okul işleri. Bütçeye konan para bile okula harcanmaz, salma vergisinin toplanamayan kısımları okul parası olur ...Öğretimin yapıldığı aylarda biraz temizlik, biraz düzen gören okul yapıları, yaz aylarında kapısına örümceklerin ağ ördüğü örenlere benzer. Böylece, yıldan yıla yıpranır, yıkılır gider.

Yuvalı köyüne başöğretmen olarak atanan Mustafa Koşar, yazı anlattığım şekilde Aksarayda geçirdikten sonra, 15 eylülde bir at arabasına eşyalarını yükleyerek tuttu yeni atandığı Yuvalının yolunu. Köyün okulu 1944 te köylere okul seferberliği açıldığında yapılmıştı. Fakat aradan geçen bunca yıl içinde, sık sık öğretmensiz kaldığı için köye pek faydası olmamıştı. Çünkü, bu okul seferberliğini yapanlar, aynı zamanda öğretmen seferberliğine de girmişlerdi. Öğretmen seferberliği sonradan, halka iyilik yapıyoruz gerekçesiyle durduruldu. Ama okul yapıldı yapyalnız ortalarda kaldı... Yuvalının okulu da, avlusuz olarak bir düzlükte yapyalnız bekliyordu. Mustafa eşyalarını okulun önüne indirdi. Çevresine bakınca, gübre yığınları gördü. Araba okulun önünde durunca, harmanı kaldırmış köylüler, çalışmaktan ağzı yüzü belirsiz olmuş çocuklar o yana yürüdüler. Öğretmen, bu davar gübresinin okulun önünde niçin yığılıp durduğunu sordu gelenlere. «Muallim bey, sen dışarısını ne yapacaksın, içerisine bak» dediler.

«İçerisine ne olmuş?»

«Hele gel girelim de ne olduğunu görürsün.»

Girdiler. Ne görsün, bir zamanlar kapıları, pencereleri, tavanı, sıvası tastamam yapılmış olan okulun şimdi kapı pencereleri kırık döküktü. Tavandan gökyüzü görünüyordu. Duvarlar delik deşik... Bunların üstünde, taban diz boyu koyun gübresiyle dolu. Hem de taze taze kokuyor gübre. Öğretmenin merak içinde kaldığını gören köylülerden biri açıklama yapmak zorunda kaldı. «Burasını davar ağılı yaptı bizim muhtar. Sürüsü geceleri burada yatar. Nerdeyse sürü gene gelir şimdi, akşam yakın...»

Derken muhtar çobanıyla birlikte sürünün başında olduğu halde geldi. Davarların boynuna takılmış çanlar cangır cungur ötüyordu. Muhtarın kulağı bu sesteydi, neylesin okulu, netsin öğretmeni..

«Muhtar, bu ne hal, burası okul mu davar ağılı mı?» dedi öğretmen.

Koyunları ıslıklayarak okulun içine sokmaya çalışan muhtar karşılık verdi:

«Ne olmuş sanki okul olduysa?» Demokrat Parti öldü diye demokrasi de ölmedi ya! İstersem okul, istersem davar ağılı yaparım, kim karışır...»

O gece öyle geçti. Ertesi gün Mustafa, bütün karşı koymasına rağmen muhtarın, çocuklardan bulabildiğini topladı ve süpürge, su testisi getirterek okulu temizlemeye başladı. Öğleye kadar işler iyi gitti. Öğ-

leyin, Toklucu dedikleri kadının oğlu su taşıdığı testiyi kırdı. Haberi olan Toklucu bir koşmayla gelip yakasını tuttu Mustafanın. «Ağzına sıçtığım Yezit tohumu, senelerdir rahattık, öyretmeni unutmuştuk, nerden çıktın geldin de benim aslan gibi kırmızı testimi de kırdırdın? Hep sizin dediğinizi yapacak, sizin istediğinizi mi verip duracağız? Şeyimizin kılını da verelim isteyin de, e mi?» Sonra bir çığlık koparark çocukları evlerine kovaladı Toklucu.

Mustafa öğretmen, ne yapacağını bilmez bir halde, bu gece konukladığı ve okula yakın olan eve doğru yürüdü. Bir araba tutarak yeniden ilçeye dönmeyi ve «hazır, muntazam okul, öğretmen evi de var» diye onu buraya yollayın eğitim memuruna çatmayı, gerekirse istifayı basmayı aklından geçiriyordu. Aksaraydaki eğitim ilgililerinden başka Ankaradaki Bakanlığın Paris görmüş yetkilileri de bundan habersizdi...

EMPERYALİZMİN ÇÖP TENEKESİ

Bir kamyonun önüne ardına dolmuşlar, geldiler. Altı kişiler. Her biri ayrı bir konuda köylüleri aydınlatmaya gelmişler. Kurul başkanı olduğunu söyleyen göbekli adam «tozlu yollardan, çıplak tepelerden aşarak köylü vatandaşlarımızı aydınlatmaya geldik» diyordu. «Böylece, hem görevimizi yapmış olacağız, hem de yıllardır süren köy ve köylü özlemimizi dindirmiş olacağız.»

Sağa sola adam koşturarak epiy dinleyici toplandı. Günlerden pazar olmasına rağmen herkesin işe güce gitmesine hayret ediyorlardı. Oysa onlar, «bugün nasıl olsa pazardır, köylüler istirahattadır, kendi rahatımızı feda ederek gidersek, onların tatilini değerlendirmiş, birçok bilgileri kafalarına yerleştirmiş oluruz.» diye düşünmüşler.

Gelenlerin çevresini saranlar çoğalınca, aydınlatmaya başlama zamanının geldiği düşünüldü. Dinleyenleri iyi görebilmek için bir taşın üstüne çıkan genç, «İlk sözü ben alıyorum» diye başladı. «Ben besleme mütehassısıyım değerli köylü vatandaşlar. sizlere ön-

ce malûmat kabilinden şunu söyliyeyim ki, verdiğimiz süt tozları asla domuz sütünden değildir. Bunları size yanlış aksettiriyorlar. Süt tozu ve yanında verdiğimiz haplar A ve B vitamini ihtiva ettikten başka, çocuklarımızı raşitizme karşı koruyucu unsurları da muhtevidirler.»

Anladığıma göre, köylüler saygısızlık olmasın diye susuyorlar, bu anlaşılmaz sözleri dinler görülüyorlar. Beslemeci ise, vitamin haplarının iyiliklerinden, vitaminsizliğin zararlarından, iyi gıda almanın ve temiz yaşamanın öneminden anlatıp duruyordu, kitapların yazdığı gibi...

Beslemeciden sonra «arıcı» olduğunu söyleyen, saçları kafasının arkasından dökülmeye başlamış birisi çıktı taşın üstüne. Arı beslemenin hem vücudumuza hem de kesemize ne kadar faydalı olduğunu, her vatandaşın masrafsız bir iş olan arıcılığı bir zevk meselesi kabul ederek yapmasını. söyledi.

Kurul başkanı çıktı arıcının ardından. «Gerçi arkadaşların üstünde durdukları da önemli konulardı ama şimdi ana konumuz olan 4 K kulüpleri konusunda arkadaşımız Perihan hanımefendi sizleri aydınlatacaklar ve ondan sonra köyümüzde 4 K Kulübünü kuracağız.» deyip indi.

Perihan hanımefendi taşın üstüne çıkmaya çalıştı, iki ayağını da yerleştiremediği için geri indi. İlk attığı ayağını sağlam basmasına mini ve de dar eteği ve ayakkabının yüksek ökçesi engel oluyordu. Ayakkabılarını çıkarmak zorunda kaldı. Kurul başkanının

yardımıyla da eteğin engel olması önlendi de bütün vatandaşları görecek şekilde taşın üstüne çıktı. Kolunda takılı şıpıdık çantasından kâğıtlar çıkardı. Kısa bir süre hem kâğıtlara göz gezdirdi hem de boğazını temizledi.

O temizleye dururken yanımdakilere sordum:

«Süt tozu, vitamin hapı dağıtıldı mı köye?»

«Görmedik öyle şey...»

Dudaklarının boyasını yaladıktan sonra elindeki kâğıdı okumaya başladı Perihan hanım. Sözlerini dinlemekten çok kendini seyrettikleri belliydi. O konuşuyordu: «Vatandaşlar, okul dışı eğitim ve öğretimi olan 4 K ile şunları yapmak istiyoruz: Yenilikleri köylere sokacağız. Bu çalışmalar 50 memlekette vardır. Gerek tarım yönünden, gerek sosyal yönden birçok yenilikler, bu kulüpler yoluyla köylere ulaşacaktır. Demokratik esaslar, müşterek çalışma zihniyeti, iş ve eğlenceyi dengeli bir şekilde yürütme alışkanlığı, köy delikanlılarını köylere bağlamak gayelerimiz arasındadır. Kafa, kol, kalp ve kuvvetin bir araya gelmesi demek olan bu kulüp, köyümüzü sağlığa, temizliğe ve refaha kavuşturacaktır. Bunun için de, köyünüzden seçeceğiniz liderler, ilkönce köşe başlarına çöp tenekeleri koyacaklar ve böylece köyünüz pislikten kurtulmuş olacaktır.»

Sözün burasında ağır ağır dağılma başladı. «Akıla bak akıla» diyorlardı, «hiç cebe konacak kılık var mı bu akılda! Köy kim çöp tenekesi kim, ahah!»

Komşu ülkelerden birinde bir köye giden gezginciler kümesini köy muhtarı doğruca mezarlığa götürmüş. Mezar taşlarında «Buraya otuz yıl hizmet eden doktor», «25 yıl hizmet eden öğretmen», «Bu köye 27 yıl hizmet eden mühendis», «Buraya 30 yıl hizmet eden tarımcı falan.» gibi yazıtlar görülmüş önce. Sonra da, ayakları çarıklı, köylü kılığında bay ve bayan öğretmenlerle karşılaşırlar, köyün gelişkin duruma gelişinin nedenlerini anlatmaya çalışırlarmış konuklara...

Darmadağın edilen Köy Enstitülerini, tedirgin edilen, her çıkara koz edilen köy öğretmenlerini, şimdilerde yetiştirdiğimiz göstermelik öğretmenleri düşünüyordum ki, Perihan hanım nutkunu bitirdi. O arada Caynal Mustafa kurul başkanına yaklaştı.

«Bi diyecem var bey» dedi.

«Buyur evlâdım.»

«İyi diyorsunuz a, biz karnımızı nasıl doyuracağız onu dimiyorsunuz. Toprak yok, ekecek yok, biyecek yok, avrat-akıl yok. Biz burada sorarsan, dört ağanın başını bekleyip duruyok...»

Adamın suratı karardı, kaşları çatıldı, yumruk atacak sandık.

«Sen komünistlik mi istiyorsun be!» diyerek arkadaşlarını kamyona çağırdı...

AMERİKADAN GELEN AHIRLAR YA DA BARAKA TÖRENİ

Bütün bağırmaların, öğünmelerin karşısında uzayan ve yoldan başka her şeye benzeyen çizgi üstünde ilerlemeye başlayan cip, bazan homurdanıyor, bazan inliyordu. Bu haliyle, şoför Abdullah'la birleşiyordu sanki. Bu yolların en küçük çukurlarını bile gide gele ezberlemiş olan Abdullah, aşağı yukarı her yolculukta bir araya gelen bu insanların ağzından her zaman duyduğu lâflar döküldükçe «Cık» çekiyor, o cık çektikçe dudaklarına kıstırdığı üçüncü Sigarası sallanıyordu.

Köylü milletinin, gösterilen ilgiye karşı soğuk davrandığı konusunda fikir birliğine varıyorlardı. «Bu cahil topluluk nankördür. Asırlardır, hattâ son yıllara kadar kimse yüzüne bakmamış ayağına gitmemişken, biz Pazarımızı, tatilimizi bunlar arasında dolaşmakla öldürüyoruz, bize de pas vermiyorlar» diyordu Belediye Başkanı Ali Bey.

Tüccardan Bay Hayrettin'le İl Yönetim Kurulunun sürekli üyesi Salim Ağa durmadan salladıkları başlarını, belediye başkanının sözü bitince, daha bir hızla, daha bir doğrularcasına salladılar...

«Evet» dedi Vali bey. «Evet, arkadaşlar, Reis Beyin sözlerinde büyük bir hakikat payı olduğu şüphesizdir. Ancak, ölmek var, dönmek yoktur. Ne pahasına olursa olsun bölgemizde birliği sağlamak zorundayız. Gerekirse her yola baş vuracağız...»

Sonra bir derin «Ahhh!» çekti. Bu ah'ta, yitirip de yıllardır bulamadığı bir şeyin özlemi tütüyordu.

Ah o günler.

Cipteki sessizlikle birlikte anılarına daldı.

Kaymakamlığının ilk yılları... Bu gün gibi anıyor, suları şırıl şırıl akan bir köydeler, Zonguldak dolaylarında Karaman köyündeler... Bir küme ülkücü birleşmişler, halkevi gençlik kolu üyeleriyle birlikte kalkıp köye gelmişler. Hanımlar, çocuklar köy görmek, köylü görmek için yol sıkıntılarına seve seve katlanmışlar.

Fakat işin en güzel yanı, köylülerin ağzı var, dili yok yaratıklar olarak, bozulmamış, açılmamış, el pençe divan durmaktan başka bir şey görmemiş halleriyle bunları karşılamalarıdır.

Neydi o gün hey. Ormanın uygun bir yerine atmışlardı kapağı. Şimdi olduğu gibi hoş geldin, beş gittin deyici köylü nerde o zaman, konukların yanına bile yaklaşamıyorlardı. Üçyüz metre kadar ötede toplanıp oturmuşlardı köylüler. Köyün muhtarı olan Molla Memetle köyde «Kâtip» dedikleri köyün tek okur yazarı Hazım Efendi gelip köylüler adına «hoş geldiniz» diyebilmişlerdi.

Onbeş kişiydiler, bayanlı, baylı. Bir süre dinlendikten sonra, çantalarında getirdikleri kuru yiyeckle-

ri, muhtarın getirdiği yoğurt-sütle birleştirerek kahkahalar arasında yediler.

Sonra koşup oynaşmaya başladılar.

Dinlenirken, yerken, içerken, gülüşüp oynaşırken, yerli dokuma entarileriyle, bunlara babalarından daha çok yaklaşmış olan sümüklü, çapaklı çocuklar hep dikkatlerini çekmekteydi.

Hem ziyaret, hem ticaret düşüncesiyle, öteki deyimle: Hem piknik, hem köycülük yapmak için yola çıkmamışlar mıydı? Hemen el edip çocukları yanlarına çağırdılar. Piknik faslı bitince köycülük damarları ayaklanmıştı.

Herkes çocuklara iyilik etmek, köycülük görevini yapıp huzura ermek için birbiriyle yarışa başlamıştı. Kimi cebinden çıkardığı tertemiz mendile kıyıp çocukların sümüğünü silmeye, kimi tırnaklarını kesmeye, kimi de tuttuğu bir çocuğun yüzünü yıkayıp o yozlaşmış saçlarını taramaya çalışıyordu.

Hele Vali Bey (O zaman kaymakam) hiç unutmaz: Hanımı ne kadar sevip okşamıştı çocuğun birini. Sonra çantasından çıkardığı kininleri üçer-beşer dağıtmıştı çocuklara «Açın avucunuzu» diye diye... Sıkı sıkı pekiştirmişti:

«Sakın anneniz bunların hepsini birden vermesin, olur mu şekerim?» diye. Her zaman iktidardaki partinin davuluna vurma görevi alnına yazılmış olan ve o zaman CHP. nin elemanı bulunan kaymakamı da karısıyla öğünmüştü..

Abdullah acı acı öttürdü cip'in düdüğünü. Birden kendine geldi Vali Bey. Karamanlı köyü silindi kafasından. Şimdi Bahçeli köyüne giriyorlardı. Bah-

çeli köyüne girerken, bahçeye bağa benzer bir şey göremeyen Vali:

«Niye Bahçeli demişler buraya?» diye ortalığa sordu.

«Efendim, eskiden kalma adıdır. Belki eskiden vardı bahçesi» dedi Ali Bey.

Kendini tutamadı şoför Abdullah: «Beyim!» dedi, «Bu köylerin adından başka bir şeycikleri yok. «Bahçeli» dersin kupkuru çıkar. «Ağaçlı» vardır, diş kurcalıyacak çöp bulamazsın. «Demirci» vardır, demirin dümürün yanından geçmemiştir. Hele bir «Güzeloba» var, dünyada orası kadar çirkin yer bulunmaz. «Hasköy» var bir de, ne haslık ne paklık ara, kepazelikten başka bir şey bulamazsın...»

Tüccardan Bay Hayrettin yutkunduktan sonra:

«Ama beyefendi, şükürler olsun buraların havasına, suyuna hiç diyecek yok» dedi.

Vali, Belediye Başkanına dönerek sordu: «Burada durumumuz nasıldır?»

«İyi efendim, yüzde seksen falan varız.»

Kızılhaç köyüne kurulacak olan barakanın temeline harç koymaya gideceklerinden, Bahçeli'de durmak niyetleri yoktu. Ama köylüler cip'in önüne çıkarak el kaldırdılar, arabasını tanıdıkları valilerinin köylerine inmeden geçmesine engel oldular.

Gelen elini uzatıyor, gelen elini uzatıyor. «Hoş geldin Vali Paşa» diyordu. El sıkma işi ve onunla birlikte hoş beş epiy sürdü ayaküstü.

Sonra okulun önüne serilen seccadelerin üstüne oturdular.

Öğretmene:

«Ne var, ne yok hoca, rahatın yerinde mi?» diye sordu Vali. Öğretmen çok sevindi, köylülerinin yanında hatırının sorulmasına.

«İyiyim efendim, sağ olun.. Ama izin verirseniz bir kaç dilekte bulunacağım..»

Salim Ağa ile tüccarın nedense ivecenlikleri üstlerindeydi. Öğretmenin dileği falan derken gecikileceğini biliyorlar, hoşnutsuzlukları yüzlerine vuruyordu. Ama Parti ve Belediye Başkanı Ali Bey'le, Vali Bey için bu gibi durumlar iyi sonuç verebilirdi.

«Söyle yavrum» dedi Vali.

«Efendim, mutemetliğimizi yapmakta olan merkez eğitim memurundan şikâyetçiyim. Paralarımızı doğru dürüst alamıyoruz. İstediği gibi kullanıyor. Aşağı yukarı bin liramı kesti. Nereye kestiği belirsiz. Sesimizi duyuramadık bir türlü. Zatiâlinize, durumu bildirmeye niyetlendik geçen ay, dünyayı başımıza yıkmaktan söz açtı. Remzi Biranı'ın dayısı oluyor bu adam. Ne yapacağız?»

Vali, Ali Beye baktı. Sonra Salim Ağa ile tüccar Hayrettine göz attı. Onlara hiçbir etki yapmamıştı öğretmenin sözleri.

Bu arada öğretmen konuşmasına yeniden başladı.

«Efendim, tir tir titriyoruz. Bizim aldığımız paranın eti budu nedir, düşünmeden her ay ziyafet hazırlıyor, ellişer liramızı kesiyor. Para lâfı ettik mi, ne ziyafeti olduğunu sorduk mu, «sürdürürüm ha!» diyor da başka bir şey demiyor. Bize ne evrak, ne Tebliğler Dergisi yollamaz. Dert yanmaya bile cesaret edemiyorum. Ağzımı açamı haşlıyor. Hattâ ben, bütün bun-

lara ses çıkarmadığım halde, kendisi tarafından sevilmediğim için terfiimi engelledi. Müfettişe rağmen terfiimi önledi. Bu yüzden de biliyorsunuz müfettiş Veli Bey Osmaniye'ye sürüldü.»

Öğretmen sözünü kesip, konukların yüzüne bakınca kös dinlemişlere has bakışları üstüne çevrilmiş buldu. Bu sessizlikten yararlanıp son sözünü de söyledi.

«Affınıza sığınarak şunu da söylemekten kendimi alamıyorum. Köylere hepten işe yaramaz öğretmen vekilleri yolluyor kendi adamlarından. Onların da ilk ve son aylıklarını iç etmektedir.»

Valinin gözlerinde bir değişiklik oldu. Belki boşanacak, belki patlayacaktı. Amma köyün parti ocak başkanı, elinde ayran tası ve bardakla tam bu sırada önüne geldiğinden, dolan bardağı alıp ağzına götürmeyi uygun buldu.

Patlamaya çatlamaya bakmamalı, durumu oluruna bırakmalıydı en iyisi. Öğretmenin Bahçeli'de söylemesiyle öğrenecek değildi ya olanları. Bu sızıltılar açık kapalı avlardır kulağına geliyordu. Resmî olarak bir tanesi dilekçe vermek istemiş, onu da geri çevirmişti. Evet. Remzi Birant kendisinin de tutunup durduğu bir duvardı. Bu duvara siymeye yeltenmek, Toros dağlarının Konya Ovasına yıkılması demekti. O zaman kendisi de altta kalıp ezilmez miydi?

«Büyütüyorsun oğlum, her şeyden alınma» dedi. «Düzelir hepsi düzelir. Sen söyle bana şimdi, burada neler yapıyorsun, halkın olup bitenlerle, memlekette ki kalkınma hareketleriyle ilgisi - bilgisi ne durumda? Hangi tarafa meyil fazla?»

«Efendim, şu yandan olanlar da var, bu yandan olanlar da var. Ben durumum gerektirdiği için pek karışmıyorum.»

«Karışacaksın! Olur mu öyle şey. Kalkınmayı başarmış olan tarafa yanaştıracaksın. Bu, senin başlıca görevindir.»

Başını yere eğdi öğretmen.

Bu sırada, topluluk arasından birisi Valiye yaklaştı. Köyün Ocak Başkanı onu tanıttı: «Susuz Köyü eşrafından İrfat Ağa!»

Rifat Ağanın derdi, yolsuzluk.

«Susuz köyünün yolu, azcık yağmurdan alabura oluyor bey» dedi. «Şu sert yol kötü mötü ama gene gelinip gidiliyor üstünden. Bu sert yola kadar üç kilometre bir yerimiz var, oraya kum dökülmesi üçün yardımınızı irca ediyoruz.. Zaten zatınızı dairede rahatsız etmeyi düşünüyordum, buraya Allah gönderdi.»

İyice sokulup «Yalnız Vali Bey, diye başladı ocak başkanı, «Efendim bunlar öte geçeli...»

«Ne demek?»

«Bizden değiller bu kalemde altı köy...»

«Babacığım, duydun mu?» dedi Vali, Rifat Ağaya.

«Duydum amma...»

«Duyduysan iyi. Seninle yollarımız ayrıymış baksana. Sen eteğindeki taşı dök, köylülerini yola getir, ben de yolunuza kum dökülmesi için emir vereyim...»

«Geç kaldık, çok beklettik Kızılhaçlıları» diyerek izin istediler. Cip'e yanaşınca Valinin kulağına birşeyler fısıldadı Ocak Başkanı.

«Hesabını görürüm onun» dedi Vali.

Gene eller sıkıldı...

Cip'in horultusuna düdük sesini de katan Abdullah ikinci vitesle hareket etti.

Köyü çıkar çıkmaz Ali Bey'e:

«Not et!» dedi Vali, «Biraz önce gevezelik eden öğretmeni not et de dönüşte açığa alıp, sonra da il dışına sürdürelim. Yalnız Birant'a atmakla kalmıyor bunun gevezeliği, karşı tarafın davullarını çalarmış hiç durmadan...»

«Belli duruyor zaten» dedi Salim Ağa.

«Evet, ne mal olduğunu öğrenmek için kimseye bir şey sormak istemez..»

Son cümleyi Hayrettin Bey söylemişti. Bir cümleyi toparlayıp söyleyenedek kendini çok sıkmış olmalıydı. Terleyen dazlak kafasını, boynunu iyice sildi mendiliyle.

Ali Bey notunu yazıp defteri cebine yerleştirdikten sonra:

«Bu Kızılhaç köyünde de birkaç yanaz adam var amma...» dedi.

O adamlar üstüne başlayan konuşma bitmeden köye girdiler. Barakanın kurulacağı yeri biliyordu Abdullah. Doğru oraya sürdü Cip'i.

Köylüler ve barakayı kuracak ekip, hazır bekliyorlardı.

Yolda sözü edilen üç kişiyi buldurup karşısına aldı Vali. Elinde de harç dolu malayı tutuyordu.

«Kıymeti yüksek köylü vatandaşlarım» diye söze başladı. «Şimdi barakanızın temelini atacağız. Elimizden gelirse önümüzdeki günlerde bir de ilkokul-

dan diploma almış öğretmen vekili vereceğiz. Böylece, köy hocasından namazlık, hâfızdan eski yazıyı öğrenen yavrularımız, isterseniz lâtinceyi de öğrenirler...»

Gözlerini üç yanaz adama diktikten sonra:

«Biz buraya kadar geliyoruz, memleket hizmetini ayaklarınıza kadar getiriyoruz amma, değer mi, karşılık görür müyüz?»

Dik dik baktı o üç yanaza:

«Sizlere soruyorum: zahmetlerimiz, emeklerimiz karşılık görür mü, mâkes bulur mu sizlerin vicdanında?»

«Bulur!» dedi biri.

«Karşılık görür müyüz?»

Üçü birden:

«Görürsünüz» dediler..

«Biz burada yaralı olduğumuzu sanıyorduk. Madem ki siz bu güveni veriyorsunuz. İşin ayrıntılarını sonra görüşmeye bırakarak esasta anlaştığımızın sevinciyle temele ilk harcı koyuyorum. Size, köyünüze, millete ve memlekete hayırlı olmasını candan dilerim.»

Temel atıldıktan sonra camiye gittiler. «Pencere camları, gaz, tavan tahtası v.s. ihtiyacını karşılamak üzere ilk elde bir beşyüz lirayı önümüzdeki günlerde vereceğini» vaad ettikten sonra, hazırlanan ziyafetin hakkını vermek üzere muhtarın odasına gittiler.

İçerde durmadan konuşuluyor, koca koca dağlar çakıl gibi ordan alınıp buraya atılıyordu... Dışardan içeriye yemek taşıyıp, boş kabları içerden çıkarıp du-

ran bekçi Zobu Süleyman, bir uçtan da dışarda biriken köylülere lâf yetiştiriyordu.

İçerde neler konuşulduğunu soran Çolak Veli'ye kızdı:

«Lâfa meraklıysan gir de dinle arkadaş» dedi. Sana çene yetiremem ben. Ne bileyim, konuşuyorlar işte. Bana sorarsan attıkları hep kuru sıkı. Yol tozundan barut, keçi kığından saçma, doldur doldur boşalt. Alt yanı fasa fiso...»

Bu sırada odanın önünden yaşlı bir nine geçiyordu. Köye Vali geldiğini duymuş olacak, orada duran Cip'in farlarını göstererek «Vıh!» dedi «Valinin gözleri de kocaman kocaman...»

Besinsizlikten, kirden pastan ölmesek hale gelmiş olan ve «Tavuk karanlığı» hastalığına tutulan gözleri de belli belirsiz gören Kör Derviş çıkıştı. Civanların Urkuya Nine'ye:

«Gözlerinde «İt dirseği» çıksın da bana benze e mi?» dedi. «Vali dediğin adamdan olur, içerde övün yiyor. O senin gördüğüne demirkırası» derler..

SU BORULARI

İlçenin bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş, çevresine kediler - köpekler kunnamış olan eski halk evinde köylerin kalkınmasıyla ilgili toplantı iki saat sürdü. Toplantının asıl ereğinin, köyleri kalkındırmak değil de köylüleri kandırmak olduğu sırıtıp duruyordu. Bunu anlamak için kafa yormak bile gerekmez, orada bulunmak yeterdi.

Demokrat Parti Başkanı Fikri Bey, toplantının en ateşli konuşucusuydu. «Köyler benim avcumun içindedir» diyordu. «Onlar bize inanırlar. Yapılacak işlerin başında, onların ayağına kadar gidip dil dökmek gelir. Kim hangi dilden anlarsa o dilden konuşmak zorundayız.. Kimi cami istiyecek, kimi okul isteyecek, kimi köyler su isteyecek.. Başlık parasının kaldırılmasını ve kızların bedava evlendirilmesini isteyeceklerden tutun da işsiz olduklarından köylerine fabrika yapılmasını isteyeceklerle bile karşı karşıya geleceksiniz.. Lâf parayla değildir arkadaşlar, ark altından bağ bağışlar gibi herkese istediğini bağışlayacaksınız. Yalnız bir noktaya dikkat etmenizi rica ederim: Bütün bu dileklerin ancak seçimden sonra yerine getirilebileceğini ekleyeceksiniz. Bunu söyledikten sonra bucak olmak

isteyen köye bucaklık, kaza olmak isteyen bucağa kazalık verebilirsiniz. Yakında seçime gideceklerini ihsas ettirmiş olan Ankara'daki büyüklerimiz böyle yapılmasını uygun görüyorlar..»

Hele son kısmı, kimsenin karşı bir sözetmesine fırsat vermedi. Görevli ve görevsizlerden meydana gelen topluluk, ilçenin ileri gelenlerini içine almaktaydı. Hangi bölgelere kimlerin gideceği kararlaştırıldıktan sonra pazaryeri meydanında bekleyen cip ve pikap arabalarına doğru yürüdüler. Parti başkanıyla özel idare memuru Ağgöcek bölgesi köylerine, Tahriratçıyla nüfuscu Kötü Yayla bölgesine, kaymakamla eğitim memuru da Irmaküstü bölgesine gideceklerdi.

Hareketten önce son öğüdünü de verdi parti başkanı:

«Aman arkadaşlar, size harcırah da çıkartacağım. Seçimden önce yapılacak propganda için milyonlar ayrıldı. Her köyün nesi eksikse onu yapmaya söz verin siz. Merkeze yazarız. Belki bir iki yere bir şey yapmak mümkün olur. Ötekilere de «merkezden gelecek» deriz. Paraların çoğunu size şeyderim ben.»

Böylece, 1960 yılının güzel bir bahar gününün kuşluk vaktinde, yolsuzluklar arasında unutulmuş bir patikadan ine kalka ilerleyen kaymakamın cip'i Demirciobasına geldi. Şoför, cipin düdüğünü köye yaklaşırken çalmaya başladığından, köylüler birikmekte gecikmediler. Çevresine toplanmalarını elleriyle işaret ettikten sonra söze başladı kaymakam:

«Sayın vatandaşlarım, sevgili yurttaşlarım, sizle-

re daha çok faydalı olabileceğimi sanarak arabaya atlayıp ayağınıza kadar geldim. Yanımdaki arkadaş eğitim memurudur. O da köyünüzü eğitim bakımından gözden geçirecek, arzu ederseniz önümüzdeki yıl size bir öğretmen vekili vereceğiz...

Vaktimiz dar olduğundan köyünüzün su işini hemen görüşelim. (Camimizin bir çok eksiği var, önce onları giderin) dediğinizi gözlerinizden okuyorum. Siz onu çantada keklik sayın.

«Bi şey diyecem bey» diyerek sözü Selim Dayı aldı. «Bey, bey, ben şu karşıda gördüğün mahallede otururum. Köyümüzün bu mahallesinde iyi kötü bir çeşme var. Eğer su getirilecekse bizim oraya bir su getirelim. Eşeklerin sırtına testileri çatıp da gece gündüz bu mahalleden su taşımaktan kurtulalım.»

Kaymakam «durum böyle mi, sakallı Babanın söyledikleri doğru mu?» dedi. Muhtara... «Öyledir amma, aması var işte» dedi muhtar.

«Nedir yani?»

«Onlar efendim emrettiğiniz V.C. listesine yazılmak istemediler.»

Kaymakam, sakallı Babaya döndü:

«Öyleyse ne yüzle su istiyorsun babacığım. Gelirsen bir ayak, geliriz bir ayak. Her şey karşılıklı değil mi?»

«Ama susuzluktan imanımız gevredi..» dedi sakallı baba.

«Boruları getirir de köye yıkarsak o zaman muhtarın listesine yazılır mısınız köycek?»

Sakallı Baba diliyle dişinin arasından:

«Hele su gelsin de..» diye söylendi.

Yarın boruları yollayacağını söyleyerek cip'e yaklaştı, kaymakam. Yanında duran muhtarın kulağına eğildi:

«Elimizde 20-30 boru var. Onları köy köy dolaştırıyorum. Liste işi tamam olan köyde işi bitince boruları başka köye yolluyorum. Bu sefer karşı mahalleye bırakın boruları. Listeyi doldurunca haber et de başka bir köye alduralım. Ne yaparsın, emir emirdir kesiyor, boruyu gezdirtiyor..»

Cip'in kapısını kapayacağı sırada usulca ekledi:

«Gönlünü görürüm muhtar, hele bak gör..»

UZATMALI

1960 Nisanının son günü... Sanki memleketteki yas bütün ağırlığıyla Büyükkışla köyüne yüklenmiş. Bir köpek sesi duymak, küllükte eşinen bir tavuk görmek bile mümkün olmadı köyü geçip de ötebaştaki okula varanadek. Okula varınca iyice kendini gösterdi bu yas. Öğrenci devamı azalmış, hele kız öğrenciler el etek çekmiş okuldan. Kara kara düşünür öğretmen Mehmet.

«Gemilerin mi battı Karadenizde Mehmet?»

«Gemilerle birlikte umutlarım da.»

«Ne oldu sana?»

«Karakoldaki onbaşıya sorun.»

«Ne yaptı sana onbaşı?»

«Emrimden çıkmayacaksın dedi.»

«Emri ne?»

«Önce kızların yakasını bırakmak. Halk öyle istiyormuş. Oysam halkın böyle bir isteği falan yok. Yukardan emir var diye halkı kandıran o. Kızların yakasını bırakdıktan başka erkek öğrencilerin de arkasını aramayacakmışım. Bu kadarla kalsa...»

«Dahası mı var?» dedim.

«Evet, dahası var ki nasıl» dedi. «Saat 9 olma-

madan okulun kapısını açmayacak, saat 15 ten sonra da hemen okulu kapayacakmışım. Başı boş olarak değil karakolun emirlerine göre hareket edecekmişim...»

«Peki uydun mu bunlara?»

«Uydum zorunlu olarak. Sıkı emir var, alırım aşağı diyor. Başına belâ üstüne belâ açarım. Mapuslara attırırım, ömrün boyunca çıkaramayacağın bir lânet halkası takarım boynuna...»

Okulun nesine bakacaksın bu şartlar içinde, öğrencilerin nesine bakacaksın...

«Karakola kadar gidelim» dedim.

«Ben gitmem» dedi.

Sonunda zorla razı oldu. Yalnız bir şartı vardı, o kooperatif muhasibinin oturduğu bölümde kalacak, onbaşının yanına ben tek olarak girecektim.

Kapıda bekleyen nöbetçi jandarma kimi aradığımızı, ne işimiz olduğunu sordu uzun uzun. Onbaşıyla görüşmek istediğimi söyledim. «İşi var!» dedi. Görüşmem gerektiğini, bir haber vermesini rica etim. «Kimsin?» dedi. Cep takvimi arasında bulunan birkaç kartım vardı, onlardan birini verdim, uzun uzun anlatmaktansa. Götürdü. Neden sonra başka bir er geldi, beş-on dakika sonra kabul edeceğini söyledi. Bekledik ve alındık.

Bir hollü ve dört odalı geniş bir yapıydı girdiğimiz. Sağdan ikisini erler kullanıyorlardı. Soldan birincisinde kooperatif muhasibi, ikincisinde onbaşı var-

dı. Onbaşının bulunduğu odayı parmaklarıyla gösterdikten sonra erlerden biri koğuşa, biri de dışarıya nöbet yerine gitti. Mehmetse hemen kooperatif kısmına kaydı.

Onbaşının kapısını vurup bekledim. «Gel!» dedi sertçe. Girdim. Evrakların darmadağın dolup taştığı masasının çevresinde dört sandalya vardı. Odanın tabanına dökülmüş iri çakıllar adım atmaya bile engel oluyorlardı. Ağır ağır varıp elimi uzattım. Yüzüme yarı bakar yarı bakmaz bir tavırla lütfen aldı elimi. Törenin sonuna kadar olağan gitmesini istiyordum ama, kendimi yeniden tanıttığım halde bir şey söylediği yoktu. Üstelik yoldan gelmiştim, kapıda beklemiştim, kafam da karmakarışıktı bu buhranlı günlerde, oturmam gerekti. Otur demeyince işin olağan yürümesini bozdum ve oturdum sandalyanın birini çekerek.

Düşünün, tahkikat komisyonu kurulmuş, beni de cayır cayır arıyor Forumdaki yazılarım için. İstanbulda ve Ankara'da sıkı yönetim kuruldu. Gençler meydanlarda bar bar bağırıyorlar hürriyet diye diye. Fakültelerin duvarları kurşunlanıyor, gençler öldürülüyor. Bütün bunları dün akşam Ankaradan ilçeye gelenlerden ve radyodaki bildirilerden öğrenmiş olarak köye gelmişim. Aydın gençlerden çoğunun evi barkı terkedip Anadoluda bilinmedik yerlere kaçtığını biliyorum. Bunun yanında okullarda çocuk kalmamış, onbaşı öğretmeni çoktan sindirmiş.. Ayakta duracak hal kalır mı bende?

«Adınızı öğrenebilir miyim onbaşım?»

Herhalde durgunluğu böylece bozabilirim diye düşünüyorum. Ses yok karşıda.

«İnsanların adını öğrenmeden hitabetmek zor oluyor da...» dedim.

İnsafa geldi:

«Denizlidenim, adım Nevzat» dedi.

Çok şükür, çok şükür, dedim içimden.

«Okula gelmiştim de...» dedim ona karşı da. Okula gelmiştim deyince öğretmenliğimde karşılaştığım onbaşılar çağrışım yaptı kafamda. Borucu karakolunda Cafer onbaşı, Gelveri de Eyüp Onbaşı... Neydi o günler.» Bütün öğretmenlerin çekisi bir galiba, üstelik sonunun ne zaman geleceği belirsiz bu çekilerin» dedim kendi kendime.

«Evet...» dedi.

«Çocuklar azalmış, kız hiç yok...» dedim.

«Emir var!» dedi.

«Ne emri?»

«Sıkı kontrol emri. Söyleneni, dinleneni, okunanı, yazılanı, gelişi - gidişi, her şeyi...»

«Okulla ne ilgisi var?»

«Bak, gizli olmasa emri sana okuyuverirdim. Türk kızlarını Amerikalı erkeklere peşkeş çekiyor hü-

kûmet diye propaganda yapılıyormuş. Kapı gibi gizli emir var elimde. Peşkeş çektiler diyeni yakalayacağım. Dediklerimi her kim tutmazsa bu maddeden yakalar ve «genel» e tellerim arkadaş.»

«İyi ama kızların gelmemesi, okulun geç açılıp erken kapanması...»

Peşkeş çekmekle ne ilgisi vardı bunların, demek istediğimi anladı.

«Laubalilik tehlikelidir» dedi, «kontrol böyle olur. Umumî yerleri erken dağıtacaksın, fısıltıya fırsat vermeyeceksin. Fakülteleri bile dağıtacaklar.»

Olaylardan doğru dürüst haberli olmayan köylü ve köyün öğretmeni kıskıvrak bağlanmıştı. Hamdi Sancar imzasiyle Tahkikat Komisyonundan uzatmalı Nevzata kadar uzanan emir, Büyükkışla öğretmeninin, halkının ensesinde boza pişiriyordu.

Gelmesin bir daha o günler, gelmesin, anılması bile kafa bozmaya yetiyor...

BAY DÖNDÜ BELEŞ

On yıl önceydi. Sanki köylerin sersefil kalmasından sorumlu benimişim gibi tıkıldığım mapus damından çıktığım bir mayıs günü. Çeyrek asırlık iktidarın değişmesini sağlayan seçime onüç gün var. Akşamüstü bir cip geldi köye. İlçede yobazlığın tekkesini kurmakla kalmayarak milletin iliğini de soran bir ağanın oğlu var cipte. Babası yataktan çıkamıyormuş da, onun yerine oğlu yapacakmış propagandayı. Halk nasıl olsa tanıyormuş. Bu oğlanın yanında, son on yıl boyunca türlü renklere girmiş, en son olarak bizim ilçede pinekliediği halde radyo danışma kurulunda üye gösterilerek binlerin üstünde aylık almış olan Hacıhasan efendi... Bir de bayan. Fevzi Çakmak'ın yeğeni olurmuş sözde. Birisi babasının yobazlığını, birisi Çakmakla akraba olduğunu, öteki de eski saylavlardan birinin oğlu olduğunu açıklayarak, oy dilendiler... Nutuklar bitince, partilerini köyde temsil etmeye adam aradılar.

«Ben partinizin başkanı olurum!» dedi birisi.

Herkes parmağını ısıracaktı nerdeyse: Bu adam en eski partinin başkanıydı. İktidara geçmesi müm-

kün olan ikinci partinin de başkanlığı üzerindeydi. Şimdi üçüncü bir partinin başkanlığına sahip olmak istiyordu...

Anlattık durumu particilere.

«Kendisi isterse neden olmasın, belki de ötekileri bırakır, bizi tutar» dediler.

Bay Döndü:

«Siz bana bakmayın, önümüzdeki günlerde son kararımı vereceğim. Burada benden başkası parti işlerinden anlamaz, sizin propagandanızı yapamaz» diyordu.

Gerçekten, onüç gun sonra kararını verdi, iktidara gelen partinin ocak başkanı oldu.

Kıllı çarığın üstüne önce bol paçalı pantolon giydi. Alay konusu olmaya aldırmadı. Sonra silindir şapka, sonra güneş gözlüğü, bisiklet... Derken kendini kabul ettirdi. Bir süre aldılar bunu, ilçede partinin gel-git ayak adamı yapıp maaş verdiler. Bir bakıma particilik stajı gösterdiler. Ondan sonra köye salıverdiler. Bay Döndü Beleş'in gemi azıya alması köye dönmesiyle başlar işte. Yalnız kendi köyüne satsa cakasını, gene neyse denir. Çevre köylerin de on yıl tadını kaçırdı.

Hangi köyde düğün dernek olsa, Beleş çağırılacak. Çağırmazsanız, görür hesabınızı. Bekçilerini, partililerini, çıkar sağlamaya söz verdiklerini almayınca da gitmez. Kendisi at üstünde, ötekiler mutlaka yaya olacak. Kimi önünde gidecek, kimi ardında. Birazı da

sağında solunda. Olunca böyle olmalıymış. Düğün sahibi yarı yolda davul zurnayla karşılar. Bunu gelenek yaptı on yılda.

Köye baraj yaptıracağım diye üç köyden binlerce lira toplayıp ilçeden kaymakam, ilden vali başta olmak üzere otobüsler dolusu adamı köye getirdi ziyafete. Nutuklar, nutuklar... Yerle bir olan köy, utancından iyice küçüldü, görünmez oldu.. Onun tek düşüncesi, gelenlerin yanında olduğu kadar köylülerinin yanında da kendini yüksek göstermekti. Kim getirebilmiş valiyi ayağına, bu suüstü köyleri var olalı? Muhtarlığı da üstüne aldı sonradan. Cumhurbaşkanı demiş ki Dinar'da «artık köylülerimiz Sipahiocağı sigarası içiyorlar, bana takdim ettiler.» Bunu duymuş Beleş. «Dünyada en kötü şey, bir adamın büyüklerini yalan çıkarmasıdır, ben ve bütün demokratlar o adam olmadığımızdan, Sipahiocağı bulundurmak, gelen büyüklerimize uzatmak, vazifemizdir...» diyordu. Odasının dolabı rafı bu cins sigarayla doldu. Yukarda bitecek bir santim işi olan gelip onun kapısını çalıyordu. Ne iş olsa keskin bir bıçak gibi kesiyordu. Bu, keskin, aynı zamanda mıknatıslı bıçağın çevresindeki köylüler, kum taneleri gibi yapışmışlar, bıçaktan ayrılamıyorlardı...

Kumların ayrılmaması için bazı gayretler de gösterilmeli değil miydi? Bunu sezdiği için, köylüleri en çok sevindirecek işler aramaya başladı. İlk anda okul ve öğretmen geldi aklına. Öğretmen Nazım Yıldırım, bir sabah köy bekçisini karşısında buldu:

«Beleş Efendi birazdan okulu teftişe gelecek, ona göre hazırlan, benden söylemesi...»

Nazım homurdana dursun, Beleş geldi saat dokuz olmadan. Çalım, kurum tamdı. Artık ne kıllı çarık, ne eski püskü giyisi...

«Teftişe hazır mısın?»

«Sen benim müfettişim misin?»

«Sade müfettiş olsam, öp başıma koy. Ben senin her şeyinim be!» diyordu. Bakanlık emrine alınmış, danıştaydan karar çıkartacağım diye sürünmüş, sürgünlere gitmiş, yollarda çocukları hastalanıp ölmüş, Nazım Yıldırım'ın. Karganın eline düşmüş bir kartala benziyordu. Bir duvar aşırı evdeki hasta karısını düşündü, boş cebini kurcaladı. Çevrenin kıralını dersliğe almaktan başka çare bulamadı.

Çocuklar fırlayıp ayaklandılar içeri girince. İki çocuğa alfabe okuttu. İki kere üç kaç eder diye bir çocuğa ezber hesap sordu. İşin gösterişindeydi.

«Aferin Nazım efendi!» dedi, çıkmaya hazırlanırken. «O dediğim kızları getirmemişsin. Bu emrime eyi dikkat et. Kız çocuğu basmayacak buraya. Müslümanlık denen bir şey vardır, hepsinin memesi kabardı be...»

Kızları önledi önlemesine ya, oğlanlardan da gelen dört gönüllüden başkası değildi...

Bu teftişle 27 Mayıs 1960 tarihi arasında iki hafta vardı. Bu iki hafta biter bitmez, istifa bayrağını çekti Beleş. Çekmekle kalır mı, ilk olarak başkanlığını yaptığı en eski partiye geçmesi de aynı günde oldu.

Bucak müdürlüğünden bir yazı geldi: «Mühürü öğretmene teslim edip gelsin, ifadesi alınacak» şeklinde. Türkmenin Yusufu buldurup cevap yazdırdı:

«Benim müdürlükle ilgim yok. Parti başkanı olmadığım gibi gayıtım bile yok partiye, ben başka partideyim. Ancak, Cemal Paşa emir verirse mühürü veririm.»

Müdürün ısrarı karşısında boyuna direniyordu: «Beş gün izin ver ondan sonra teslim edeyim. İnsan on senede alıştığı bir şeyi birden verirse düşer bayılır. Mekteplerde bunu okutmadılar mı size. Ben cahil başımınan bunları öğrendim...»

Adının anlamını tamamlamak için, Zafer gazetesi okumuyor diye yıllardır başına işler açtığı öğretmene koştu: «Ağzını yediğim hocam, bu senin gazeteyi her geldiğinde bana ver okuduktan sonra. Ver de Türkmenin oğluna iyice okuduyum ezdire ezdire.»

KIRIK YABA

Ekecik köylülerinin «Madanı Bark» dedikleri bu adam, İstabullu olduğu halde iki buçuk yıl Aksaraylı olarak geçindi. Sözde ailesi Aksarayın Uzartık köyündenmiş. Balkan savaşı sıralarında dedesi buradan çıkıp Mısır'a gitmiş sözde. Bütün bu hikâyeler, 1957 seçimlerinden bir hafta önce ortaya çıktı. Ondan önce Emlâk Kredi Bankası Genel Müdürü olan Medenî Berk'in nereli olduğunu kimse bilmez, kendi de bildirmezdi. Seçimi kazanıp da «bakan» olunca, Aksaray'dan iki kişi buna akraba çıktı. Ahmet-Cevat Emmioğulları denen bu akrabalar, Aksaray halkına kan kusturdular iki buçuk yıl. Kaymakam emirlerinde, belediye emirlerinde elbirliği ederek bir de «Berk Köyü» adıyla modern bir köy kurdular. Uzartık köyü buraya taşınacak. Medenî Bey de artık gerçekten buralı olacaktı. Şu memleketin kırık bin köyü var. Her birine yirmi milyon lira harcayabilir miyiz harcayamaz mıyız diye düşünmeden örnek köy yapmaya kalkmaları gülünçtü. Bu parayla bir çok Türk köyüne uygarlığın olanakları ulaştırılabilirdi oysa. Ama Menderes gibi bir hovardanın kurduğu hükûmetin Onarım bakanından da bu hovardalıktan başka ne beklenebi-

lirdi?.. İlk işi de Ahmet Emmioğlu adlı akrabasını iki bin lira aylıkla bu köye bekçi yapmak oldu. Ahmedin Ankara'ya açtığı bir telefon, dağları düz etmeye, istediğine istediği kadar kredi sağlamaya yetiyordu. Böylece, kış ortasında öğretmenler üçer beşer Yozgatlara, Yahyalılara sürülmeye başladı. Bu arada Emmioğulları, yağlarıyla zor kavrulan bir aile olmaktan çıkıp, iki benzin tankerine, iki benzin istasyonuna, yedek parça mağazasına ve iki apartmana kavuşuverdiler. Masallardaki «Arap» durumuna gelmişti Ahmetle Cevat. Nasıl iki çöpü birbirine sürten arap saniyede olmayacak zorlukları hallediverirse, bunlardan iki satırlık pusla alıp Ankara'ya gidenlerin işi de saniyesinde düzeliyordu. Medenî Beyin bir telefonuyla, valinin ilde, kaymakamın ilçede yapmayacakları iş yoktu. Bir Bakan değil, Aksarayın koruyucusuydu sözde. Aksarayı il yaptığını bağıra bağıra söylüyordu ortada fol yokken, yumurta yokken.

Bizim köylülerin de Medenî Berk'ten bir dilekleri vardı: köyü bucak yaptırmak istiyorlardı. Bunun için Ankara'ya gidiyorlar, «Siz köyünüzde öteki partileri kapayın, köyünüzü bucak yapayım. Hükûmet olarak kararımız var: Bizden olana hizmet, bizden olmayana, zülmet..» karşılığını alıyorlardı. Dediğini yaptıkları halde köy gene bucak olmadı. Acaba bir hata mı ettik diye üzülmeye, yeniden göze girmek için fırsat kollamaya başladılar. Ama, aldatmalarından ötürü kızanlar da vardı köyde.

Bu yıl Yassıada'ya gitmeden önce, başbakanın Konyaya geleceği günlerde Aksaray'a, bu arada bizim

Gelveri bucağına geldi. Halkı Konya'ya karşılayıcı olarak kamyonlar dolusu yollamaktı gelmesinin sebebi. Onun Gelveriye gittiğini duyan köylülerim, toptan yola düştüler ve dönüş yolunda karşıladılar köye getirmek için. Hemşehrilik zihniyetiyle onu konuk yapıp ağırlayacaklardı. Bir hata etmişlerse, özür dileyeceklerdi.

Medenî, dönüşte asık bir suratla «işim acele» diyerek geçmek istediyse de, İcracı Yusuf'un bir emriyle köylülerim yola yatıverdiler ve yolunu kestiler. Başka gidecek yol olmayınca, köye geldiler.

Yıkık halkodasının önünde toplanıldı. Hazırlanan yemeğe buyur edildiğinde, «Hem karnım tok, hem sizin yemeğinizi yemem, ne zaman bu köyde benim partim kazanırsa, o zaman yemeğinizi yerim» dedi ve hemen söylevine geçti. Aksaraya baraj yapacağını, Merinos çiftliği kuracağını, memur evleri yaptıracağını, Aksarayın il olma kanununun çıkmak üzere olduğunu söyledi. İl olup da ne olacaktı bilmem, yıllardır çoğu da bunun gibi konuşarak oy toplamışlardı. Derdimiz bitti de il olmak mı kalmıştı? Ama bunlar, derdimizin bundan ibaret olduğunu sanıyorlardı. Kendini köylü gösterip, üstelik köyü bilmiyordu. Kendini köylü gösterme hastalığı da son zamanların bir hastalığıydı... Bu arada o, konuyu değiştirmişti. Diyordu ki: «Muhaliflerimiz, yani sizin seçtiğiniz öteki partinin milletvekilleri, başvekilime tel çekerek, Aksaray köylerinde kuraklık, dolayısiyle açlık olduğunu bildirmişler. Bu yalandır arkadaşlar. Aksaray bu memleketin buğday depolarından biridir. Bolluk akıyor köylerinden.. Bu-

nu bırakalım. Dediklerimi tuttuğunuz takdirde, istedikleriniz yerine gelecek. Bucak olmak istediğinizi biliyorum, başka derdiniz, istediğiniz var mı?»

Eski muhtar İdris hemen söze karıştı:

«Tahıl şey... Gaz şey. Pırtı şey...» diye kekeleyerek pahalılıktan söz etmeye başladı. Bir yandan gülümsüyordu.

Medenî'nin kaşları çatıldı, ağzındaki yeni yaktığı püroyu yere attı canının sıkıntısından

«Sırtıma!» diye öfkelendi İdris'e.

İdris sırıtarak sürdürdü konuşmasını:

«Pulluk bıçağı şey. Urbalık şey... Karılar şey...»

«Ne şeyi be!»

«Yani pahalı diyor beyim» diye Honnuk Dede açıklama yaptı araya girip.

«Karılar dedi ya?»

İdris susmuş, sırıtıyordu. Medenînin yüzü iyice vahşileşmişti. Köylüler de artık bucak olma isteğinden vazgeçmiş gibi gülümsüyorlardı herife karşı. O da küçüldükçe küçülüyordu... Açıklamayı yapan Honnuk Dede sözünü kesmeden konuştu:

«Beyim, karılar demesi şu ki, Emelikanlılara bizim Angaradağı karıları şey ettiriyormuşunuz da ondan. Deyenlerin babalı boynuna olsun, esir mi olduk gayrı, sayenizde? Kemal Paşanın, devrinde var mıydı bu gavurlar? Karılarımızı şey ediyorlar mıydı?»

Medeni'nin yüzü vahşiliğin doruğuna çıkmıştı. Ağzını bıçak açmıyordu.

Bir katilin kana tutularak öldürdüğü adamın yanından ayrılmaması gibi, ayrılıp uzaklaşmayı da düşünemiyordu. Neden sonra kendine geldi. «Şoför!» di-

ye bağırdı. Şoför, Kadillağın kornasını çaldı, gaza basarak bir hamlede kalabalığı yarıp efendisine ulaştı. Medenî arabaya binmeye çalışırken, Honnuk zafer kazanmış bir hindi kabarıklığıyla ve haklıların kuvvetli sesiyle konuşuyordu:

«Acemi tosun gibi bu adam be. Boyunduruğa koşayım dedin mi kıç atıyor, kağnının tahtasına sıçıyor. Ben seni hep çimenliklerde otlatacak deyilim ki hay oğlum, günü gelince kağnıya koşup yük taşıtacağım. Sen Emeliken taksisine binmişsin kaç para eder, biz burada kırık yabaynan eski harman savuruyoruz...»

27 MAYIS

27 Mayıs Cuma sabahı şafak sökmeden köyün güneyine birikmişti köylü. Burada bir seçim yapıldıktan sonra ilçeye, yani Aksaraya hareket edilecekti. Aksaray'dan da Konya'ya gidilecek, Eskişehir'den gelecek başbakan karşılanacaktı.

Birikme geciktikçe gecikmiş, güneş bir adam boyu yükselmişti. Köyün İmamı Sadir Hocayı yol üstünde bekletmemek için yakında bulunan Mırıl'ın karısı evine çağırdı. Mırıl'ın oğlu Polatlı'da şoförlük yaptığı kazancının ve görgüsünün yerinde olduğu için evde radyo da var. Haçça Nine saati gelince açıyor radyoyu. Radyoda, her zamanki çalgılar, her zamanki konuşmalar gerçi yok ama, yeni söylenenler de imama bir şey söylemiyor. Radyo işte, içinde konuşan da hökümet... Eh, istediğini söyler.. Hem oturuyor imam, hem radyo dinliyor. Haçça Nine de bir şey anlamıyor zaten. Mustafa Geceyatmaz'ın türkü okuduğu zamanlar dışında hiç bir yayını can kulağıyla dinlemez, dinlese de anlamaz Haçça Nine. «Mustafam kaç gündür radyonun içinde türkü çağırmıyor» diye meraklandığından açar durur.

Saat sekizlerde Aksaray'a doğru yürüyor kalaba-

lık. Ha babam de babam varıyorlar ilçeye. Coğlaki sokağının girişinde jandarma çıkıyor kalabalığın önüne.

«Dönün köyünüze..» diyor. Ama anlamıyorlar. Biz Başbakanı karşılamak için Konyaya gideceğiz, nasıl kesersin yolumuzu?» diyorlar. Başbakan yardımcısı Medenî Berk, günlerdir hazırlamış bu gidişi... İmam asasıynan, çiftçi mesesiynen dedikleri gibi, imamıyla, muhtarıyla, bekçisiyle.. düşüyorlar yola. Bizimkilere çok zor anlatıyorlar ordunun idareyi ele almış olduğunu. Yarı inanır yarı inanmaz dönüyorlar gerisin geri.

Öğretmen Çezik de, onlar köyden uzaklaştıklarında radyosundan öğreniyor durumu. Adam koşturuyor gidenlerin ardından ama, çoktan gitmişler. Dönüp geldiklerinde anlatıyor, anlatıyor radyodan dinlediklerini. Sonunda radyoyu belediye binasına götürüp, başına yığılıyorlar.

«Anlamayacak ne var şu lâflarda Sadir emmi?» diyorlar, radyonun başında sabah sabah dinledin de gene bizi yollara düşürdün..»

«Ne bileyim hökümet lâfının ne dediğini.» diyor Sadir Hoca.

Durum iyiden iyiye kavrandıktan sonradır ki sevinç başlıyor. Artık radyolar hiç kapanmıyor. Gazete getirtmek için ilçeye özel adam yollanıyor. Radyodan ve gazetelerden millet iradesinin ve millet malının ne kadar kötüye kullanıldığı, milletin, aydınıyla, ordusuyla ve gençliğiyle, maddî - manevî bütün varlığıyla

uçurumun tam kenarına götürüldüğü öğreniliyor. Çezik tarafından açıklanıyor. Herkesin ağzı açık kalıyor öğrenilenler karşısında.

Bir hükümetin bu kadar yolsuzluk yapabileceğine, yoldan bukadar sapabileceğine inanmıyor halk. Devrilenler, halktaki «hükümete inanma» alışkanlığına dayanarak halkı bu kadar aldatabilmeyi becermişler anlaşılan.

Diyorlar ki:

«Hökümete güven derler bir şey vardır. Nerden bilirdik başımızdakilerin eşkiya olduklarını? Bu güvenimizden faydalanarak varımızı yoğumuzu çalıp çırpmışlar...»

Bu yazıyı yazdığım günle 27 Mayıs arasında tam üç buçuk ay var. Bu zaman içinde sanki asık suratlar yeniden hayat buldu, yaşlılar gençleşti... Dinmeyen bir sevinç var. Kendilerine, ordularına ve gençliğe sonsuz bir güven başladı artık. Kara bulutların gökyüzünden sıyrılışı gibi milletle bir olmayanların başımızdan sıyrılışlarıdır köylüyü sevindiren.

«Ordu canımızı, malımızı, ırzımızı, namusumuzu kurtardı.» diyorlar da başka bir şey demiyorlar.

Köyün öğretmeni ise uçuyor:

«Beni de ordu kurtardı. Çünkü, duyduğum, düşündüğüm gibi gerçeği köylüme anlatamıyordum, bu bir suç sayılıyordu. Bugün artık, baskı idaresini kuranların ve yürütenlerin memleket bünyesinde açtıkları yaraları korkmadan deşmek, halka anlatmak mümkün. Tek dileğim, başımızda bulunanların eskilerin düştüğü hatalara düşmemesi, baskı yoluna sap-

maması ve hürriyetin günlük konuğumuz değil evimizin bir bireyi olarak kalmasıdır...»

Diyor. Şunları da ekliyor:

«Bir gün Anayasanın çiğnenmesinden doğacak kötülükleri anlattım. Anlatabilmiş olmalıyım ki, köylülerim hepten «vay anasını» diyerek hayretlerini belirttiler. Eski demokratlardan Hüseyin Çavuş bile ne dedi bak: Anayı çiğneyip geçenden her kötülük beklenir, hayırlı bir iş çıkmaz öylelerinden..»

Köylülerim, geçmiş olsun size de. O gün bu idare değişmeseydi, Konya çöllerinde başınıza neler gelecekti. Gidişinizin adı Başbakan karşılamak olacaktı ama, iktidarda kalabilmeleri için size neler yaptıracaklardı kimbilir. Belki de asker urbası giydirip halka ateş edecektiniz ya da polis urbası giyerek halka cop sallayacaktınız. Siz, vatandaşlık, hakları elinden alınmış, efendilerin istediği yere sürü sürü götürebildiği, isterse kendisini karşılattığı, isterse öfkelendiği, öldürttüğü... Bir kalabalıktınız çünkü onlarca... Onlar efendi bizler köleleriydik, kısaca. Hepimize, hepimize geçmiş olsun..

MÜDÜR GELDİ

«Müdür gelecek! Herkes kapısının önünü süpürsün! Kimin kapısının önü süpürülmezse ona cezayı nakdiye yazılacak, duyduk duymadık demeyin ha!.»

Tellâlı duyduğumuzda Hüseyin Çavuşun odasındaydık. Kör usturayı bilemekle uğraşan Hüseyin Çavuş:

«Müdürlük de iyi şey hee?» dedi.

Öğretmen Çezik:

«İyi şey ya, ne bellediydin!» diye karşıladı.

Çenesini yukarı kaldırdı bizim Emmioğlu Mustafa:

«Hiç mi bir şey görmediniz be! Neymiş, müdürlük iyi şeymiş. Olmaz olsun, dışı seni içi beni yakar.»

Bunu söyleyen Emmioğlu kooperatif muhasibi olduğundan, içerde bulunanlar dikkat kesildi. Dikkati boşa savmak istemeyen Emmioğlu sözünü sürdürdü kısa bir aralıktan sonra:

«Müdürlük falan ama olunca vali olmalı insan, dosta düşmana karşı. Bakın size olmuş bir şey anlatayım: Aksaraydan ötede İncesu köyü var ya işte o köyde bir adam var, adı Cumali.

Hayâl hayâl üstüne kurar bir gün, o kurmayla öküzleri önüne katarak tohumu yükler, çift sürmeye gider. Aradan aylar geçer, bahar gelir. Ekin gezmeye gidenlerden biri, Cumalinin tarlasında birbuçuk evlek yerin boş kaldığını görür. Tarlanın orasında ekin bitmemiş. Gelince söyler. Cumalinin aklı başına gelir altı aydan sonra, der ki o adama «Ben o gün Niğde valisiydim...»

«Tohum ekmeyi unutmuş demek.»

«Valilik bu kolay mı?»

Demeye başladılar.

Hüseyin Çavuş müdürün kayırıcısıydı nedense:

«Sen müdür ol da arkadaş, arkasını mıh getirir, gün gelir vali de olursun. Ne demiş Memik usta, birbirine kavuşmayan yaş tahtaları yan yana çakıp da kapı yaparken?»

«Ne demiş?» dedi biri.

«Meraklanma Mısa emmi arkasını mık getirir, demiş. Ondan sonracığıma, mıkı yandan dayayıp da vurunca tahtaları kavuşturmuş birbirine.»

Onbaşı mı müdürün emrinde müdür mü onbaşının emrinde konusunu da tartışdıktan sonra çıktık. Oda kapısının yüksek yerinden Alanyurt köyünün düz yoluna bakınca, müdürü karşılamaya giden kalabalık görünüyordu. Kimi buldularsa yola çıkarmışlar belediye ilişkinleri...

Yanında iki jandarmayla geldi müdür. Önüne sıralanıp el sıkıştık. Genç bir arkadaş, 27 Mayıstan önce Ankaranın Hürriyet Meydanında toplanmalara, yürüyüşlere katılmış. Göz yaşı dökmüş bombalar atıl-

dıkça. Sonunda yakalanıp Zir kampına da götürülmüş.

Bunları ayak üstü anlattıktan sonra öğretmen evine, pardon belediye binasına gittik. Demiştim ya öğretmen evini belediye binası yaptılar, bizim öğretmen evsiz kaldı. Tonguç Baba devrinde bu evler de yapılmasa ne yaparlardı kimbilir. Belediyede bir yemek yedikten sonra köyün içini gezmeye çıktık.

«Mıntıkamı tanımam gerek. Bu geziyi bunun için yapıyorum. Buradan Ağaçlıya geçeceğim» diyordu müdür. Kadınlar veryansın ediyorlar, kapıların önlerini temizleyeceğiz diye tozu dumana katıyorlardı. Uçmaya zaten hazır tozlar ortalığı allak bullak ediyorlardı. Temizlemek için uğraşanlar değirmen tozcusuna benzemişler. Yerden alıp kendilerine bulamışlar. Temizlik değil, düpedüz pisliği deşip karıştırmaktı bu. Ben beni bilirli böyle yapılır. Ne zaman bir müdür gelse, onbaşı gelse, vali - kaymakam lâfı duyulsa çağırılır bu tellâl, bu pislikler de deşilir olağan olarak...

Memleketi tanımayanlara, memleketin meselelerini bilmeyen ve yalnız kendi zevklerini, çıkarlarını düşünenlere karşı Ankarada açılan devrim bayrağının bir ucundan tutarak katılmış olan genç müdür, sokakların temizlenmekte olduğunu gördükçe seviniyordu. «Ne çalışkan halkı var buraların! Durmak dinlenmek bilmiyorlar. Pisliğe hiç katlanmıyorlar bakın, herkes kendi mıntıkasını temizliyor,» diyordu. «Ben de seviniyorum bu mıntıkaya düştüğüme...»

Köyün alt yanına uzandık harman yerlerine doğru. Yolumuz ırmağın kıyısından gidiyordu. Sağımız-

da söğüt ağaçları, toz içinde kalmış sebzeler. Köy de aşağıdan yukarı bakınca ak taşlardan yapılmış evleriyle kötü görünmüyordu hani.. Bir sağına baktı, bir soluna baktı genç müdür. Hayretini belirtmekten kendini alamadı:

«Orta Anadoluda böyle köy ha!»

Dönüp belediyeye gittik yeniden. Gene «kısa bir istirahatı müteakip» Ağaçlı köye uğurladık.

«Köyünüzü çok beğendim, çok beğendim, köyünüzü» diyordu genç bucak müdürümüz, giderken...

DEVRİM PROPAGANDASI

Muhtar Feyyazın astığı astık kestiği kestikti 27 Mayıs'tan önce. Kanunmuş devletmiş, mahkemeymiş... Hiç birinin gereği kalmamıştı Feyyazın sayesinde. Kara Salih kireç yakıp satmakla geçiniyor sözgelişi. Ama Kara Salih tarafsız kalmış, hiç bir partiyle ilgisi yok. Olur mu bu, olmaz Feyyaza göre. Ne devridir bu? Demokrat Partiye yazılmak ve rahat etmek dururken ne uyuşukluktur bu? Çağırıyor Kireççi Salihi:

«Ne kadar kireç yaktın?»
«Bin kilo gelir, bu kere az yaktım.»
«Kaçtan satacaksın?»
«Yüz üstünden.»
«Satamazsın.:»
«Neden?»
«Partiye kaydını yaptırmadığından?»
«Ama...»

«Yok bunun aması. Ya partiye kaydını yaptırır kireci istediğin fiyata satarsın ya da kireci elliden yukarı satmayacaksın. Ben emir veriyorum. Biliyorsun benim emrim demirin kertiğidir. Uymadığında başına gelecekleri bilirsin...»

Ne yapsın Kara Salih? Aç mı öldürsün evdekileri? Peki diyor, Feyyazın partisine kaydını yaptırıyor.

Sıra geliyor Hüseyin Özsu öğretmene. Hüseyin Özsu köyün öğretmeni. Partisi martisi yok. Ama olur mu öyle şey. Ya Demokratların kahvesinde oturacaksın ya da hesabını görür, Şemdinliye sürdürürüm, diyor Feyyaz. Hele Halkçıların kahvesi önünden geçmiye gör, yandığının resmidir...

Feyyaz'ın yasak ettiği kahvenin önünden geçemiyor Hüseyin öğretmen. Üstelik sürekli getirtdiği Cumhuriyet gazetesini okumaktan da çekinir hale getiriliyor. Bu da kulağına iletiliyor çünkü. Ya Zafer okursun ya da hiç bir şey okumazsın deniyor. Bu köy Muğlaya yakın büyük bir köydür. Köyün postacısı Osman Ağa, gazeteleri getirdiğinde öğretmenle gözgöze geliyor. Çevrede korkulacak adamlar, yani Feyyazın adamları yoksa «sok cebime» diyor. Osman Ağa da adı içine kıvrılmış gazeteleri cebine sokuyor. Çevresinde haberciler varsa, çenesiyle evden tarafa götürmesi için işaret veriyor. Gazete eve gidiyor ve gece okunuyor...

Benim gittiğimde Hüseyin, Akis, Kim, Forum gibi dergilere yıllardır hasret çektiğini, fakat getirip okumanın en azından sürgün pahasına olacağını bildiği için bunu gözüne alamadığını söyledi. Yerleşmişti buraya çünkü. Bir kalbur çocukla sürülmek dünyadan kökünün sökülmesi gibi geliyordu ona.

«Bir dileğim var sizden» dedi, «Bu dediğim dergileri bana postayla yollayamaz mısın? Ama çok sıkı

sarmanız gerekir. İçinde ne olduğunu kimse görmesin. Bir kaç kat kalın kâğıda sarın önce, tutkalını bol sürün, kimse açamasın. Üstünden kör düğümle sağlam ip bağlarsanız daha garantili olur...»

Döndüğümde dediğini yapacağıma söz verdim. Bu devrin kısa sürmesi için ikimizin fedai olması yetse, çekinmeden ortaya atılacaktık. Dertleşirken sözü müfettişine getirdi Özsu. «Ah dostum» dedi, «kravat takmazsın, partiye faydan olmaz, ne yapayım ben seni der dururdu müfettişim. Evime konuk aldım. Tabancasını, para cüzdanını ve dolmakalemini yastığının altına yerleştirdi iyice. Hiç güveni yoktu bana. Sonunda da bir zayıf dayandı rapora. Resmen partinin propagandasını yaptı durdu. Sonunda da Konya Millî Eğitim Müdürü oldu. Belki tanırsın canım, adı Rıza Gürel...»

Bu çekilerin ardından geldi 27 Mayıs. Sonra da yapılan devrimin halka anlatılması için propagandalar başladı. Hüseyin bana tel çekecek olmuş «artık sıkı sarma» diye. Meseleyi bilmeyen posta memurları başka anlamlar çıkararak telgrafı almamışlar. Almazlarsa almasınlar, eline geçenleri sakıncasız okuyor ya, yetiyor ona. Ama bu da uzun sürmedi diyor Hüseyin:

«Geçenlerde bir küme adam geldi devrimi yaymaya. Eski demokratlardan bir ağanın evine indiler. Ayran içtiler, yemek yediler. Sonra da ağanın bahçesini gezdiler. Gezmelerini, yemelerini aramazdım. Asıl bana dokunan ne oldu biliyor musun: Elime yeni gelen gazeteyi karıştırıyordum, propaganda kümesinde bulunan bir bayan o anda nutuk çekiyordu. İstanbul

yolculuğunda bilmem ne geçmiş başından, onu anlatıyordu. Benden de gözünü kesmemiş anlaşılan.

«Ne yapıyorsun öğretmen efendi?» dedi.

«Gazete okuyorum» dedim.

«Sana gösteririm, devrim propagandasını dinlemiyorsun.»

Kadına kendimi, çektiklerimi, düşündüklerimi anlatmaya kalkıştım ama, gürültüye getirdi, dinlemedi. Ne dün ne de bugün bir sıkıntı çeksinler sanmam o ve onun gibiler. Kabak gene benim başımda patladı. Bu olaydan cesaret alan bucak müdürü, demokrattır, vatan cephesine kayıtlıydı diye beni Verimli köyü muhtarını aracı yaparak şikâyet ettirmiş. Hayırlısı bakalım. Her şey değişiyor, bizim kader değişmiyor..

Bense günlerdir «bu güzel köye eşimle gezmeye geleceğim ayrıca» diyerek ayrılan o kadını düşünüyorum.

Sen düşünmeye gene düşün Özsu! Ama yılmak yok ha. 27 Mayısı başardık diye her şeyi tamam oldu sayamayız. O kadın gibi düşünenlerle, o devrimle bağdaşmayan çıkarcı zihniyetin temsilcileriyle her zaman savaşmak zorundayız. Savaş durmamıştır, durmayacaktır... Bir yandan halk eğitimi, eğitim seferberliği sözü ederken, bir yandan da okutmama seferberliğini yürütmüş olanların borusu ötmeyecektir artık..

İREYİS

Köye belediye kuruldu, ünü büyüdü. Köyün kıyısına asılı teneke bile yeni değişikliği haber veriyor: «Süratli vesaiti nakliye kullanılması cezayı müstelzimdir.» Okuldan ayrı yapılmış olan öğretmen evi belediye binası oldu, oraya yerleştiler. Birkaç yıldır belediye başkanlığını Ali Ağa yapıyordu. 27 Mayıstan sonra, ilçedeki özel idare memurlarından birini başkan olarak yolladılar. O da ireyisliğini tam göstermeye başladı. Belediye meclisi dağıtılınca ortada bir muhasiple iki zabıta memuru ve bir de odacı kaldığından, ireyis köyün bütün idaresini ele aldı. Belediye binasının bir odasına attı kapağı, başladı kafayı çekmeye. Halktan, zabıtalardan biri gık diyecek olsa «alırım aşağı» diyor. Kimse ses edemiyor. Çevresinde fırıl fırıl dönüyorlar ister istemez. Hele odacı Aliye dur dünek yok, Koş Ali mısır getir bahçeden, koş yumarta getir, koş yoğurt bul gel... İreyis beslenecek. Koskoca ireyis bugüne bugün. İreyis de değil adam, Osmanlı memurlarından nasılsa kalmış birisi, her davranışıyla... Bir kuzuyu iki saatta, bir koçu bir günde bitiriyormuş...

Köylüler dertleniyorlar. Olacaktı da böyle mi

olacaktı, diyorlar. Bu köyde adam yok muydu? Haydi bütün köyü bir yana bırakın, köyün aslan gibi burda doğma büyüme Erayil mektebini bitirmiş Başöğretmeni ne güne duruyor?

Zabıtalar da, odacı da böyle düşünüyor. Bunların böyle düşündüklerini de İreyis biliyor. Bunun üstüne başladı herkesin dirliğini bozmaya. Önce zabıta memurlarını haşladı. Hazım sen şu işde değil bu işde çalışacaksın, Abdullah sen şu işde değil bu işde çalışacaksın. Belediyenin avlu duvarı üstüne de beton balıksırtı yaptırmaya başladı. Yapılan kuru kayma bir duvarın üstüne bu masrafın yapılmasını köylüler, belediye ilişkinleri doğru bulmadılar. Bu, usulen yapılmış bir duvardır, dediler. Üstelik tasarruf zihniyetiyle hareket edilmesi için emir de vardı, bu da hatırlatıldı. Ama o bir despot, devrimin devirmenin ne olduğunu anlayamamış bir et ve kemik yığını... «Çekin, kum çekin, bu iş olacak, benim de eserim kalacak. Bir insan bir işin başına vardı mı orada damgasını bırakmalı, şu işi de falanca zaman falanca yaptı, dedirtmeli» diyordu. «Şimdi beğenmeseniz de sonunda takdir edeceksiniz yaptığım işleri...»

Kaymakamlara, valilere yakınmaya gittiler, fayda yok. Bir yandan ireyis odacı Aliyi koşturuyor, sepetlere yumurtalar, mısırlar doluyor, evinin eşiğine kadar götürülüyor ilçeye. Çocuklarını getirip salıyor ortaya, «döv lan, vur, lan» diye kışkırtıyor, köy çocuklarının üstüne. İreyisin çocuğu bile başka oluyor vesselâm. Bunu ben de böylece öğrenmiş oldum. Kuvvetlerini ireyisden aldıkları için köy çocuklarını ka-

çırıyorlardı. Asırlık zorbalık, asırlık sömürücülük ne olduğu, ne ettiği belirsiz bir kimsenin kişiliğinde sürüp gidiyor kanısı uyanıyor insanda.

Bütçede bulunan paraları eritmek için de epiy yer aramışa benziyordu. Hani inşaata devam zihniyeti.. Kapıların pencerelerin dışına telli kepenk yaptırıp boyadı. Masalara cam getirtti. Sanki köy isli bir ev, belediye binası bu eve asılmış Picasso'nun bir tablosuydu...

Sonra, ilçedeki işi de devam ediyordu ireyisin. Her iki işte de bir şey yapmadığı halde arasıra gidip geliyordu..

Bizim bilmediğimiz, anlamadığımız bir taraf var: Halka iyi örnek olmak, iyi örnek vermek. Bir devrim yaptık. Devrimden sonra halk iyi örnekler görmek, sevinmek ister. Eskiyi aratacak tutumları bırakmalı, bırakmıyanlar varsa bıraktırmalı, yara nerdeyse kesip atmalıdır.

Soruyorum köylülerime: «Kim tayin etti bunu?»

«Bunlar kaymakamlığa bakan yarbaya yalvardılar, kendi işlerini güçlerini bırakarak her biri bir köye dağıldılar. Kendi kendilerini tayin ettiler desek de olur...»

İreyisin soyadı İleri ama, olmaz böyle gericilik, diyeceğim ben gene.

ARTIK ERKEKÇE YAŞAYACAĞIZ

D.P. eski başkanı Hüseyin çavuş külüstür bir kamyon almış. Her yanı kırık dökük. Şoförü de yok. Ama partı işi kalmadığından, her gün onu ırmağın kenarına götürüp tepeden tırnağa yıkayor. Evin önünden götürüp getirmeyi de askerde şoförlük öğrenmiş olan dükkâncı Remzi yapıyor. Bu gidiş gelişlerde üstüne çoluk çocuk binip gidiyoruz. şoförün oturacağı yer bozuk zaten.

Orada bir yandan kamyon yıkanıyor, bir yandan konuşuyoruz söğüdün gölgesinde. Kamyon kuruyanadek Hüseyin Çavuş kendi yıkanıyor suda, kamyon kurudu mu yeniden başlıyor teneke teneke su serpmeye. Ama yıkadıkça rengi bozuluyor eski lâstiklerin, çürük karoserin, boyasız kapakların...

Bir gün öğleden akşama kadar sudan çıkaramadık Hüseyin Çavuşu. Urbasıyla suya yatıyor, kalkıyor, türkünün hiç ardını kesemiyor sevincinden.

«Delirdi bu, delirdi» diyor, Emmioğlu.

Remzi körük çekiyor yangına:

«O delirmesin de kimler delirsin, adamlarını Yassıadaya sürdüler..»

Hatıbın Yusuf radyo dinlemiş anlaşılan:

«Gayrı seçim yok arkadaş mıkdarlık için, belediye için... Mikdarı hökümet tayin edecek, radyo öyle söyledi» diyor.

Hüseyin Çavuş:

«Parti Başkanlığını kaldırdılar yarım erkek oldum, köy yerinden mikdar seçimini kaldırdılar tüm erkek oldum. Sabahtanberi boşuna mı sulara yatıyorum Kara Mıstafanın camızı gibi...» diyerek sevincinin nedenini açıklamaya çalışıyor.

Çezik takılıyor:

«Erkekliği, gerçek erkekliği elden kaçırdınız da şimdi lafıynan eğleniyorsunuz.»

«Tövbe de, tövbeler olsun içimdekini söylemiyorsam» diyor Çavuş. «On senedir çabaladı bizim Yassıadacılar da şu memlekette kışı kovup yazı getiremediler bir türlü. Yazı getiremedikten gılli gayrı kim inanırdı onlara. Dımbış Nine boşuna söylemezdi: Geç gelen yaza, çok konuşan kıza, düzensiz saza, hemen gülen yüze, dayanağı olmayan söze, inanma diye... Bizim rahmetli parti tam Dımbış Ninenin söylediği gibiydi. Ne inmacak yanı, ne tutacak kanadı kalmıştı. Görünüşü kış güneşi gibiydi, buzları eritip de memleketi soğuktan kurtaramadı. Yüzü millete gülse de iltifatları âmir iltifatı gibiydi, insanın içine sinmezdi...»

On seneden, hattâ ondört seneden beri özellikle seçim zamanlarında Çavuşun geceli gündüzlü çırpınmalarını hatırlattılar.

Emmioğlu:

«Unuttun mu?» dedi, «sabaha kadar elinde Kur'anı Kerimle ev ev dolaşıp da size oy vermesi için kitaba el bastırıp millete su gibi yemin ettirdiğin günleri..»

Yusuf:

«Unuttun mu?» dedi, «Halkcıya oy verenlerin horozları yarın kendini demokratların kenefinde bilsin, dediğin günleri...»

Eski muhtar Ahmet:

«Unuttun mu?» dedi, «Halkcıya oy verenlerin karılarının göbeğinde yumurta kaynatacağız...» dediğin günleri.

«Beri bakın» dedi Çavuş, «bir adamın karısı düğüne gitti mi onu boşamak düşer, derdi rahmetli Sarı İmam. Boşanmazsa, duası, orucu, namazı kabul edilmez. Eğer ben avradı boşamasaydım dediğiniz doğruydu. Amma benimkiler Yassıadaya düğüne gittiler, bana da boşamak düştü. Nikâhımız imam nikâhıydı zaten. Bundan gilli duam, namazım kabul olacak. Beni buna göre dinleyin...»

Islanmış urbalarını suyun içindeki kamyonun üstüne serdi, kendisi de bozuk şoför yerine çırılçıplak girip oturdu. O bize gülüyor, biz ona gülüyoruz.

«Ayıp» diyor, Emmioğlu, «Şu köyde adamım diye geçinirsin, fıkaraya düşküne akıl dağıtırsın, şu halini gören...»

Sözünü kesiyor Çavuş:

«Acele etme, acele etme. Bana deli demekte acele etme. Benim bildiğim, üç şeyden başkasında acele etmek doğru değil: Konuğa yemek getirmekte, oğlan

evermekte, namaz kılmakta... Şinci anlatacağım sana, sevincimde haklı mıyım haksız mıyım: Bir oy için Tavsırın Mısdavaya, Salihin Hasana yalvarmaktan kurtuldum mu kurtulmadım mı? Bir oy için ona buna ölçek ölçek arpa dağıtmaktan kurtuldum mu kurtulmadım mı? Yani ben erkek değil bir karıydım. Karı gibi yaşıyordum. Yalvarıyordum olur olmaza. Lâfımın ipi sapı yoktu. O zamanlar peşime düşsünler diye gösterişli yaşamışsam, şinci paydos hepsine birden. Artık erkek gibi yaşayacağım arkadaş. Ne deliyim, ne doluyum ben, Allahın 1960 senesinin 27 Mayısında yeniden doğmuş bir kuluyum. Dilersem urbanmnan ırmağa girerim dilersem Kurdav'ın Ali gibi çıplak gezerim. Beğenmeyen kızını vermesin, oyunu da vermesin. Gayrı nemi kınayacaklar benim, seçim yok, bir şey yok.

TIRMAN MESELESİ

Cemal Kurca'nın bir şiiri var. Der ki:
«Kaymakamı doktoru savcısı,
«Ayağına kadar geldi,
«Uyan Cemil, hökümet ayağına kadar geldi,
«Lan Cemil, uyan Cemil!»

Hokümet gelince ölüsünün bile ayağa kalkması gerektiğine inanan Cemil'leri düşünmemek olmuyor, bu dörtlüğü okuyunca. Ama ne olsa şair sözü yalandır, demişler. Bunu Mehmet de doğruladı:

Haber öğle üstü geldi köye. Gökbayırda kan gövdeyi götürüyor, diye. Birikip koştuk. Kaburgaları çıkmış bir çift kel öküz boyundurukta koşulu duruyordu. Sabanın tutağı kana bulanmıştı. Tarlanın sürülmedik yerinde upuzun yatıyordu Mehmet. Deli Velilerden kimse görünmüyordu ortalarda. İşlerini bitirip gitmişler hemen.

«Olmaz olsun, olmaz olsun» diye bağırmaya başladı Memmedin anası Senem kadın. «Olmaz olsun, Gökbayırın bi evlek kır'ı yedi Memmedimi. Amanın, ellerinde küssük gibi meşe odunlarıynan birikmişler de iki şak etmişler Memmedimin başını...» Ağlıyor,

çabalıyor, kucaklıyor, daha sıkı kucaklıyor oğlunun ölüsünü.

«Bitenem benim» diyor, «varsa sürseydiler tırnamı Memmedim, tırnağını etmez senin. Aslı nesli ne, götiçi kadar yer. Ne ettiler de sana kıydılar bira Memmedim...»

Gözü yaşlı öteki kadınlar da Memmedi bırakıp Senem kadına yanıyorlar. Yitirdiği bitenesini doğurmak ve yaşatmak için çektiklerini anlatıyorlar. Senem kadın iki yıl ter'e yatmış Memmedi edinmek için. Edindikten sonra bira düşmüş Memmet. Onmamış yani. Almış Senem kadını bir dert. Dört yol ağzına altında ateş olmayan bir kazan kurmuş. Kazanın altına bir çöp atın da yavrumun canı çoğalsın diye yalvarmış gelene geçene. İş çıkmamış çerden çöpten. Kirli bir don bulmuş, kız donu, günaşırı oğlanı çimdirir, başına bu donu sararmış. Bu da fayda vermemiş. ondan sonra kalmış ay'a sallamak. Kanının karışmadığı, akraba düşmeyen Selli'nin karısını çağırıp Memmedi verirler kucağına. Ay akşamladığı bir gün tutar kollarından, sallar. «Ya al, ya dirilt» diye Allaha nerdeyse karşı gelerek yapılan bu sallama, bir hafta sürmüş. Senem kadın karışıyor söze «Salladığımızdan sonra birez kendine geldi. Bu sallama ayırt yakasıydı. Böyle yapınca, ya alacak, ya da onu iyileştirecek... Almasından korkmamız boşunaymış, iyilik verdi.»

Gökbayırda kafası kırılanadek 25 yaş yaşayan Memmedin, her damla kanı nelere mal olmuş, nelikle kazanılmış... «Ay'a salladığımızda bir buçuk yaşındaydı Az tombullaşınca köy meydanına çıkarıp te-

zekle tarttık. İki ahır tezeğini çırılçıplak ağdırırsa korkumuz dinecek. Nerde ağdırsın iki tezeği? Birem birem say kaburgalarını...»

Gelenler, gidenler, ağlayanlar...

Ağıt yakıyor kadınlar, ölçülü uyaklı haykırıyorlar. En çok da, Senem kadının bin güçlükle büyüttüğü oğlunu yitirdikten sonra yalnızlığa nasıl katlanacağına ağlıyorlar. Anlaşılıyor ki, bütün köy çocukları gibi, bakımsızlığın, kimsesizliğin, ilâçsızlığın, doktorsuzluğun, bunun ikisi buralara ayak basmadığı için boş inanışların elinde, daha doğrusu, boş inanışların elinde çaresiz bırakılmış anacığının kucağında, bir rastlantı eseri olarak sağ kalmış, büyümüş.. Sallavın karısı da anlatıyor: «Bu Memmet ne çektirdi bize» diyor. «Allaha büyüklük varmasın, köylünün gözüne bakmaya başladık ölen olsa, diye. İyolacak yaraya melhem karşı geldi: Kara Kızın, Memmet gibi hıra düşmüş Ismayılı öldü. Ona kazılan yeni mezerin içine yatırıp çövdürmesini bekledik. Başına birikdik de gözüne bakdık durduk bir çövdürse, diye. Çövdürdü mü içinin dertleri hepten dökülecek, gün gibi ortaya çıkacaktı. Ha guzum, de guzum derken çövdürdü. Rahmetli çocuk, o gündür bu gündür ağrı sızı çekti anma hıralıktan kurtulduydu..»

Hikâyenin önü uzun ama, arkası kısa. Kara Ismayılın yeni mezarına çövdürerek kazandığı yirmibeş yıllık ömrünü Memmet, Gökbayırdaki tırmanda açılan bir saban çizgisi yer uğruna, Deli Velilerin eli meşelileri önünde verdi. Verdi de çilesi bitti mi? Ne gezer. Şair sözü elbette yalandır. Hökümet öyle her za-

man insanın ayağına gelir mi? Şehire haberci ta dün gittiği halde gelen giden yok. Kara Ismayılın mezarına çövdürmek var ama, sonunda ortada kalmak da var. «Ulan Memet, yat Memet» diyorum içimden ,«Hökümetin ne zaman geleceği belli olmaz, uğruna öldüğün bir çizgi toprağı olsun sulasın kanların yüreğine inmemesi için.

Oğlunu ortalardan kaldırsa da oğlunun kopillerini bağrına bir bassa teselli bulacak Senem kadın. Kendini avutacak belki. Onların da hıra düşmek olasılığı var ne yazık. Sonra, onları doyurmak için gene toprak ister, gene tırman sürülür, kafalar gider gene. Neler neler ister bunun böyle sürüp gitmemesi anaların yüreğine inmemesi için.

Bugünedek uyanık ana'babadan yoksun bırakılan kopiller, hıra düşmemek için bakım isterler, adam olmak için okul... Hak, hukuk.. Ne edip edip kaderlerinin kökten değiştirilmesini!.

Şu Anadolunun asırlardır halledilmemiş toprak dâvaları ne zaman bitecek. Toprak ne zaman plânlanacak, Memmetler ne zaman kurtulacaklar götiçi kadar toprak uğruna birbirini yemekten...?

OLURDU, OLMAZDI

Aylardan Ağustos, günlerden cuma. Ekinini harmanını bırakan camiye geldi. Önceden duyurulduğu için iyi bir hafızın geldiği, kuşluk vakti doldu cami. Mevcut toza topraga harman yerinden gelenler de karışınca caminin havası tam ölçüsünü buldu. Temizlik denen şeyi kim aramış ki bu alarda. Kimsenin gözü görmüyor havada uçuşanları. Yeni hafız çıkmış olan 14 yaşındaki çocugun gözleri hiç bir şey görmüyor artık. O geçmiş karşıya, konuşuyor:

«Bir kere» diyor «kur'an türkçe okunamaz. Bizler bugün gerçi başka dille konuşuyoruz, ama esas soyumuzun dilinden hiç kimse bizi uzaklaştıramaz. Siz sabredin, bir gün gelecek bütün çocuklarımız, bütün millet ana dilinizi öğrenecek. Ana dilimiz, peygamberimiz Salâllahî Vesselem efendimizin konuştugu kur'an dilidir..»

Boyana sallanıyor konuşurken, Dinleyenler de kapalı gözleri, dikkat kesilmiş kulaklarıyla sallanıyorlar. Çocuk ara sıra topluluğu kontrol ederek devam ediyor:

Eskiden var mıydı kur'an okuyup yetişen? Bakın ben Köstük köyünden Agaçlıya gittim, eski bakan Me-

denî Beyin bir emriyle açılan mektebe girdim, arabiyeyi kavradım.. Benim gibi kaç tane var. Bu bir nimettir. Nimetin kıymetini bilmek gerektir.»

Kur'an konusunu hallettikten sonra yeni dersine geçti. Neler neler öğrenmişler meğer. Hem de su gibi ezberlemiş söyleyeceği sözleri.

«Sarı öküz» dedi, bir süre durdu orada. «Sarı öküzün karşısında büvelek vardır bir tane. Bu büveleğin aklının ipi Allahın elindedir. Allah böyle karşımıza çıkıp da parmağını gözümüze sokmaz. O, ne yerdedir, ne göktedir, ne sağdadır, ne soldadır ama her yerde eli, her yerde gözü var kulağı vardır. İsterse bir pireye bir yorganı da yakar. Diyelim ki bir köyde adamın biri namaz kılmıyor, oruç tutmuyor. Nasıl versin onun cezasını? O bilir nasıl vereceğini: Büveleğin akıl ipine bir dokunur, büvelek de sarı öküze bir göründü mü, hiç bir şey yapmasa bile sarı öküz, hiç değilse ayağının yerini değiştirir ondan sonra da bir günahkâr yüzünden o köy gümbür gümbür batar. Neden her yerde birden olmuyor zelzele? Onun için, aramızda günahkârları yaşatmıyalım, oruç tutmayan, abdest alıp namaz kılmayanların yüzüne bakmayalım...»

Namaz vakti geldiğinde kafalar da öğüt yükünü doldurmuştu nerdeyse.

Ama çocuk hafızın sözü bitmemişti. Belki unutur diye, vaktin geçmekte olduğunu, ezanın da okunduğunu hatırlattı birisi önden.

«Beni bir daha nerde bulacaksınız, vaazım bitsin de ondan sonra kılalım namazı» dedi. «Şeerlerde aldı yürüdü. Beyaz avakkabı ve parlak elbise giyiyorlar. Bunlar kâfir icadı olup kativen müslümanların giyme-

si caiz değildir. Bunu böylece bilmiş olun. Ondan sonracığım, yirmi-yirmibeş yaşına geldikleri halde sakal bırakmayanlar görüyorum. Bunu peygamberimiz efendimiz bağışlamaz. Allah da affetmez.»

Dünya işlerinin geçici olduğundan, öte dünyaya hizmette kusur etmemek gerektiğinden uzun uzun konuştu daha, örnekler vererek. Ardından namazı da kıldırdı.

Camiden çıkıldığında çocuğa hayranlığını belirterek ve öğütlerini doğrulayıp birbirine tekrar ederek dağılmaya başladı millet. Ben de Remzinin dükkânına doğru yürüdüm. Dükkâna girerken, bir kaç gündür kapılarda gördüğüm el kadar kâğıdı o kapıda da gördüm. Merak edip okudum: «Türkiye Cumhuriyeti Millî Birlik Komitesinin 35 numaralı tebliği: Vicdan hürriyetinin hazinesi olan mukaddes dinimizin irticaî ve siyasî cereyanlara âlet edilmeden, saf ve lekesiz kalması Millî Birlik Komitesinin en büyük emelidir

Vatandaşlarımızın din hakkındaki inanış ve ibadetlerine ne kanun ve ne de zor kuvvetiyle müdahale edilemez.

Bu maksatla, şunu kesin olarak belirtmek isteriz ki, bazı teşekkül ve şahıslar tarafından yapılan ezan ve kur'anı kerimin türkçe okutulması mecburiyeti gibi vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatlar uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve propagandalar, hiç bir suretle Millî Birlik Komitesinin fikirlerini ifade edemez...

Millî Birlik Komitesi»

Şu basit gerçeği kısaca tesbit ettikten sonra sözü uzatmanın gereği yok değil mi?..

AYSEL

Aysel'in yüzü sapsarı. Gözleri çapaklı, eli ayağı kir tabakası içinde. Aysel dokuz yaşında. Doğru dürüst konuşamıyor henüz. Hem boğazından hasta, sesi az çıkıyor, hem de bazı harflere dili dönmüyor. C, R, J, gibi bir çok harfler yer almıyor sözcüklerinde.

Aysel'in doğduğu köy dağların ardında. Dünyadan ilişiğini kesmiş bir durumda. Aysel iyileşmek ister, «tohtur» ve «eleç» ayak basmamış buralara. Aysel'in silsilesi görmemiş bunları. Öksürüğü ne edip te atlatmak gerektiğini ağanın «iradüyüsünde annadırlarken» bir çala duymuş babası. Ama kulaktan geçirmiş. Geçirmese de uygulayacak durumu yok. Şimdi Aysel'i iyileştirmek için ne gerekliyse yapıyorlar.

Güzel yaratılmış bir kızdır Aysel. Anasının babasının da «bitencleri». Bundan önce sekiz çocuk daha doğurmuştur anası. Yelin uçurup selin sürüklediğine benzer bir şekilde hepsi de Aysel kadar olamadan «Allahın sevgilisi olmuşlar.» Bu dokuzuncuyu ne 'yapıp yapıp yaşatmak isteğindeler. Yaşları elliye dayanmış, ne olur ne olmaz, bundan sonra da Allahtan çocuk isteyecek yüzleri olamaz... Herhalde bunu bağışlatmalı. Allaha güvenirken, bir yandan da onu iyileş-

tirici yollara başvurmalı. Ne etmeli? Allah baba, verdiklerinin hepsini alarak kulunun elini böğründe koymaktan tad almaz herhalde. Bunların başına gelenlerde kuloğlunun da eli olmalı. Kimler okuyup üfledi de çocuğu bu duruma getirdi kimseler bilmez. Üfürükle çocuğun yaşama yollarını tıkayan kim olursa olsun, bu sihri bozmalı. Dedelerimiz, nice denemelerden geçirerek yararlı olduğunda karar kıldıkları iyileştiren yollar bırakmışlardır. Ozan istediği kadar uvaklı altılıklar söylesin:

Kış ayları boyunca
Ecel kıydı çoğumuza
Şubat hasatla geçti
Mart ayı dert ayı
Kan kusmayı öğretti
Anamıza oğlumuza

diye. Her gelen Allahtandır Aysel'in doğduğu çevreye. Böyle de olsa eli kolu bağlı durmamalı, diyerek Şaban Ağaya gitti Aysel'in babası. Ahırdaki at gübresi yığınından birgün yararlanmak dileğinde bulundu. Sonra çocuğu alıp ağanın ahırına götürdü. Görsünlerdi, çocuğun boğazını sıkan, dilini bağlayan, canını almaya çalışan gizli düşmanlar.

Gübre yığınını iyice çiğnedikten sonra, ortasından bir delik açtı Aysel'in geçeceği kadar. Ayselcik iki büklüm olup delikten öteyana geçti.

Zemheri bitti, «gücük» de bitti. Köyde ören olmaya yüz tutmuş bir okul var ama üç yıldır öğretmen yok. Aysel, artık şiltesinin içinden çıkamıyacak

kadar güçsüzdür. Komşu köyden 200 kile bugdaya getirilmiş olan sakalı bağrını örten Hafız'ın namazlık derslerine de gidemez olmuştur. Hasta olan, derse gidemeyen salt Aysel değil üstelik. Köyün çocukları çoğunlukla perperişan. Sabah akşam birkaç kez kalabalık gider mezarlığa. Köy odasında oturarak günleri öldürmekte olanları ateş almıştır. İvedi bir çare buldu yeni hafız: Artık gübre yığınını delerek çocukları öteyana geçirmekte iş kalmadı. Hafızın salık verdiği gibi çocukları üstüste üç cuma değirmene götürecekler. Değirmenin bütün çalışma şeklini inceden inceye çocuklara gösterdikten sonra, değirmen taşı dönmekteyken, usulca çocuk ellerini taşa değdirecek. Sanıldığına göre, değirmende çocuğun kısmeti artar, bu kısmetten yararlanabilmesi için ömürü de uzarmış. Üç cuma değirmene gitme işini tamamlıyanlar, ahıra götürülecek, orada hayvanlardan birinin yem yediği yere bağlanacak, ahır süpürgesiyle de üç kez çocuğun beline vurulacak. Yerleri tertemiz süpüren süpürge, onların hastalığını da döker indirirmiş «Allahın inayetiyle.»

Aysel'in yaşıtları değirmen yolunda gidip geliyorlar ya da ahırda süpürge vurunuyorlar. Aysel ise onların arasından ayrıldı geçenlerde. Aysel ne şehittir ne gazidir ama onun tatlı görüntüsünü unutmam olanak dışıdır. Dağların ardındaki yakınları bir yana, Ayselin gidişinden kimsenin haberi yok. Yaşıtlarından kaçı onun yolundan gidecek, o da bilinmez. Ben de Aysel'in gittiğini bildirmek istedim, o kadar...

BEBEK DÂVASI

Beş yıl oluyor Behice evlenli. Bu zaman içinde dört çocuğu oldu. Oldu da ne oldu sanki? Elinde bir tek Maniş kızı kaldı. Ötekiler ancak doğdular, Behicenin canını-kanını alıp gittiler. Soğukmuş, sıcakmış aldırmıyor, evin damında oturan anamın yanına bırakıp bırakıp gidiyordu Manişi. Akşamlaradek inleyip duruyordu o da öksürüğün elinden. Beş yaşına bastığı halde ayakta duramıyor, emekleyerek yeni düşmüş tavuk pisliklerine ulaşıyor, ellerini bulayarak ağzına götürüyordu...

Yazı böyle geçirdik, birarada. Behice gene iki canlıydı o zaman, gebeydi yani. Ocak bekleyecek,, dosta düşmana karşı arka olacak bir oğlan bekliyorlardı. Küçük gönüle küçük istek. Sütlü keçinin oğlağı değildi ki Şah gibi tahta oturacak prens beklesin.. Şimdi güz. Behice zamanını doldurmuş, bir gece sancı duymaya başlamış. Ocaktaki samanları üfleye üfleye başuçlarındaki bezir çırasını alıp yaktıktan sonra kocası, karanlık köyün karanlık sokaklarında ebe aramaya çıkmış. Ebe dedikse, şu okul bitirmiş, çocuğun nasıl alınıp nasıl paklanacağını iyi kötü öğrenmişler değil aranan ebe. Ne gezer burada öyle şey. Sonra,

gereği ne buralar için ebenin? Kalkınma, ilerleme, yükselme, gelişme, dünya ile yarışma... Lâfları nemize yetmiyor?.. Bunlar gelmiş ya ayağımıza kadar..

Üç-dört kocakarıyı uyandırmış, bunlardan Gülbahar'ın gönlünü edip getirmiş Behicenin kocası. Budaklı bir çalı odunu gibi batan, kaya sertliğindeki elleriyle işe girişmiş ebemiz... Günlerdir kimbilir nelere dokunmuş olan, her aldığını üstünde tutan eller, çocuğu aldıktan sonra akşamadek bir mahalleyi dolaşan paslı makası tutup göbeğini de kesiyor... Ebe makas ararken onu bulup gelen evin erkeği de göbeği bağlayacak ip aramış, börtünün böceğin yuva yaptığı yerden bulmuş bir parça. İşte bu iple bağlamışlar göbeği, kesmeden önce..

Sonra? Ebe gitmiş evine. Kalanlarda büyük bir sevinç, beklediklerine kavuştular. Kavuştular ama, bunun yaşaması için, daha dünyaya geldiği andan itibaren en azından neler yapılması gerekir, işin o tarafını düşünmezler. Koskoca Allah varken, yaşaması için bu bebeği dünyaya salarken onlara ne kalır düşünecek? Ne kadar yaşayacaksa çoktan amel defterinin birinci sayfasına yazmıştır o, diyorlar. Buldukları çaputların arasına sarıyorlar. Ne ilâç, ne de ona benzer bir şey var elde. Aranmıyor, aransa zaten bulunmaz.

Sabah olunca hısım akraba duyup kutlamaya geliyorlar. Bulamaç, çorba dolu taslar ellerde... Fakat, saatlar geçtikçe çocukda bir bitkinlik başlıyor. Telâş evden çıkıp mahalleyi sarıyor. Gene mi gösteriş yapıyor şu Allah dede? Bir günden fazla yaşatmayacak mı bunu gene? Akşamüstü katılaşmaya başlıyor çocu-

gun vücudu. Bir araba bulup o halleriyle şehir yoluna çıkıyorlar: Doktora yetiştirip kurtaracaklar çocuğu. Varınca soğuk bir söz doktordan «zamanı geçmiş, tetanos olmuş çocuk, kurtaramayız...»

Gitmiş öylece, öteki köye. Gidenler gidiyor, boş kalıyor anaların kucağı. Önce Allaha güven, kaç yıl ömür biçmişse o kadar yaşatır, üstyanı boştur, de. Sonra gene bir sarsılma olsun güveninde, kaldır, her türlü güçlüğü göze alarak doktora götür, şehire. Bu kez de zamanı geçmiş olsun.. Ve Taşlıköy dolsun çocuklarla. Çocuk doğura doğura hal kalmamış analarda. Üflesen uçacaklar cansızlıktan. Yürekleri yanık, ciğerleri delik... Şöyle bir araştırdım, en az çocuk doğuran kadın yedi çocuk doğurmuş. On, onbeş doğuranlar var. Ama ellerinde kaçı kalmış, o tarafını sormayın. Doğumda ölenler, doğduktan sonraki üçbeş yıl içinde her türlü hastalıktan ölenlerin toplamına bedel oluyor, hesaplanınca. Bu doğarken ölmede de tetanos başrolü oynuyor. Sonrakilerin ölüm sebebini saymaya ise başgelemeyiz. Kızamık, boğmaca, ishal, çiçek... Hem sayamıyorum, hem saymak bir fayda sağlamayacak. Saya saya sekizcik ettik dediklerine döner bu iş gide gide. Bir milletin en büyük serveti nüfustur, derler. Bugünlerde gene sayılacağız. Sayılalım bakalım. Bana kalırsa, öte dünyaya doğarken gidenleri de saymalı köylerde, yüzümüz ak mı kara mı meydana çıkar o zaman. Bütün hastalıklar, bütün ilkellikler üşüşmüş köylünün başına. Buna karşılık olarak oraya hiç bir şey yollayamıyoruz. Doktorluğu devletleştirelim diyoruz, lâfta kalıyor, şunu yapalım diyoruz, lâfta kalıyor. Ondan sonra da siyaset hastalığına

tutulup, adamlardan oy toplama yolları arıyoruz. Onları kurtarmaya değil, kendimizi kurtarmaya çabalıyoruz. Onlar tetanoza, kızamığa, satılcana yakalanırken ötekiler koltuğa ısınıp sandalya hastalığına yakalanıyorlar. Bunun üstüne, memlekette yaratılacak birlik de yaratılamıyor, iki kutup halinde kalıyor memleket. Ankara Hastanesinde İngiliz hemşirelerin bin bir titizliğiyle doğum yapanları görüp de bütün memleketi öyle sanmıyalım. Behicleri düşünelim. Behiceleri! Ve şu söylevlere, şirin görünme gayretlerine son verelim artık. O gurbete kimseler gitmiyor. Hiç değilse köy kızlarını alıp ebe yetiştirelim.. Doktorları, ilâçları onlara doğru götürelim, yüzyüze gelelim ne olur?.

SIKI DUR ÇEZİK

— «Bizim Köy»ün öğretmenine —

Son mektubunda genc Said-i Kürdiden söz ettiğine ve onunla ilgili gazete haberlerini yorumladığına göre, kış da olsa gazetelerini köye getirtebiliyorsun demektir. Bu durum beni çok sevindiriyor. Dileğimiz, bütün köy öğretmenlerimizin de sizin gibi, yeni yayınları ve günlük gazeteleri izleyerek yurt ve dünya olaylarıyla bağlarını koparmamalarıdır. Öğretmenin, köylüsüne ve ulusuna yararlı olabilmesinin ilk şartı budur. Sizi engelleyen birçok olayları, şartları yakından bildiğim için, dipdiri ayakta duruşunuzu ve gerçeklere saldırşınızı hayranlıkla karşılıyorum. Burada birlikte çalıştığımız köy öğretmeni arkadaşların durumu da sizinki gibi. İlceye gidenin gazetesiz, dergisiz gelmemesini gelenek haline getiren köyler var. Getirilen yayını köy odasında birlikte okuyup dinliyorlar. Bu, yıllardır özlediğimiz, belirtilerini gördüğümüz iyi davranışlardan biri. Yaratıcıları ve önderleri de öğretmen arkadaşlar. Köylerin öteki işleriyle birlikte posta işleri de sağlam düzene kavuşuncayadek başka çıkar yol yok. Gözüne çarptı mı bilmem, devrimlere saldırıların çok olduğu bu günlerde, Bursa'nın bir köyünde halk Atatürk'ün Nutku'nu okuyormuş her gece. Bunun da önderi o köyün öğretmenidir sanırım.

Sözü dağıtmadan mektubunuza geçelim. Diyorsunuz ki: «Said-i Kürdî ile ilgili soruya profesörlerimizin verdiği cevapları da merakla okudum gazetede. Kırık umutlarım bir daha kırıldı. Onlara ve onların ilmî cesaretlerine güveneceğiz de içimiz, vatanımızın geleceği için rahat edecek ha? Çok uzak, çok!»

Mektubun bu kısmı bana çok şey düşündürdü. Bir kere şunu söyleyim, salt ilim adamları öyle davranmıyor bir ulusal olay, bir geri akım karşısında. Toplum olarak öyleyizdir. Böyle durumlarda en korkusuz davranan, yazan, söyleyen gene bazı ilim adamlarımızdır. Beş parmağın hepsi aynı boyda değilse ne yapalım.

Niye böyleyiz acaba?

Doğuluyuz bir kere. Düşünüşümüz, anlayışımız, görüşümüz, tutumumuzla doğuluyuz. Kafamızı yormaktansa çıkarımızı kovalamak daha çok işimize geliyor. Duyduklarımıza, hem de duyduklarımızın işimize gelen yanlarına inanıverip huzura kavuşuyoruz. Ondan öteye gözlerimiz bir şey görmüyor. Kalın kalın perdeler gözlerimizde. Geçenlerde dört stajyer müfettiş geldi bulunduğum ilceye. Dört ay kurs görüp müfettiş olacak arkadaşlardan. Uygulama yapmaya gelmişlerdi. Sakarya, Bolu, Balıkesir, Antalya dolaylarında öğretmenlik yapmışlar. «Kulak dolgusu» ile geçinenlerden duya duya biktığım soruyu onlar da karşıma çıkarmasınlar mı? «Kitabınızda anlattıklarınız gerçek mi?» Bunlar hiç mi toprağa basmadılar, geldikleri çevreyle hiç mi ilgilenmediler? Bolu'dan gelen oradaki dağların yücesine, Balıkesir'den gelen gökyüzünden zeytin dallarına, Antalya'dan gelen Beydağla-

rının dumanına mı baktı hepten? İnanılacak iş değil. «Okudunuz mu?» dedim. «İşittik. Ama o zaman öyleyse bile şimdi değişmiştir değil mi?» dediler. Evet, herkes öyle diyor: «Şimdi değişmiştir»

Bu inanışta Nursî'nin çevresine, Kaplanın beresine karşı çıkacak akgüç olabilir mi? Oysa burası Koçhisar, bizim köyün yeri Aksaray. Yanyana iki ilcenin köyleri. Burası nasılsa orası da öyle. Onlar içinde bulundukları çevreye bakmıyorlar. Baksalar görmüyorlar, görseler inanmıyorlar. Duyduğuna mı inanıyorsun, gördüğün köye mi? Bütün mesele burada.

Sanırım geçen yaz sen de böyle bir küme ile karşılaştın köyde: Koyuçayırı gölgeliyen söğütlerin altında içmekte olan doktor, yargıç, savcılar: «Şu güzel manzaralı, zengin köyü dünyaya karşı rezil etti...» demişler hani. Köylülerimiz de ister istemez baş sallamışlar. Kafalarının dumanı yükseldikçe sözleri küfre dönmüş. O ânda kıraç yılanı gibi doğrulup da «Makal'ın köyünde Makal'a dil uzatamazsınız! Siz ne bilirsiniz köyü. Sizce köy, şu zıkkımlandığınız rakı, yoğurt ve yumurta demektir..» diyerek bir daha açmamasına ağızlarını tıkamışsın.

Köye geldiğimde bunu Asiye'nin Hazım anlatırken gözlerim yaşarmıştı. Senden duymadım, sana sormadım ama, seni kucakladığımda sağ yanağından öpüşüm özlemdense sol yanağından öpüşüm bu çıkışınla ilgiliydi. O zaman gözümden düşen damlalar, inan ve umut damlalarıydı...

Kaç yönetici ya da görevli savuşturduk bu sözlerin benzerini söyleyen. Sen de çok gördün böyle konuşanları, ben de, Hele köye gelince bir çalım bir ku-

rum gelir bunlara. Hasandağını çakıl diye atarlar. Nasıl olsa yüzyıllardır dinlemiş köylü. Bir Kutsi Çezik çıkmamış karşılarına. Ama şimdiden sonra yurdun her bucağında olmasa da çok yerinde bir Çezik çıkacaktır.

İşin en acı yanı, bu sözlerin köyün içinde söylenmiş olmasıdır. Bu kadar gözü kapalı, yüreği sağır oluşlarına ağlasak, yaraşır... Ama az da olsa, bunlara karşı duran gerçek aydınlarımız da yok değil. Onlar yüzünden umutluyuz. Bin deli düşmana bir akıllı dost yeter demiş atalar.

Sonra sen, senin gibi arkadaşlar... Aldığınız eğitimle perçinlenen karakteriniz her güçlüğü yenmeye yetecektir. Sıkı durun, sıkı!

Sıkı durun dedim de aklıma geldi: Eski Devlet Başkanlarımızdan İnönü Trabzon'a gittiğinde, Trabzonlu Bakan ve öteki saylavlar, devlet başkanıyla halkın doğrudan doğruya değeyde bulunmaması için uğraşıp dururlarmış. İsterlermiş ki, söylenecek bir dert varsa önce biz duyalım, bizim süzgecimizden geçsin... Bir yandan gideceği ilcelere haber uçururlarmış yollarda yıkık köprü falan varsa gece gece gündüz çalışılıp hemen onarılması için... Vali uğraşırmış programa alınan gözalıcı yerleri gösterip övünmek için. Adam iki arada bir derede kalmış. Oysa onun işi halkla. Çevresindekilerin işi gösterişle... Başkanın çevresindekiler de kendisi gibi düşünebilselerdi Çezik, o günden bu yana belki kurtulurduk bu hastalıktan... Neyse, bu arada Başkan, «program dışı bir yer gezmek istiyorum!» der ve hastaneye gider. Koşuşmalar falan... Ne baş doktor, ne ötekiler, o saatte hastanede

olmaları gerekenlerden birisi bile yok. Derde derman için bir sağlık çavuşu çıkar gelenlerin karşısına. O gezdirir Başkanı.

Ayrılırken onu kutlar başkan. Şöyle der sırtını okşayarak: «Sıkı dur aslanım, her devirde, her yerde senin omuzlarına sarmışlardır işi...»

Yüklemeseler iyi ama yüklüyorlar Çezik. İşin dalgasını, söylevini yürütmek dururken niye yüklemesinler? Durumumuz sağlık çavuşunun durumuna benzemiyor mu? Ama dayanacağız.

«Fakir'in bakanlık emrine alınışını okuyunca düşündüklerimi, yazamam, ancak yaz gelince sizlere Koyuçayırda söyliyebilirim» diyorsun. Doğru. Yazamazsın, söyliyemezsin. Bizim köyün çayırlığı Forum Meydanı gibidir. Sakla, hiç değilse istediğimiz gibi konuşuruz orada yaz gelince. Geçenlerde Forum dergisinde çıkan «Aydın Pısırıklığı» yazısını okursan, pısırıklardan Fakir'in de neler çektiğini görürsün. Dert hepimizin derdi.

Mektubum uzadı ama, bir mesele daha açmadan edemiyeceğim sana:

Aman kardeşim, gugünlerde geri bir adam takma adla bir kitap çıkardı. Senin, benim okuduğumuz Köy Enstitülerine iler tutar yanı olmayan iftiralar atmaya yelteniyor. Kızların erkeklerle birlikte okuması, halk türkülerinin söylenmesi... sözde ahlâka aykırıymış Böyle olunca da bu işi yapıp çatanlar suçluymuş. Bu geri ve gericilerin kendi çocukları nerelerde okur bilirsin. Kız, oğlan karışık kolej ve fakültelerde. Sonra da Avrupa plâjlarına... danslarını, toplantılarını da kat «sosyete» çıksın ortaya Bu halkın türküsünü

söylemek, omuz omuza yaşadığımız hayatta birlikte okumak nasıl suç olur öyleyse, diyeceksin. Olur kardeşim. Aslında ahlâkın, ulus ve vatan, sevgisinin lâfından ötesini bilmiyenler, bir de devrimleri çiğneme fırsatını elde ettiler mi, söylemiyecekleri, yapmıyacakları yoktur. Köylünün okumaması, uyanmaması onların yararınadır. Bunu açık açık söyliyemedikleri için, köy çocuklarını okutmak istiyenlere ve onların okudukları yerlere çamur atarak ereklerine varmak istiyorlar. Alavere dalavere, Kürt Mehmet nöbete. Aman sıkı dur!

Bunu neden yazıyorum sana? Cami vaızlarına bu kitaptan birer tane dağıtıldığını duydum. Köyün tek ışığı olan enstitülü öğretmenin karşısına şimdiye kadar çıkardıkları güçlükler, fırlattıkları iftiralar yetmiyormuş gibi, şimdi de vaız hocasını çıkarıyorlar. Bu kitaptan önce de vaızların bu konuda neler söylediklerini bilirsin. Ne yapabildiler? Hiç. Gene bir şey yapamıyacaklar. Köylü bu lâflara, bu iftiralara doydu çoktan. Okul yaptırabiliyorlar mı, öğretmen var mı? ondan haber versinler köylüye, değil mi?

Onlara karşı ne yapacağını da bilirsin sen. Benim yazmam, haber vermek için.

Haksız ve yersiz olarak Ahmet Sungur ve arkadaşlarının bakanlık emrine alınışları da ayrı bir dert. Hem onların durumu, hem onların öğretmensiz kalan sınıfları düşündürüyor insanı. Hangisini desem bitmez kardeşim.

«Küçük Paşa» romanı piyasada yok. İsteğini yerine getiremediğim için üzgünüm. Gene yazarım. Şimdilik hoşça kal...

KÖYE GELENLER

Günç, indim iniyorum diyordu dışarda. Ama odanın biricik küçük penceresi de doğuya baktığından, içerinin dışarıyla ilgisi çoktan kesilmişti. Ahmet ocakta kaynayan patatesi indirdikten sonra lâmbayı yakmış, Durmuş gelinceye kadar onu da elden çıkarayım diye pantolonunun bacak arasındaki söküğü dikmeye koyulmuştu. Durmuş da geciktikçe gecikiyordu hani. İnsan odaya gider, konuşur monuşur ama bu kadar da lâklakı uzattı mı işin tadı kalmaz. Burda oturan da insan, arkadaş. Garipser, canı sıkılır bir şeye. Şunun şurasında mümkün olduğu kadar birarada bulunarak can sıkıntısına fırsat vermemeli değil mi? İşte öğretim yılı bitiyor. Ne kaldı şurada, on sekiz gün. İki gün de hazırlık olsun, yirmi gün. Demek yirmi gün sonra yaz tatili başlıyor.

«Tabiî başlıyacak» diye içinden geçirdi Ahmet. «Burama geldi çektiklerim kış boyunca.. Şu Nisana kavuşana kadar akla karayı seçtim. Ama arasınlar da bulsunlar yirmi gün sonra...»

Nisana kavuşmuştu kavuşmasına ama, böyle günlerde daha da garipsiyor, içinde bir yerler burkuluyordu. Hele akşam olurken... Bu bozkırda akşamın kızıllığını, güneşin batışını görmek pek dokunuyordu nedense. İçine kapanık, sessiz bir hali vardı. Kalaba-

lıktan, anlamsız dipsiz gürültülerle saatlerini, günlerini öldürmekten hoşlanmadığı için gitmemişti Durmuş'la köy odasına.

«Ne var, ne yok bir anlayım» diyerek gitmişti Durmuş. Belki şehire gidip gelenler bulunurdu. Gazete falan olmasa da, kulaktan kapılmış bir haber gelebilirdi köye. O da kısa günün kârı olurdu duyarsa. Dünyada neler oluyordu kimbilir?...

Ne var, ne yok anlayadursun o. Elindeki kitabı bitirip kapadıktan sonra canı sıkılmaya başlamıştı Ahmedin. Kendini bir hapis gibi hissediyordu. Yalnızlık dört yanını sarmıştı. Dışarda akşamın halini biliyordu. Çıksa daha fena olacaktı. Kör pişman, münzeviliğine gömülmeliydi genç. Onu da yapamadı. Elindeki iğneyi bırakıp ayağa kalktı.

Yırtık kısa donla dolaşmaya başladı. Donun yırtığını, söküğünü dikmenin vakti geçmişti. Her yanı ehnezik. Yenilemekti en iyisi.

Bulunduğu sedirde iki kere aşağı yukarı yürüdükten sonra karşı sedire atladı. Sedir dediğin altı adımlık yerdi. Birkaç kere de orada yürüdükten sonra, bir yolculuğu bitirmiş, gidecek yolu kalmamış biri gibiydi. Ocağın yanına çömeldi. Tavadaki kaynamış patatesleri yokladı. Soğumuştu patatesler. Şimdi hem soyması güçleşir, hem tadı olmazdı soğuk patatesin. Ama umurunda mı Durmuş'un. O gününü öldürmeyi bilir sadece. Koca Yusufla lâfı kaynaştırmaya bir başladıysa tamam. Erciyes dağını helik diye atarlar; karşı karşıya han yaptırırlardı. Hele o eşek hikâyesi. Ömründe hiç başka bir şey görüp yaşamadın mı be adam. Hep o yirmi yıl önce köye gelen öğ-

retmenle, iki eşeği çiftleştirdiğinizi ve hankır hankır güldüğünüzü mü anlatıp duracaksın?

Pencerenin önüne vardı. Her vakit soğuk için camın iç yanına bastırdıkları ot yastık, havalar iyileştiği halde gene oradaydı. Yastığı aşağıya aldı. Gözlerini cama dayayıp baktı. Dışarısı kapkaranlık olmuştu.

Dönünce, pantolunu gözüne çarptı. Gidip şu söküğü çabucak bitirip bacağına geçirmeliydi pantolonunu. Niye kalkmıştı sanki? «Evin içinde pijama giymek çok iyi gider diye geçti içinden. Ama ne gezer pijama. Dokuz saat yol gideceksin gecenin altında. Arabacı uykusuz, sen uykusuz yol delik deşik, arabanın dingili kırık. İyi ki ben kalmışım da sepet düşmüş gene...» Pantolona yaklaştı. Baktı, baktı, iyice. Tanık isterdi pantolon demeye. Söküğünü dik dur. Paçalar kendi kendini yemekte; diz kapaklarla oturak yeri «delineceğiz» diye söylenmekte. Dayanıklıymış gene de. İki yıl geçti şu bacaklara girip çıkmaya başlayalı. Sekiz yüz güne varır bu bacaklarla birlikte süründüğü. Ütü mütü düşüne girmediği gibi, temizlik de hak getire. Ne yapsındı. İstekleri dışında olup gidiyordu bunlar. Değilse, paşa gönlünün ne istekleri vardı. Pek güzel bilirdi neyin üstüne neyin yeneceğini. İki yıl önce işe başlayan bir köy öğretmeniydi altucu. Ayda yetmiş lira bir mecit hesabiyle üç ayda para geçiyordu eline. Onu da vaktinde gidip alamıyordu çok kere. İşte şimdi parası gezici öğretmende bekliyordu şehirde. Beş aydır gidememişti. Karar vermişlerdi yılbaşında gitmeye, havalar bozmuştu o vakit de.. Okullar açılırken ne getirebilmişlerse, onlarla sürdürüp gidiyorlardı geçimlerini.

Geri döndü. İki eliyle, sakalı uzamış yüzlerini ka-

şıdı iki yandan, sonra başına gitti elleri. Tatlı tatlı kaşınıyordu başı. Kaşıdıkça kaşınıyordu. Hart hart ettire ettire kaşıdı adamakıllı. Kolları yorulana kadar sürdürdü. Tırnaklarının ararı kepek dolmuş, eli yüzü dökülen saçların içinde kalmıştı. Hoşuna gitmiyordu hali. Birazcık yaşamaya benzemeliydi yaşaması. Ama nasıl? Cevaplıyamıyordu.

Oturup söküğü dikmeye koyuldu yeniden. Durmuş gelmeden bitirip giyinmeliydi. O gecikse bile gelen giden olur.

Giyinirken, tahtalının üstündeki gramafona kaydı gözü. Sevindi. Nasıl olup aklına gelmemişti, demindenberi. Vesveselerinin bir çoğunu yatıştırıp, unuttturabilirdi bir iki plâk. İsa'nın oğlundan alıp gelmişti Durmuş, çalalım biraz diye. On gündür aklına esen tahtalıya koşuyor, boyuna kol çeviriyor.

Plâkların, adı plâktı. Bir düzineden fazla ama hepsi eski. Eskiliğinin yanında çoğu kırık da. Birisi varişe yarayan. Kırık olmasına rağmen dinlenebiliyor; anlaşılıyor ne dediği. Oracıktaki taş bir iğne sürttükten sonra kolu çevirdi. Koydu o işe yarar plâğı. Kuyudan gelir gibi Zehra Bilir'in sesi geliyordu:

Ağır ağır bas da gel
Tahtalar oynamasın
Usul usul çık da gel
Anam babam duymasın.

İğne kırık yere geldikçe bir takırtı yapıyor, bu da bir uyum oluyordu.

Üç kere daha çaldı aynı plâğın bu yüzünü. Gidip oturdu sonra ocağın başına. Patatesleri soymaya başladı.

Elleri patates soyuyordu ama, aklından geçenler daha başka şeylerdi.

Evlenip evlenmemeye karar vermek için aylardır kafasını yoruyordu. Şimdi gene bu fikir gelip aklının baş köşesine kuruldu. Kendisine bakamıyordu bir kere. Doğru dürüst yemek yapıp yiyemiyor, çamaşırlarını temizletmek mesele oluyordu. Mesele olmak ne, temizletemiyordu. Bedeni ona kaza, kirli hep kirli geziyordu. Kendi kendine karşı bitmiyen bir kızgınlığı vardı bu yüzden. Canının en çok sıkıldığı günler, ocağa teneke-yi oturtup su ısıttıkları günlerdi. Pazar günleriydi yani. Haftada bir kere yıkanmaya çalışıyor, çamaşırlarını ıslatıyorlar ve böylece işi kitabına uyduruyorlardı sanki. Ama hepsi o kadar. İş sadece kitaba uymakla kalıyor, işteğe uymuyordu. Temizlenemiyorlardı vesselâm. Odanın giriş kısmındaki, gelen konukların eşekleri için yapılmış küçük ahırda yapıyorlardı temizlik işlerini. Bu soğuk yerde, soyunduğu andan giyindiği ana kadar, her pazar haftanın en kötü dakikalarını yaşıyordu. Kafasına her su döküşte sanki saçlarının içindeki kire ve kepeğe onları temizleyeceği yerde, yeniden ekler yapıyordu.

Yarın gene pazardı işte. Kirine yorgunluğuna hiç yararı olmayacak bir şeyi tekrarlamanın sıkıntışı içinde birikmeye başladı.

Nisana erişmeyi bunun için gözlüyordu sadece. Yazın tadı başkaydı. Tatilde şu köyden ayrılmayı da safa sürmek için, istemiyordu. Gideceği bir başka köy, kendi köyü. Gideceği Karabudak, yiyeceği sarı kabaktı yani. Değişik bir yanı vardı yalnız: Akar su. Bir çay var orada. Bu köyde ve birçok köylerde olmayan mü-

him bir şey. Bahçelerin arasındaki çalılık yere gider, yüzer, ovalanır, güneşler... Kendini biraz hafiflemiş, temizlenmiş hissederdi hiç değilse.

Bu köy öyle mi ya? Kalem kalınlığında akan bir çeşmesi var. Elde testi sıra bekler köylü.

Köy küçük de değil öyle. Dört yüzden fazla evde iki bini aşkın insan yaşar. Yaz gelince bu yetersiz su da akmaz olur. Her biri bir dağın başına kaçar evlerin, bir su kaynağı bulmak, kışı getirmek için. Adı da yaylaya çıkmak olur bunun.

Bu su işi aklına geldikçe, en çok hayvanlara acıyordu. Kış koyunca, kar ve yağmur sularının birikdiği çamurlu göleklerden sulayorlardı hayvanları. Hoş, yerin göre, çeşmenin suyunun yetişmediği yerde evlerde de aynı su, gölek suyu kullanılıyordu. Kaplara akşamdan doldurulup bırakılınca, sabaha kadar dibine milliyor, çamuru azalıyordu. Yemeklerde ve içmekte pek güzel kullanılıyordu bu da. Akşamdan doldurulmuş suyun adı, sabah olunca, «tünemiş su» oluyor, artık buna kimse kiymet biçemiyordu. Damlası damlasına gerekli yerlere kullanılıyor, kap kacak ve el yüz yıkarken göl suyu yerine tünemiş su kullanan aile bireyleri, ana baba tarfından azarlanıyor, pataklanıyordu. Bu suyun yeri, mide idi, içerek ya da yemek pişirmekte kullanarak, mideye girmeliydi bu tünemiş su. Çar çur etmeye gelmezdi. «Vardığın yer körse» deyiminice, Ahmetgil de tünemiş suyu bu şekilde kullanıyorlardı yerine göre..

Oturduğu yerde, iyiden iyiye yorulmuş hissetti kendini. Bacaklarını uzatarak yan geldi, sağ elini çenesine dayadı. Bu köy için, iki mesele kafasına takılmıştı

ilkten: Su ve helâ derdi. Öteki meseleler bunlardan sonra düşünülmeliydi. Helâ yapma ve kullanma işi burada, aşağı yukarı hiç parayı gerektirmiyordu. Bir zihniyet meselesi. Köylülerin aklının ucuna azıcık etki yapabilmekle olabilirdi.

Bu etkiyi yapabilmek için az uğraşmadı iki öğretmen. Her fırsatta, her rastladıklarıyla bu «ufacık» dert üzerinde durdular. Hele Durmuş çok kaba konuşuyor, en dokunulmaz duygularına hitap ediyordu. Müslümanlıklarını çürüttüğü gibi; üstü kapalı, gâvur da sayılamayacaklarını bu durumlarıyla, çaktırıyordu. Ama ne suçları vardı adamların. Müslümanlık başka, bu işler başkaydı. Namazlıklarını, ahrete hazırlanmanın bütün yollarını küçüktenberi nasıl öğrenmişlerse, gece gündüz öylece çalışıp, dinlerine hizmet ediyorlardı. Bu helâ işi de öyle. Babadan nasıl görmüşlerse. onu sürdürüyorlardı. Eski köye yeni töre demek biraz da çıktığı kabuğu beğenmemekle ilgiliydi.

Köyün bu durumları kafasına takılıp onu düşündürdüğü zamanlarda, kendini unutur giderdi Ahmet. İyi de olurdu bu. Uyuşukluğu gider, alnının kırışıkları azalır, gözleri parlardı adamakıllı.

Uğraştığı konu üzerinde dudakları kıpır kıpır eder, parmaklarını bir şeyler yapıyor, ya da sayıyor gibi oynatır, iç ve dış benliğiyle bütün olarak kendini verirdi düşüncesine. Yüzünde belli belirsiz bir gülümseme başladı. Kendinden geçmişçesine düşünüyordu. Kimbilir nerelerdeydi kafası. Perakende konuşmaların üzerinde bir de toplu olarak etkide bulunmak için iki kere köylüleri toplayıp konuşmuştu bu helâ işini. Söylediği sözler cümle cümle doğru bulunmuş-

tu. O hızla bir çokarı evlerinin önüne kağnılarca taş getirmişler, fakat türlü bahanelerle, kara kışı öne sürerek, dört duvar dineltmeye girişen olmamıştı hiç. En biri, kendi oturdukları odanın önünde de, odanın sahibi Küçük Ağanın getirdiği bir yığın taş vardı. Durmuşla günlerdir, bir helâ yükseltip örnek olmayı kuruyorlar, bugün, yarın, «hava iyileşince» diyerek işi onlar da savsaklıyorlardı. Ama başlıyacaklardı bugün yarın. Gecikmiyeceklerdi. Şöyle güneşli yani üşütmeyen bir cumartesi pazar günü, girişeceklerdi yapmaya. Durmuş inşaatçı, Ahmet marangozdu okulda. Ama ikisi birden bunu yapabilirlerdi. Sonra da köyde örnekleri çoğalırdı her halde, ağır ağır da olsa. Köylülerin bu yönlere soğuk davranıp kulaktan geçerek «hele siz şu camimizi terkedin bir, orada çocuk okumaz» demelerine rağmen olacaktı bu. Değil mi ki bir hamlede taşlar getirilmişti.

Birdenbire ürperdi oturduğu yerde. Anası «Azrail yokladı» derdi böyle ürperdiği zamanlar. Oturumuna geldi. Durmuşu ansıdı. Neden geciktikçe gecikiyordu bu oğlan. Başına bir hal gelmesin? Gelmezdi her halde. Köylü birbirine düşman iki tarafa ayrılmıştı ya, bunlar mümkün olduğu kadar tarafsız kalmaya uğraşıyorlardı. İki taraf arasında gece gündüz demeyip sürüp giden ve yıllardanberi son bulmayan bu geçimsizlik döğüşlerinin yeli onlardan yana esmiyordu şükür. Esmiyordu ya, içlerinde bir uğultusu da yok değildi bu halin. Bu yüzden halkla bir türlü kaynaşma olanaklarına kavuşamamışlardı. Herkesle ilgilenirken, konuşurken, hangi taraftan olduğunu adamın. kimin kim olduğunu bildikleri halde tereddüt ettikleri olu-

yordu. Toplu olarak köylüyle yüzyüze geldikleri anlarda ise iki taraf, ayrılıkları göze batacak şekilde toplanıyor, karşı tarafın hiçbir kimsesiyle ilgilenmeden dağılmıyordu. Öğretmenlerin tarafsızlığı ve bütün köylüyle, kimseyi ötekinden ayrı tutmadan değeyde bulundukları hususunda bir kanı yerleşmişti bereket.

Bu kanının yerleşmesi sayesindedir ki, Durmuş dün gittikleri Ali Ağanın odasından sonra, bugün karşı tarafın adamı olan Yusuf Ağanın odasına gidebiliyor. Bu ayırdetmeme hali, her iki tarafa da itimat telkin ediyor, iki kabilenin dipsiz ve yoktan yaratıp kendilerine dert ettikleri, çocuklarına da benimsettikleri bu kan dâvasiyle ilgili dedikodulara, öğretmenlerin yanında, mümkün olduğu kadar yer verilmemesine gayret ediliyordu. Durmuş'un küçük çapta bir soğuk harp olarak nitelediği bu durum, gene de ikisinin nazarında, köyün işlerini yüzüstü bırakması yönünden büyüyordu. Onları da ihtiyata sevkediyor, bütün güvenilirliklerine rağmen, çoğu günleri, odalariyle çocuk okuttukları cami arasında gidip gelmekle bitiyordu. Hattâ her iki tarafın, üzerinde birleştiği bir nokta da vardı ki, çekimserliğe zorluyordu onları: Bu, Allahın evi olan ve köyün biricik mübarek yapısı camide çocuk okutulmasıydı. Ne olurdu yani, şu kıçı çakıldaki çocukları (kendi yavruları oysa) buraya toplayıp da Allahın evini kirletmeseler. Kıyamet mi kopar sanki. Hayır, aksine uzaklaşır kıyamet.

Düşünüyordu boyuna. Kafalarını dolduran, gecelerini gündüzlerini alan bu inanışların, bu dünya kadar boş zamanlarını uğruna verdikleri vesveselerin,

kendi yaşamalarına bir yenilik, bir iyilik getirdiği yok bu köylülerin. Yerinde sayıyorlar.

Durumlarından haberleri yok. Bu gidişle kendilerine bakacakları da yok. İşte oturdukları evler. Tavuk girmez kümes deyip de, tanık ister ev demeye. İşte üstleri başları Ahmedinkinden beter. Barsaklarını evlerin arasındaki dereciklere boşaltıyorlar. Üstünden karlar kalktı gayri, başlıyor kokmaya dereler. Suyun durumu da böyle olunca, ne var ki bu köyde kokmayan? İçinde yaşıyan canlılardan başlıyarak, evler, köşeler dereler, ev araları (sokak değil), küllükler, kermelikler... Duygular, düşünceler, inanışlar...

Nasıl önüne geçilirdi bu kokunun? Sol eli kafasına gitti Ahmedin. Düşünceleri karmakarışıktı. Dışıyla birlikte içi de kaşınıyordu sanki kafasının. Kuvvetlice kaşımaya başladı yeniden.

Hem kaşınıp hem düşünürken, iyice belermişti gözleri. Belli değildi nereye baktığı. Bakmıyordu ki hiç bir yere zaten. Gözlerinin akı büyümüş, göz bebeklerini örtmüştü nerdeyse. Ters çevrilmişler, gözleri de kafasının içine bakıyorlardı olsa olsa. Haydi diyelim ki şu helâlar tek tük yapılmıya başladı. Su derdi de üç kere baş vurup muhtarla aldıkları cevaplara göre bu seferki seçimler biter bitmez halledilecek. Çataltepenin böğründeki Tosbağlı pınar köye getirilecek.

Künkünü devlet verdikten sonra, ameleliğini haydi haydi yapacak köylüler. Çalışacak iki ustayı doyurmak işten değil. Alışık köylü. Ev sırasına göre birer övün verirler. Usta ücretleri de nasıl olsa olur. Bir bakıyorsun devlet onu da veriyor. Künkünü çi-

mentosunu verince, bu ücret işine el katmayacağı ne belli! Yağını veren Allah bulgurunu da vermez mi?

Filim geçidine devam ediyor kafasında :

«Ama, bunları kıskıvrak bağlıyan kötüsüne ve körükörüne inanları ne olacak? Bunları söküp yerine olumlularını dikmek nasıl mümkün olacak? Kendilerine, hayata yönelmezse bunlar, su da hava, ekmek de. Tedirgin edilmeli bunlar tedirgin...»

Dışardan gelen bir hışırtı filmi kopardı. Kendine geldi Ahmet. Yağmur hışırtısına benziyordu gelen ses. Kulak verince, odanın Toprak damında tıpırtılarını duydu yağmurun. Sevindi. Bakmak için dışarıya çıktı kalkıp. Tatlı tatlı yağıyordu gerçekten. Ta derinden gülümsedi. Alacakaranlıkta, savat derilerinin buruştuğunu anladı gülümserken. İster istemez yüzünü yokladı elinin biriyle. Doğruydu yüzünün buruştuğu. Gülüşünün acemice olduğunu da tanıklardı bu buruşma. Gülmesini ne öğrenebilmiş ne de becerebilmişti.

Eli yüzünde, öylece düşündü kaldı ayakta. Yağmurun başlamasına ne kadar sevinse gene azdı. Şu karanlığın içine gömülmüş olan köyün, içindekiler de dahil, düşüneni yoktu. Allahtan başka.

Hayır, şer ne gelirse ondan. Buradakiler ancak beklerler. Sabırla beklemesini bilirler. Dert, belâ, yokluk, açlık, ümit... Her gelen Allahtandır. Böyle köklü bir güvene sahip olduktan sonra düşünmeye, uğraşmaya ne hacet. Unutulmazlar. Gönülleri ona bağlı. Namazları oruçlariyle, gece gündüz onun huzurundadırlar. Azcık unutulduklarını sansalar, yağmur yağmasa, gecikse örneğin, duaya çıkarlar, dik-

kati çekerler kendilerine. «Bu yağmur derdi bambaşka. Gecikse, havaya baktırsa, benizleri soldursa da, az erken az geç yağar herhalde. Daha beklemezken bile başladı işte. Bereketli bir yıl olsa, gülse yüzümüz. Bu köy için yağmurun önemi daha başka. Gölekler dolmazsa ne yapar o dilsiz hayvanlar... Köpekler, kediler, tavuklar sonra? Daha baharın kulağını görmeden, ortalık ısınmadan kat önüne kel öküzleri, vur sırtına iki heybelik varını yoğunu, tut dağların yolunu.»

Cansız gibi hareket etmeden dururken bacakları yoruldu neredeyse... Bu yorgunluğu duyarak yürüdü. Duvardaki takanın önüne vardı ayakları. İki yanına baktı. Odanın içinde fırdolayı gezdirdi gözlerini. Tahtalının altındaki soğan ve patates çuvalı ile üstündeki un çuvalını gördü. Azalmıştı un. On beş günden on beş güne biraz yufka yapıyordu Küçük Ağanın karısı. Bir edimlik ya var ya yoktu. Ucu ucuna yetecek demek. Patates soğan da öyle. Bir kaç pişirimlik bulgur da vardı kesede. Arada sırada yumurta da bulunuyor nasıl olsa... Geçim düşüncesi yoktu şimdilik... Bu akşamın yiyeceği bile hazır değil mi. İçine soğan doğraması kaldı bir.

Gözleri duvarı sürüp gidiyorken kazıklarda yanyana asılı yüz havlularını gördü. Bu odaya ilk girmiş gibi dikkatlica baktı. Durmuşun kravatı vardı çivinin birinde de. Yanar döner der durur, takmaya bir türlü kıyamaz, İlçeye gittiğinde bilhassa öğretmen toplantıları v.s. için gittiğinde takardı onu. Kravatın yanıbaşında da biricik dostları ayna. Çantasındaki kitapların arasına yerleştirip kırmadan, ne korkularla

getirmişti onu. Ayna çok önemliydi bu iki bekâr öğretmen için. Traşda, kılıkda, can sıkıntısında... koşulacak tek dost. Önemli olduğu, Durmuşa yetmeyişinden belli. Sabah bir, aynanın başı bir Durmuş için. Traş olur. Yüzündeki sivilceleri sıkar. Taranır. Bozar yeniden tarar saçlarını bir kaç kere. Eksikliğini duyduğu bir şey var yalnız Durmuş'un: «Duvarlar çırılçıplak!» diyor. «Böyle mi olmalı bekâr odasının duvarları... Çıplak duvara, hayır, çırılçıplak duvara, çırılçıplak olmasa da oldukça çıplak kadın resimleri istiyordu. Nerden gelecekti öyle şeyler bu dağ başına, pardon çöl ortasına?..

Tam kanının delirdiği çağıydı Durmuşun. Çalım düzüşüne bakılırsa, Küçük Ağanın «Gulgulu» adlı ortanca kızının peşinde olduğu söylentisine inanılabilir. Kızın şalvarı yerde sürünüyor ama. Her yanı kapalı. Çırılçıplak kadın özlemi (resim de olsa) buradan geliyor olmalı. Resme bakacak, Gulgulu'yu da onun gibi, belki de tümden soyacak aklı sırtından, gözlerini kapayacak, içten seyredecek onu. Sonra düşlerine girecek bu görüntü. Derken kapalı Gulgulu'nun yanında bir de açılıp serpilmiş Gulgulu doğacak... Allah da göndermez ki bu ellere öyle resimler. Buraların beklediği şeyler daha başka şeyler. Yağmur, yol, su. Bunların yanında ışık. Hele, hele ışık. Aydınlık getirecek...

Okumak için getirebildiği on kadar kitap vardı takada. Yan tarafta iki tane de Durmuşun vardı. «Rüyamdaki Okullar,» «Köylerimiz Nasıl Kalkınır?» Merakla aldığını, eze eze okuduğunu, söylüyor, «fakat bir şey anladımsa arap olup da kız bulamıyayım»

diyordu. Ordaki lâflar başka, köydeki hayat başkaymış. İçli, özden çocuk şu Durmuş. Dobra dobra Mehmet Ağaya benziyen yanını ise beğenmiyen yok.

Arkaları kendinden yana üstüste duran kitapları aşağıdan yukarı süzdü Ahmet. Azıcıktılar ya daha dört - beş tane okuyabilmişti. Gündüzleri okul var. Kış boyunca gelip giden komşu hiç eksik değildi akşamları. Daha dün bir bugün iki, havalar açılınca, uyku tatlanınca gelmemeye başladılar. Daha doğrusu, uzak odalara gitmek kolay böyle günde. Sonra, kafası karmakarışık. Sakin değil hiç.

Okumak için yola getirmekte güçlük çekiyordu kafasını.

Kitapların üstündeki dosyanın kapağını kaldırdı. Bir iki çizgili kâğıtla bir o kadar dergi vardı güzden kalma. Dosyanın üstündeki not defteriyle kalemi alarak gidip pantolon diktiği köşeye oturdu.

Defteri «Pır» diye baştan sona açtı bükerek. Baş tarafından kırk yaprak kadar yeri karalanmış bir sarı defterdi kalınca.

Madem gece bastırdı, Durmuş gecikti. Kafası karman çorman. Okuyamıyor. Sessizlik, yalnızlık gelmiş burasına. Birşeyler daha yazıp eklemeli defterdeki notlarına. Ama hangisini yazmalı! Unutmamak için defterin sonuna kaydettiği yazılacak noktalara baktı. Hiç biri sarmadı. Gitmezlerdi böylesi saatlarda. Buzu çözülüp de kalem bile işlemezdi şimdi. Yok mu sanki yazacak şey. Yakınırsa, yokluğundan değil çokluğundan yakınırdı. Defteri kalemi bıraktı sergining üstüne.

Yağmurun sert yağdığı anlaşılıyordu damdaki vuruşlarından.

«Yağ be mübarek!» dedi kendinden geçerek. Soylenmesi, odanın ölü havasını diriltiverdi ama, çok sürmedi bu diriliş.

Yağmuru düşünmeye başladı genç. Şimdi tarlalarda büyüyen ekinlere benzetti kendini. Onun üstüne yağıyordu sanki yağmur. Soluk aldı. Göğüs geçirdi. Sere serpe bıraktı kendini. Ferahladı iyice. Binlerce, milyonlarca ana kuzusu rençber de en az onun kadar sıkıntıdan kurtuluyordu şu anda. Yakından bilirdi yağmursuzluğun sıkıntısını; halkın nasıl kıvrandığını bu sıkıntı içinde.

Defterini kavradı yeniden. Gelişigüzel açtı yazılmış kısımdan bir yeri. On gün kadar önce yazdığı bir notu okumaya başladı :

«Bektaşın Salkasıyla konuşuyoruz duvarın dibinde. Neden evlenmediğimi soruyor.

«Daha vakti, saati var; dur bakalım» diyorum.

«Abaruuu! Senin yaşında da mı dur bakalım olur.» diyor. «Şuncacık çocuklar bile avradın göbeğini terletirken?»

«Eh!» diyorum, «kader ne yapalım.»

«Kader mader değil, sen tango biçimi alacaksın elleem; şeerlere gidip de...»

«Belli mi olur, alın yazısı.»

Çiğnediği, vıcık vıcık ettirerek iyice özediği bok yuvarlaklarını duvara çarpıp dururken, koca ninesi çağırdı;

«Salka gın! İneği sağ yürü de. Dana tepinip durmasın boynu bağlı»

Ellerini toprağa beleyerek pisliğini sıyırdı. Temizledi, yani. Yemenisinin uçlarını çözerek ağzını tazeledi. Yürürken :

«Sen tango biçimi alacan, tango. Bizim gibi bok yapan, onu bırakıp inek sağanı alıp da nitcen!»

Dış kapının açıldığını duydu. Ardından oda kapısı vuruldu.

«Gel!» dedi pekçe.

Kel Abdullah'ın Musa'ydı gelen. Akıllıca öğrencilerden birisi.

«Musa hoş geldin. Söyle?»

«Durmuş Öğretmen odadan saldı beni. Selâm söyledi. Odada müfettiş var, akşam yemeğini onunla yiyeceğim. O da beni beklemeden doyursun karnını. Yalnız odanın sağını solunu tertiplesin bir. Oraya geleceğiz yatmaya.»

«Peki Musa» dedi. O gidince patatesin başına oturdu. Bekleye bekleye doymuştu yoksa. Kendini yokladı bir. Ekmek istemiyordu canı. Tuzluğu getirdi. Batıra batıra üç patetes yedi çıkla, ekmeksiz. Yetti bu kadarı.

Süpürgeyi ıslatıp sedirleri süpürdü. Yastıkları düzeltti. Kendine çeki düzen vermeyi düşündü sonra. Aynanın karşısına götürdü onu ayakları. Birbirine geçmiş savatlarını gördü ilkin. Uzayan sakalının altında da belli oluyordu. Göz akları kanlanmış, kirli kirli görünüyordu. Şişkin göz kapaklarından sonra derisi, tâ şakaklarının üstüne kadar buruş buruştu. Saçları karışık kirli, kepekli.

«Bir berber şimdi, saçı sakalı budayıverecek» diye geçirdi gönlünden. «Sonra bir hamam. İşbilir bir keseci hamamda. Köpüklerin arasından çıkacaksın pamuk gibi. Çıkınca da bu çamaşırları, bu elbiseleri bulamayacaksın. Tertemiz bir takım çamaşır, elbise seni

bekliyecek dışarıda. Uzanıp dinleneceksin onlara baka baka. Kalbinin çırpıntıları geçip rahatlayınca giyinmek isteyecek canın. Yeri gelecek o vakit bismillâhın. «Bismillâh!» deyip geçirecksin gömleği boynuna. Çıkıp gelince müfettişle karşılaşacaksın.

Belini bükeceksin;

«Hoş geldiniz efendim; bendeniz Budak köyü Başöğretmeni Ahmet Tezer...»

«Memnun oldum» diyecek, «Pek şıksınız maşallah.»

«Vazifemiz efendim, kılık kıyafetimizle de örnek olacağız köylüye...»

Memnuniyetini bu kez gözlerile de belli edecek müfettiş. İlk etki tamam. Ayak üstü bir kaç sual daha soracak.

«Meslekî eserler okur musunuz?» diyecek örneğin.

«Okumaz olur muyum!»

«Mecmua okur musunuz İlköğretim. Öğretmen?»

«Okurum.»

«Günlük gazete takip etmek lâzım bir de. Hangisini okuyorsun?

«Cumhuriyet'i efendim, tarafsız.»

«Köylüyle geçimin nasıl?»

«İyiyiz.»

«Devam - takip yapıyor musun?»

«Harfi harfine!»

Fazla bile gelecek bu kadar bilgi. Açacak not defterini, vereceği rapora kaynak olmak üzere, yazacak bunları bir. 4274 sayılı kanunun 10 uncu maddesi gereğince neler yapıldığı hakkındaki sorunun karşısını iyice şişirecek: Kılık kıyafetiyle örnek oluyor, köylüyle

geçimi iyi... Öteki soruların karşısı da bundan geri kalmıyacak. Kitap, dergi, gazete kovuşturarak iş başında kendini yetiştiren adama ne diyeceği var daha. Rapor geliyor bomba gibi. Sen de şaşıyorsun, bu nerenin öğretmeni diye...

Sen kitap okuyabildin mi. Mesleki mi okudun okudunsa. Dergi yüzü, gazete yüzü gördüğün var mı? Devamı - takip yaptın da kaç çocuk getirebildin dört gönüllüden gayri?» Düşü bozuldu. Bunlar da, berber, hamam ve elbise gibi düştü.

Aynadan ayrıldı gözleri. Önüne baktı. Pantolonu, mintanı, ceketi iyi değillerdi ama pek utanılacak durumu da yoktu hani. Fakat sakal, ille sakal. Bir dertti. Olmuyordu bu ne idiği belirsiz jiletlerle sivilceli yüzünü kanatmak. Gitmiyordu hoşuna. Sakal uzarsa uzasın, canı olsun rahat ediyordu. Herkes sakalını salıvermemiş mi köyde? Vardığın yer körse...

Bu söze söykedi aklını. Başarı bulunduğun topluluğa uymakla mümkündü biraz da. Zekânın belirtisi de buymuş hem. Başka türlü hareket edenler, ayrı baş çekenler başarı gösteremezlermiş. Zaten kendileri sosyal bakımdan gelişmemiş, intibak güçleri zayıf insanlardır ilkin. Kaldı ki başarı... Sorarsa müfettiş, bu biçim savunacaktı kendini... Savunmayı hazırlayınca traş tasası da yokoldu.

Çenesini kaldırınca yüzünü aynada gördü yeniden. Hiç de fena değildi bu kez. Gözleri pırıl pırıl. Sakalın altında tertemiz bir cilt. Ufak tefek eksikleri vardı şüphesiz. Ama kadı kızı bile kusursuz olamaz. Müfettiş insan değil mi sonra. O da insan. Öyleyse hiç yer yok üzülmeye.

Kollarını kaldırıp önden arkaya doğru gerindi. Arkadan öne doğru salladı bir de.. Perdah veren bir pehlivan gibi kollarını sallayarak sert sert yürüdü sedirde. Gidip o kırık plâğı koydu gramofona. Zehra Bilir'in boğuk boğuk gelen sesi odayı doldurdu:

Ağır ağır bas da gel
Tahtalar oynamasın
Usul usul çık da gel
Anam babam duymasın..

Plâğın tik tak, tik tak diye iğneye çarpışını seyrediyordu. Kapı birdenbire açıldı. Kapıyı açan Durmuştu. Yüzü bir çala göründü, kayboldu. Açılan kapıdan önce bir yabancı girdi. Müfettiş buydu zahir. Ötekiler bildik: Muhtar, Hacı Ağa, Cıbır, Halil Dedenin Abdullah. Üçü de köy kurulunun üyeleri. Arkalarından Durmuş girip kapıyı örttü «Buyurun efendim, şöyle buyurun!» diyerek yabancıya baş köşedeki yastığı gösterdi. Oralı olmadı o. Paltosunun düğmelerini çözüyor; kupkuru duvarları süzüyordu bir yandan. Onun köşesini boş bırakarak ötekiler çoktan yerlerini bulup oturmuşlardı.

«Merhaba Muhtar!»

«Merhaba.»

«Merhaba Hacı Ağa»

«Merhaba.»

«Abdullah efendi, Cıbır Ağa. merhaba.»

«Merhaba.»

«Ahmet Bey zatiâliniz mi?» dedi yabancı birden. Genzini yırtarak çıkan zor anlaşılır bir sesti bu.

«Evet efendim. Buyurunuz.»

Eyvahlar olsun. O kapıdan girerken kendini tanıt-

mayı ve elini sıkmayı araya sıkıştıramamıştı şaşkınlığından. Yüzüne bakakaldı adamın. Gözgöze geldiler. tepeden tırnağa süzüyordu onu adam.

Paltoyu, bir kolu çıkmamışken çekti aldı Durmuş. Lâstiklerini sedirlerin arasına çıkarıp oturacağı yere yürüdü müfettiş. 50 - 55 yaşlarında gösteriyordu. Uzun boylu, geniş omuzluydu. Kapkaraydı benzi. Karalığiyle de kalmıyordu. Tek tüfek namlusundan saçma boşaltılmış gibi delik deşikti yüzleri. Mesti - lâstiği hâlâ çıkarmadığına göre, abdesttinde namazında bir müfettiş olmalıydı.

«Demek zatiâliniz...»

«Buyurun efendim.»

«Şey.. Sende biraz muharrirlik var mı?»

«Estağfurullah efendim.»

«Hangi mânaya söylüyorsun estağfurullahı?»

Durmuş tahtalının köşesine ilişmiş, ötekiler de oturdukları yerden ikisini dinliyor, onlara bakıyorlardı. Gözgöze bile gelememişlerdi Durmuşla. Odada neler konuşmuşlar, nelerden dem vurmuşlardı kimbilir. O ne sormuş, Durmuş ne karşılık vermişti. «Kerata, on dakikacık önce kalksa gelse ne olurdu sanki. Şimdi merak et dur artık işin yoksa. Müfettiş gidenedek yanyana gelip konuşmak mümkün olmaz.»

«Doğru mânada efendim. Muharrir değilim demek istedim yani.»

«Estağfurullah demen ne oluyor. Muharrir olmak bir bok olmak mı?»

«Estağfurullah efendim.»

«Kim yazdı peki mecmuaya, bu köyün okulu olmayıp da çocukların camide okutulduğunu. Ondan sonra-

cığına: Hocanın, çocukları başına toplayıp namazlık bellettiğini?»

«Nerde efendim?»

«Mecmuada işte. Adını unuttum. Maarif memurunun masasında. Gelen geçen okuyup gülüyor. Muharrirlik de maskaralık oldu çıktı. Neydi ki zaten.»

Herkes oturuyor, o ayakta. Otur demeyi mi unuttu; yoksa zevk mi alıyordu müfettiş. «Mecmua, bakkalın adresine gelecekti. Oradan alamazlar. Anlaşılan başka aboneler var... Güzden yolladığım yazıyı koymuşlar demek. Yaşasın Dergici Bay Yaşar! Ama bunlarla ne olacak halim. Beğenmiyorlar baksana. Raporu zayıf verir, terfi ettirmezse ya? Üstüne bir de kursa gönderirse...»

«Muharrirlik olsun diye değil efendim.»

«Ya? Öyle mi? Ne olsun diye yazdın?»

«İş olsun diye...»

«İş bulamadın mı yapacak. Onları yazacağına devamını sağlamaya uğraşsaydın. Sonra, hocalarla uğraşmayacaksın. Belâ açarsın başına. Görmemezlikten geleceksin onları. Köyde sürüyle çocuk var. Onlardan artan size de yeter.»

Muhtara baktı.

«Değil mi muhtar?»

«Doğru dirsin beğ.»

Ne diyeceğini şaşırmıştı Ahmet. «Bu adamların da ipleriyle kuyuya inilmez. Durumun gerektirdiği şekilde fetva verirler, arkasından da aksini söylemeye hiç sıkılmazlar. Sapına kadar olgun adamlar. Hem hocaların işine karışmıyacaksın, hem de devamı sağlıyacaksın... Allah beni de bıraksın, şu memleketin haline acı-

sın. Neleri varsa dillerinde bunların. Bundan önceki müfettiş Şükrü bey de böyle değil miydi?. Bir gün, öğretmenler toplantısı başlamadan yarım saat önce benden birkaç meslek dergisi adı sordu. Söyledim. Sanki kendisi bu dergilerin yüzlerini görmüş gibi, mutlaka bunlara abone olarak okumalarını söylemişti toplantıda. Toplantıdan sonra ben gazete okurken omuzumdan o da süzmüş, sonra da: «Okuyunca bu gazeteyi bana ver hoca!» demişti. İki tane ilginç yazı vardı gazetede. Saklıyacaktı belki. Verdim gazeteyi. O parçaları kesip çantasına koyacak, yanına gittiği her öğretmene, gazete okumasını, böyle kıymetli yazıları da kesip kendisi gibi saklamasını söyleyip durmuştur. Benden örnek alın demiştir.»

«Muharrirlik demek, kendini de, başkalarını da oyalamaya çalışmak demektir. Sizleri ise çocukları yetiştirmek için okuttu bu devlet. Yazıyla çiziyle oyalanmaya hiç hakkınız yok.»

Sedirin kıyısına oturdu Ahmet.

Bir ara söz, gençlikten, ihtiyarlıktan, çoluk çocuk sahibi olmaktan, onları yetiştirmekten açıldı. Daha çok müfettiş anlatıyor, ötekiler ilgiyle dinliyorlardı.

«Efendim, en kötü, en günah şey çocukları namazlık öğretmekten ve namaz kılmaktan mahrum bırakmaktır. Cenabı Allah üç çocuk verdi, üçünü de dileğime göre yetiştiriyorum. Namazlarını gözümün önünde kıldırırım.

Ben evden ayrılıp köylere gidince namazı astıkları oluyor ama, analarına tenbih ediyorum ve dönüşümde, kim dalga geçmişse, bir saat tek ayak üstünde durmak veyahut bir saat helâda beklemek gibi en ağır cezaları veriyorum ona.»

Muhtar:

«Beğ, sen böyle konişirsin, ayaklarını öpesim geliyir» dedi.

«Efendim her şeyin başı bu» dedi müfettiş. «Mademki Müslümanız, dinimizi çocuklarımıza da öğreteceğiz. Bunu yapmazsak, mes'ulü biziz. Allah bizi bilir. Sorgusunu çocuktan değil, bizden sorar. Ebediyen Müslüman kalmamız için bundan başka çare yoktur. Sen ihmal eder, ben ihmal edersem, çocuklarımız hep cahil kalır, günün birinde din de elden gider. O vakit yandır gayrı. Allah korkusu kalmaz, vicdan kalmaz, ahlâk kalmaz. Hak kalmaz, hukuk kalmaz...»

«He valla doğru dirsin mivetdiş beğ» dedi, Cıbır Ağa. Baş sallayıp duruyordu ötekiler de.

Vakit hayli geçmişti. Gecenin yarısı. Esneyen esneyene. Yatma vakti geldi de geçiyor. Odadakilerin hepsini seferber etti müfettiş bey: Bir güğüm taze süt bulunacaktı. Süt olmazsa yaşayamazmış. Bilmem ne hastalığından dolayı gece gündüz süt içmeliymiş. Sonra, hiç içinde yatılmadık yatak, yorgan bulunacak. Temizlik imandanmış. Başkalarının kullandığı yatakta yatmak, çarşafı, örtüsü yıkansa da o yatağın, Müslümanlığa aykırıymış...

Süt bulunamadı... Gidenlerin hepsi de birer takım yatak getirip attılar ortaya. Ama elindeyse beğendir bunları. Ne kadar dil dökülmüşse boşuna oldu. Bunun yüzü kirli, ötekinin yorganı, berikinin yastığı... Mutlak uyuyan karılarını uyandırıp onların altından çıkarıp getirmişlerdi bu yatakları getirenler.

Ahmet düşündü:

«Ama müfettişe anlatamazsın ki bunu. Söyleyecek

olsan köylünün yedek yatağı olmadığını (ihtiyacına yetecek kadar varmış gibi) vereceği cevap hazır müfettişin: «Zaten muharrirliği ele almışsın. Muharrir demek yüzde doksan yalan söyleyen adam demektir. Utanacak yüzü de pek göremiyorum sende. Bari şu yatak işini de yaz mecmuaya...»

Çaresiz kalınca, birinin yorganını, birinin yastığını uydurarak bir takım düzdüler... İyi anına rastlamış olmalı, müfettiş de ses etmeden kabullendi.

Muhtar ve üyeler «Allah rahatlık versin» deyip gittiler. Üçü kaldı odada. Durmuşla Ahmet ellerini tez tutup üst köşeye müfettişinkini, iki sedirin alt yanlarına da kendi yataklarını yaptılar.

Yatağın ayak ucuna oturdu müfettiş. Dış giyimini soyunduktan sonra:

«Gelin buraya!» diye çağırdı öğretmenleri. Geldiler. Cebinden bir çıkın çıkardı. Kâğıt, kâğıt üstüne sarılmış. Açtı.

«Bu D.D.T. dir» dedi. «Yakama, kollarına sürün bakayım.»

Ahmet yakasını açtı, Durmuş ekti tozu. Ahmet kolunu, paçasını sıvadı, Durmuş ekti tozu. Yatağın kıyısına köşesine de ekledi. İkisi de esneyip duruyorlar. Oralı değil müfettiş. Keyfi kirt, tuzu kuru olmalı.

«Getirin bakayım şu okuduğunuz kitapları mecmuaları!.»

Kalktılar. Takada ne varsa getirip koydular gözünün önüne. Kitap dizisinin en üstünde Türkçe sözlük vardı.

«Kaldır bakayım onu!» dedi. El sürmüyordu kendisi. Kaldırdı Ahmet.

«Nasıl da belli muharrir olacak adam» dedi. «Koskoca öğretmen olmuş, hâlâ lûgat kullanıyor. Muharrirler de böyle işte, aslında hiçbir şey bilmezler, lûgatlara, ansiklopedilere baka baka yazı yazarlar. Her şeyi biliyor gibi yuttururlar kendilerini.»

.....

«Peki. Sonraki ne?»

«Bir şiir kitabı efendim.»

«Döndür bakayım yüzünü.»

Eline almıyordu. Gözüne gözüne yaklaştırdı Ahmet. İyice tetkik etti kapağı müfettiş.

«Demek solculuk köye de girdi, öyle mi?»

«Nasıl efendim?»

«Kapaktaki kafa resminin içine orak çekiç yerleştirilmiş. Dikkatle bakılmayınca sezilmiyor.»

«Nasıl olur efendim.»

«Siz göremezsiniz onu. Mütehhassısı görür. Sizin aklınız hocanın okuttuğu çocuklarda.»

.....

«Peki, sonraki?»

Üçüncüyü kaldırdı Ahmet:

«Bir roman efendim, (Budala)».

«Budala mı, hangi budala yazmış?»

«Dostoyevski.»

«Hangi milletten o?»

«Macar» dive attı Ahmet. Yutarsa ne âlâ. Yutmazsa cahilliği sırtlanırdı. Cahil notunu zaten verdi müfettiş. «Macar ve bugün sayılı fikir adamlarından biri.»

«Kaç yaşında var?»

«50 lerde.»

«Benim gibi?»

Adamı bu şekilde atlatarak kafasında yersiz istifhamların doğmasını önleme yolunu bulduğuna sevindi. Ondan sonraki kitabı aldı eline.

«Bu da (Yaban) efendim» dedi. «Yakup Kadrinin bir romanı.»

«Kim bu Yakup Kadri?»

«Tanınmış romancılarımızdan biri.»

«Ne zaman yazmış bu romanı?»

«18 inci asırda.»

«Zaten 18 inci asırdan sonra bizde kuvetli eserler yazılmadı. Mevzuu ne?»

«Yaban ayısı gibi kaba bir erkeğin, asrî, Yutmuk Kuşu gibi güzel bir kıza âşık oluşu ve ikisinin maceraları.»

«Demek oradan geliyor ismi.»

«Evet. Adam yabani mi yabani...»

Durmuş pel pel bakıyordu. Ona sordu müfettiş :

«Sen de okudun mu bunu?»

«Okumadım. Ben aşkî romanları sevmem.» Bulsa öte bile geçerdi oysa.

«Ya neler okursun?»

«Köylerimiz Nasıl Kalkınmalı, Rüyamdaki Okullar vesaire...»

«Aferin..»

Gülümsedi Durmuş. Ama onu gülümseten, aldığı aferin değil, Yaban romanını Ahmedin yutturma şekliydi.

«Kaldırın!» dedi. Kaldırdılar kitapları. Gitti, palfosunun cebinden defter kalem getirdi, yatağa girdi müfettiş. Kendi kendine bir şeyler yazdı defterine. Sonra Ahmede döndü:

«Namaz kılar mısın sen?» Ahmet bir dakika durakladı. Buraya da yalan sıkıştırmanın kolayı bulunabilirdi. Adam en çok işin bu yönüne önem verdiğine göre, rapor için de iyi olurdu. Ama, demin yerini şöyle - böyle bulan yalanlar burada tatlı kaçmıyacaktı.

«Hayır!» dedi.

«Hayır mı? Sen Müslüman çocuğu değil misin? Gâvur dölü müsün yoksa?»

Durmuşa sordu. O da «hayır» dedi. Oruç tutup tutmadıklarını sorup da her ikisinden gene «hayır» cevabını alınca, küplere bindi:

«Namaz kılmayan, oruç tutmayan adam, ağzıyla alakuş tutsa gene inanmam. Lâf başında da köylüyle geçinemediğinizi, çocuk göndermediklerini sayar dökersiniz ağzınız açıldı mı. Bana bakın: Bana Çopur Fikri derler. Gökten Allah inse gene santimini müsbet vermem raporunuzun. Hattâ meslekten tasfiyeniz cihetine bile giderim hiç sakınmadan. En iyisi mi yarından tezi yok abdesinizi alın, namazınızı kılmaya başlayın. Köylü yüzünüze bakıyor iyi ki. Ben olsam insan yerine bile koymam sizi...»

Aynı konuda biraz daha konuştu ileri - geri, sonra yattılar. Öğretmenler, susmayı yeğ tutup hiç karşılık vermemişlerdi sözlerine.

Yatar yatmaz horlamaya başlamıştı. Sinirlerini ayağa kaldıran öteki sebeplerin yanına bu horultu da eklenince uykusunu büsbütün yitirdi Ahmet. Gözünden aktı durdu uyku. Bir an olsun kestirebilmek için çabaladı durdu ama, gayreti boşunaydı. Ne yana dönse uyku oradan kaçıyordu. Durmuş'un da öyle olmadığı ne belli.

Ortalık aydınlanınca kalktı. Ocağa tezek çatıp çaydanlığı da sürdü. Fikri Bey de, Durmuş da rahat bir sabah uykusuna döşenmişlerdi.

Kapı vuruldu. Gidip açtı. Küçük Ağa:

«Hoş geldin, Küçük Ağa!» dedi usulca.

«Belki, dedim, büyük misafirleri var, bir şeye eytiyacı olur da çocuklar bulamaz. Yanlarında bulunayım.»

«Sağ ol Küçük Ağa.»

Fikri Bey birdenbire uyanıp oturuma gelmişti.

«Sabah şerifleriniz hayrolsun beğ!» dedi Ağa.

«Hayrolsun. Tereyağı bulunur mu bu köyde?»

Yok beğim, nerden bulunsun.»

«Satınalmak için falan değil. Öyle çok istemiyorum. Bir börek yaptırabilir misin diyecektim?»

«Öyle desene beğ. Evvel Allah kırar döğer bir böreklik yağ bulurum zatınız uçun.»

Ağa gitti. Durmuşla Fikri Bey kalktık, giyindik deyinceye kadar da bir lengerinin üstüne istif ettiği börekleri getirdi. Köyde ne kadar ocak varsa yanmakta bu saatte. Günlük ekmekler yapılıyor.

Cıbır Ağa ile Halil Dedenin Abdullah da geldiler bu arada.

Börek yedikten sonra Fikri Bey:

«Çabuk biriniz gidin de köyün içinde zil çalsınlar. Bir dersinizi görmek istiyorum. Çabuk toplanabilir mi çocuklar? Öğle yemeğinden sonra gideceğim...» dedi.

Ahmet bu işi yapmak için izin isteyerek çıktı. İyice bir soluk aldı giderken yolda. Cıbır Ağanın oğluna rasladı. Köpekler için iki deynek edindiler ora-

çıktan. İkisi birden köy hocasının evine doğru yürüdüler. Hocadan caminin anahtarını alarak sıralardan birinin cebinde duran zili çıkaracak, yanındaki çocuğa vererek köy içerisinde çalmasını, arkadaşlarını hemen camiye toplamasını söyliyecekti. Dambaşında keçilerine Kerteğen dikeni ikramı ederken buldu hocayı. Durumu anlatarak anahtarı hemen aşağıya uzatmasını söyledi. Tavrına bakılırsa mırın kırın etmeyi aklından geçiriyordu hoca. Ama işin içine müfettiş sözü karışmıştı. Ağzını yumdu ve evin tepesindeki delikten karısına, anahtarları öğretmene vermesi için ünledi.

On beş dakika bile geçmeden, bir hayli çocuk toplanmıştı cami avlusuna. Zilin peşinde koşturanlar vardı bir hayli de. Haber gönderip onları da kattı toplananlara. Musa ile Cıbır Ağanın oğlunu müfettişe yolladı, çocukların toplandığını söylemesi için.

Yolda kararlaştırmışlar: Din dersinden gayrisini dersten saymadığını söylemesi karşısında müfettişin, Durmuş da yarın vermek üzere hazırladığı din dersini bugün verecekti... Durmuşun, müfettişin isteğine uygun bir ders yapacağından emin olmakla beraber, bir ara kulağına eğilerek, ağaların da bulunduğu derse iyi özenmesini rica etti Ahmet.

Dersliğe yürüdüler.

Caminin kapısından girmeden başladı dersine Durmuş:

«Efendim, bu din dersi o kadar zevkli oluyor ki, insan vaktin nasıl geçtiğini bilemiyor. Çocuklar da bambaşka oluyorlar din desinde. Bir hareket geliyor hepsine... En çok bu derse çalışıyorlar ve güzelce hazırlanıyorlar.»

Müfettiş:

«Dinimizin direği...»

«Öyle tabiî» diye başını salladı Küçük Ağa.

Cıbır:

«Deli misin» diyerek tamamladı.

Durmuş:

«Gerçi okulda din dersi okumadım ama, ben de ne edip edip hazırlama imkânını buluyorum. Zevk de alıyorum bundan. Çocukların kitabı öyle güzel hazırlanmış ki zaten.»

Dersliğe girdiler.

Dersi alacak olan beşinci sınıf, konusu da «Müslümanlığın şartlarını tekrarla, bu şartlardan namaz kılmanın tatbikatını yapmakmış...»

Konuya geçmeden önce, belki derslikte bir de konuk bulunduğunu hesaba katarak, önceki dersleri de bir an karıştırmak istedi Durmuş:

«Müslümanlığın temeli neydi çocuklar?»

Hep birden:

«Ayetler öğretmenim!»

«Biz ayetlere ne ederiz?»

Gene hep birden:

«İnanırız, iman ederiz öğretmenim.»

«Ayetlerimizi inkâr edenlere ne deriz Ali?»

Ayağa kalktı Ali:

«Onlar kâfirdir öğretmenim. Cehennemde yanacaklar öğretmenim.»

«Aferin Ali!..»

Pencerenin önündeki aydınlık yere doğru yürüdü Durmuş. Biraz ışık girmekteydi ama caminin ufacık penceresinden, içerde bulunan ağalar oracığa top-

landıkları için etki yapamıyordu ışık. Fikri Bey de beşinci sınıfların bulunduğu yerde bir sıranın üstüne oturmuş, bacaklarını sarkıtmıştı. Karışmadan dersi dinliyor, arada bir ağaların bulunduğu yere bakarak kaş, göz işareti yapıyordu. Ders istediği gibi yürümüyorsa da kızmadığını anlamak olanaksız değildi. Ahmedin kafasında ise cinler cirit oynamaktaydı. En iyisi gözden ırak olmak diye düşünerek sıraların arasına dolanıp karanlıkta bulduğu bir boş yere otura düşmüştü.

Parmağıyla, arka sırada oturan bir kıza işaret etti Durmuş. Kız kalktı. Kalkan kız ayakta dururken, müfettişe yaklaştı Küçük Ağa:

«Bu kalkan kız yok mu müveddiş beğ, bunların bütün sülâleleri din adamı. hacı hoca...»

«Çok güzel, çok güzel» dedi Fikri Bey. Sonra ayakta duran öğrenciye döndü: «Aferim kızım, aferim!»

Daha bir şeycik sorulup cevaplanmadan aferimi alan kıza, araya girenler yüzünden geciken sorusunu sordu Durmuş:

«Peki Halide, söyle şimdi: âyetlere iman edenler. onların gösterdiği yoldan gidenler ne olacak?»

Saniye beklemeksizin kondurdu kız:

«İçinden gürül gürül ırmaklar akan Cennetin köşklerinde oturacaklar!»

«Sonunda o köşkten çıkacaklar mı onlar?»

Biraz gecikti kız. İki yandan parmaklar kalkıp havada oynamaya başladı.

«Durun» dedi Durmuş, «benim bildiğim Halideyse, durun az.»

Halide cevabı yetiştirerek öğretmeninin yüzünü ağarttı:

«Hiç çıkmayacaklar öğretmenim, ebediyen oturacaklar.»

«Aferin Halide, otur. Şükrü sen söyle: âyetlerimize inanmayanlar sadece ateşe atılmakla kalacaklar mı?»

«Ebediyen orada yatacaklar öğretmenim Cezalarını çekerken iyice acıyı tatmaları için, Allah dedemiz onların derilerini yandıkça yenileyecek...»

«Şahnaz, kızım sen söyle bakalım, biz daha nelere inanırız?»

«Meleklere öğretmenim, kadere öğretmenim. Cennete, cehenneme, ölüme öğretmenim.»

Fikri Bey elini kaldırdı Durmuşa. Kendisi soracaktı. «Bana bak» dedi ayakta bekleyen kız öğrenciye:

«Söyler misin bana: Melekler bize görünürler mi?»

«Görünürler efendim.»

Durmuşun benzi sapsarı kesildi. Bereket versin onun güvendiği çocuklar da vardı bu derslikte. Nitekim parmak kaldıranlar oldu birkaç yerden. Kafası kel, küt burunlu kara bir çocuğu gözü tuttu Fikri Beyin:

«Sen söyle bakalım Karadayı, Melekler bize görünürler mi?»

«Görünmezler efendim.»

«Peki hiç kimseye görünmezler mi?»

«Görünmezler.»

«İyi düşün...»

Herkes düşünüyordu. Öğrenciler arasında hiç parmak kaldıran görünmüyordu bu kez. Ders dinlemekte olan ağalara göz etti Fikri Bey, onlar da hep birden omuz silktiler. Bilemiyorlardı Meleklerin kimlere göründüğünü. Düşünüyorlardı ağalar: Müfettiş de müfettişti ha! Bir adam olacaksa böyle olmalıydı...

«Bu adama bir iyilik kalmalı bizden» diye geçirdi içinden, Ahmedin oturduğu sıraya doğru yürüdü Cıbır Ağa. «Nasıl olur Ahmet Beğ, bir horoz kessem, bir hoşaf kaynattırsam pilâvının yanında da? Bu adam boş adam değil.»

«Peki, nasıl isterseniz ağa» dedi Ahmet. Fikrini Küçük Ağaya da söyledikten sonra Fikri Beyden izin isteyerek çıkıp gitti Cıbır. Fikrini açmamıştı Fikri Beye.

«Ahmet Bey nerede?» diye iki yanına bakındı müfettiş.

«Arkada efendim» dedi Küçük Ağa. İçinden de : «Eyvah yakacak altmış birle çocukları» diye geçirdi, «benim bile bilmediğimi Ahmet Bey nereden bilecek. Soruverirse yandı.»

Bu müfettiş boş adam değildi gerçekten. Öyle bir ipucu bulmuştu ki değme babayiğit alamaz elinden. «Buyurun efendim, bir emriniz mi var?» diyerek ayağa kalktı Ahmet.

«Hayır, nerelerde kaldın diye merak ettim de.»

Bunun üzerine artık oturmadı Ahmet. Sıraların arasında dolaşarak, ders yapmakta olan beşinci sınıflardan gayrı sınıfların uslu oturmaları için elinden geleni yapmaya başladı. Kendine bir iş bulmuştu böylece.

Parmağıyla işaret edip kaldırarak birkaç öğrenciye daha sordu Fikri Bey, Meleklerin görünüp görünmediklerini. Görünmezler diyenlerin yanında görünürler diyenler de vardı ama, kimlere görünüp, kimlere görünmediklerini ayırdeden çıkmıyordu.

«Sen anlat yeniden, öğrenmiş olurlar!» dedi Durmuşa dönerek.

Durmuş anlatmaya başladı:

«Melekler, Allahın emirlerini yerine getiren, onun hizmetlerini yapan yaratıklardır. Onun için yalnız Allaha görünürler. Bizler ise Allahın kullarıyız. Bizim durumumuzu Allaha, Melekler haber verir. Bizim iyi kötü neler düşündüğümüzü öğrenerek Allah dedemize söylerler. Bunun için bize hiç görünmezler, Allaha görünürler...»

«Sormak istediğim bu değil!» dedi müfettiş. «Allahla kulun arasındalar, bu kabul. Vazifeleri icabı bize görünmezler. Allah dedemize görünürler, bu da kabul. Ama benim sormak istediğim husus şudur: Biz kullarına görünmedikleriyle ve Allaha göründükleriyle mesele tamam oluyor mu? Başka kimseye görünmezler mi?»

«Efendim, başka...»

«Allaha hizmet eden Melekler, Allahın elçisi olan peygamberimize de görünürler. Anlaşıldı mı?» dedi müfettiş.. Çocuklardan birini kaldırarak:

«Melekler kime görünürlermiş?» diye sordu.

«Peygamberimize görünürlermiş.»

«Melekler ne yaparlar?»

«Allaha hizmet ederler efendim.»

«Bakın çocuklar» dedi müfettiş. Cebinden doksan dokuzluk olduğu anlaşılan ince boncuklu uzunca tesbihini çıkardı. Tesbih çeken sağ kolunu sallıyor, sol kolunu arkasında tutuyordu. Hem geziniyor, hem konuşuyordu.

«Bakın çocuklar: Gayemiz kötü ruhlu insan olmak değil, iyi Müslüman olmaktır. Hepinizin birer günah defteri vardır. Siz doğduğunuz zaman Allah

her biriniz için bir defter ayırır. Bu defteri Melekler doldurarak Allaha götürürler. Günah defterlerini dolduran Meleklerin sizler hakkında da iyi şeyler yazmaları için kötülüklerden sakınmalısınız. Öğretmeniniz de bu dersleri iyi Müslüman olmanız için okutuyor size. Abdestinizi alın, namazınızı vaktinde kılın. Zamanı gelince orucunuzu tutun. Oruç tutmayan, namaz kılmayan insanlar kötü insanlardır. Onlarla konuşmayın, arkadaşlık etmeyin. Üyelerine selâm vermeyin...»

Halil Dedenin Abdullah, Küçük Ağanın kulağına eğilerek bir şeyler söyledi. Sonra ikisi birden hayretle baş sallamaya başladılar. Ahmet ağır ağır onlara doğru yürüdü. «Dersine devam edebilirsin» dedi Durmuşa müfettiş.

«Çocuklar, şimdi esas bu saatteki konumuza geliyoruz» dedi Durmuş. «Müslümanlığın şartlarından namaz kılmak nasıl olur, onu göreceğiz...»

Durmuş bu satteki konusuna gelmişti ama, derse başlayalı iki saate yaklaşmıştı. Fakat, önemli değildi vaktin geçmesi. Günlerden Pazar olması kadar müfettişin bu dersi sevmesi de böyle düşündürüyordu Durmuşu. Öğrencilerden küt burunlu kel Şükrüyü eve yolladı bir seccade getirmesi için. Benli Nurhan dedikleri kız öğrencisine de hemen bir süpürge bulup sıraların arasındaki genişçe yeri süpürmek görevini verdi. Her halde en iyi kılabilecekllerden olacak, içlerinden beş kişiyi seçti. Abdest alarak çabucak gelmelerini söyledi.

Ağalar, Ahmede müfettişin eşi bulunmaz bir Müslüman olduğundan bahisle bugün öğle namazını

kıldırarak köyün camisinde unutulmaz bir vaaz vermesini teklif etseler nasıl karşılayacağını soruyorlardı. O da, «sevinir sanırım» dedi. Durmuş onlara yaklaştı: «Artık okulu bitiriyorlar. Hayatlarında bunlara en çok lâzım olacak bu namazdır» dedi. Müfettişe de duyurmak için ekledi: «Gayet yerinde bir görüşle müfettiş bey de bu hususu biraz önce öğrencilere verdikleri kıymetli öğütlerde belirttiler zaten...»

Sıraların arasındaki boşluk süpürüldü. Şükrü seccadeyi getirdi. Serdiler. Ölçüp biçerek kıbleyi doğrulamaya lüzum yok. Onu, okul binasında din dersi yapanlar düşünsün. Burası cami idi ve yönü yöntemi belli idi. Abdest almaya giden beş kişi de geldiler. Gelenler seccadenin üstünde kıbleye karşı sıra olurken, Durmuş da durumu açıkladı:

«Çocuklar, hepinize burada namaz kıldırmak mümkün olmadığı için. beş arkadaşınıza kıldıracağım. Sizler de bakacaksınız.» diyerek seccadenin kıyısına durdu. O beş kişiden birini seccadenin üstüne çekti. «Şimdi Halûk, önce nerden başlanıyor, nerde bitiyor, abdest almayı tarif edecek bize...»

Halûk, sanki suyla abdest alıyormuş gibi, yaparak, anlatarak ve neler okunması gerekiyorsa onları da okuyarak gösterdi. Onlar, kıbleye karşı sıralanmış dururken, Durmuş, namazın Allaha ödeyeceğimiz bir borç olduğunu, bunu günde beş vakit kılmak suretiyle ödediğimizi açıkladı. Hangi vakitlerde sünnet önce kılınıyor, elindeki kâğıttan onları da söyledi bakarak. Plânı olmalıydı Durmuşun, elindeki.

İmamlık ediyordu Halûk. Ötekiler de «cemaat» idi. Başladılar.

Halûk, Gulhüyü, Elhamı okurken yanılmaya, yarısını yemiye başladı. Hele Allahüekber diyemiyor, «Allafebber» diyebiliyordu. Öğretmen, düzeltmek için uğraştı, namazı bıraktırarak. Ama o da doğru dürüst söyleyemiyordu kelimeleri. Müfettiş de söze karıştı. Doğru okunmazsa, sevap yerine günâh kazanılacağını ve amel defterine öylece geçeceğini söyledi. Elhamı Gülhüye zammederek okumaya başlayan Halûk'a çıkıştı: «Neden Gülhüye Elhamı zammediyorsun? Daha başkalarını zammetsene!» Ne demek istediği ortaya attığı sorudan daha iyi anlaşılıyordu:

«Neden bazı sureleri elhama zammediyoruz da elhamı ötekilere zammetmiyoruz?»

«. . . . .!»

«Ya, görüyor musunuz ağalar, siz de dahil daha Elemterede kırk iki yanlışınız var. Adam olmamız için yedi düvelin ekmek depoları yetişmez.»

Çocuklar yeniden başladılar namaz kılmaya. Ellerini ayaklarını usulüne göre koyamıyarlar, indirip kaldıramıyorlardı. Haklı olarak kızdı Durmuş.

«En lâzım olan şeyi de böyle yarım bilirseniz vay halimize!» diye söylendi. Hele içlerinde birisi ellerini acemice tutuyordu. Arkadan, dördüncü sınıftan birisi güldü buna. Çıkışmak gene Durmuşa düştü: «Gülmeyin, sonra namaz bozulur, hepiniz günaha girersiniz» diyerek onu da yatıştırdı. O aceminin yanına gitti. Halûk'a bakarak örnek almasını ellerini kadınlar gibi göğsüne değil, aşağıya bağlamasını hatırlattı. Fakat baktı ki yanlış yanlış üstüne gidiyor, «bırakın!» diye bağırdı. Benli Nurhanı çıkardı ortaya. El bağlayışta falan kadınların erkeklerden farklı durumlarını göste-

rerek arkadaşlarına yardımcı olmasını istedi. Kız da bildiği kadar istenenleri gösterip oturdu. Kabul edilirdi ki, gerek imamlık yapan Halûk, gerekse ötekiler, hattâ» son olarak bazı hususları tarif edip de oturan kız, yarım yamalak ana - babalarından öğrenmiş olduklarını tam yapamıyorlardı çekincelerinden. Yani, anlayışla karşılanacak olursa, bu namaz kılma işinde çocukların pek geri olmadıkları ve şartlara göre, yetişmelerinin kötü olmadığı meydana çıkardı. Hatalarını kısaca hatırlattı Durmuş. Yeniden, daha düzgün kılmak için namaza durdu küme, Halûk'un dili dönmüyordu çok yerlerde. Allahüekbere «allafebber» dediği kadar süphanabbilala diyeceği yerde «süpanappurap» diye sertleştiriyordu. Onları seyretmekte olanlar ise hayli üzülüyorlardı bu yanlışlar için.

Ahmet:

«Efendim, pek önemli değil bu yanlışlar» dedi müfettişe. Önemli olan kalblerdeki niyettir. Bu çocukların iliğinde bile Allah korkusu yerleşmiş olduğunu bilmeli ve üzülmemelisiniz.. »

Artık bu kez yanlış da olsa sonuna kadar bir öğle namazını temsil ettiler. Daha da çalışarak hatalarını gidermelerini isteyen Durmuş öğretmen, bu dersin bittiğini, gelecek ders için bir dua yazdıracağını söyledi.

Kâğıt kalem çıkardılar. Yanlışlık olmaması için tahtaya yazdı Durmuş duayı: «Allahümme inne Nevsipike, nelhaber hisse...»

«Gelecek derse kadar ezberleyin. Mânasını da o vakit söylerim» dedi Durmuş. «Her Müslümanın bilmesi lâzım gelen, her yerde işe yarayan çok kıymetli bir duadır bu...»

Bir öğrenci parmak kaldırdı.

«Söyle Sami!» dedi Durmuş öğretmen.

«Öğretmenim. Yavşanobası'nda benim bir arkadaşım var. «Tam Tatbikatlı Namaz Hocası» var onda. Namaz kılarken nasıl oturulacağını, nasıl yatılıp kalkılacağını, elin ayağın ne şekilde tutulacağını hem tarif ediyor, hem de ortaya çizilmiş şekiller var, onlarla gösteriyor.»

«İyi. Ismarlayın şehre, getirtin öyleyse. Her vakit lâzım olur.»

Derse başlandığında saat dokuzu biraz geçiyordu. Şimdi ise on bir buçuk. İki buçuk saat oluyordu şöyle böyle. Çocukların sıkıntısı neyse ne ama, öğle namazı yaklaşmıştı.

Önce müfettiş, öğretmenler ve ağalar çıktılar. Sonra da çocuklar. Hacının Abdullah içerdekilerin çıkmasını bekliyormuş caminin damına çıkmış da. Hemen başladı ezan okumaya «Allahüekber, Allahüekber!..» Karşı evlerin köşelerinden sıvalı kollarını indirerek camiye çekilmekteydi köylü.

Elde çanta derslikten boşanan çocuklar, birbirlerine:

«Öğle ezanı okunuyor lan, yürüyün! Yetişemeyiz sonra namaza, abdest alacağız daha» diyerek itişiyor, koşuşuyorlardı...

Çoktandır avlu duvarının dibinde oturan köy imamı hemen toparlanıp üstbaşının tozunu silkeleyerek müfettişin yanına koşup, ellerine sarıldı. «Sallialla seyyidina Muhammet, Sallialla seyyidina Muhammet» diye tekrarladı iki kere. Ortalık karıştı. Belli belirsiz, anlamsız lâflar mırıldanarak müfettişin eline

sarılmaya, borcu ödemek için bir uçtan kuyruk olmaya başladı millet. Ahmetle Durmuş, koskoca pazar günlerini birarada geçirip de iki kelime konuşmayan gurbetteki iki hemşeri askere benziyorlardı. Birbirlerine bakıyorlar, yanyana duruyorlar, ama dudakları kıpırdamayı unutmuş gibi susuyorlardı.

Hoşlaşma faslı biter bitmez elinde ibrikle karşısına dikildi Küçük Ağa. «Buyrun müveddiş beğ, abdestinizi alın, vakit geçiyor.»

«Öğretmenler nerede öğretmenler, önce onlar alsın bakayım!»

Elinde ibrikle öğretmenlerin bulunduğu yere yürüdü Ağa. Ölür mü, öldürür müydü Ahmet. Müfettişi emrediyordu. Emir, demiri keserdi. «Emir altı» deyimini askerlikten bahsederken söylerler, dururlar diye düşündü. «Oysa ki bu ellerde ast - üst ve büyük küçük meselesi diğer sahalarda da asker ocağından farklı değil. Herkes, bir parmak üstünün yanında süklüm püklüm. «Bazılarının burnu Demirkazık yıldızını nişan almıyor ama, Erciyeş'ten aşağısına da denk olan burun bulamazsın..»

Abdest almaları her bakımdan uygundu. Hırıltı, gürültü, yerli ya da konuk, hepsinden gelecek pisliği bir abdestle temizlemek en iyisiydi...

Gözgöze anlaşarak abdest aldılar ikisi.

Müfettiş kıldırıyordu namazı. Ahmetle Durmuş arkalardan bir yere sığınarak «durdum divana, uydum imama» kabilinden durumu kurtarıyorlardı...

Namaz bittikten sonra ayağa kalktı Fikri Bey. Pür dikkat, dinlemeye hazırdı topluluk.

«Ben maarif müfettişiyim arkadaşlar, belki tanı-

miyanımız var!» diye başladı. Kendisinin dünya işleriyle ilgili bir memur olmasına rağmen, ahiret işlerine pek çok önem verdiğini açıklıyordu. «Köyünüzde vazifeten okulun teftişi için bulunuyorum da kalben şu Allahın evinde bulunan ümmeti müsiümanla aynı şeyleri düşünerek aynı duayı yapıyorum. Bu duam, din kardeşlerimizin arzuları hilâfına onlara kabul ettirilmiş olan bilumum küffar modasının kısa zamanda yerini eski âdet ve an'anelerimize terketmesine matuftur...» diye bitirdi sözlerini... Eğer elle alkışlama ve gürültülü övgü töresi köyde olsa, cami bile yıkılırdı. Burada, hoşlandıklarını başlarını sallamakla gösterirlerdi. Bu kez de öyle yaptılar.

Borcunu namaz başlamadan önce ödeyemeyen vatandaşlar gene müfettişi çembere almışlardı. Dilini yutan yutanaydı. «Çok derin» diyorlardı da başka bir şey demiyorlardı. Sıkıla sıkıla müfettişin önüne vardı Koca Duran:

«Afedersin müveddiş beğ, bi ırcam var zatınızdan» dedi «dünya yüzünde eski hocalar kalmadı. Şimdikiler daha guranı yutmadan comaatın önüne geçip namaz gıldırıyorlar. Gıldırdıkları namazın gusuru bize mi onlara mı Allah bilir orasını gayrı. Bi düşün bakalım, burda hocalık yapmak özünden geçerse, kuşun südüyle beslerik vallah seni...»

«Bu köyler zatın gibi adam ister miveddiş beğ! diyenler ise bir iki değildi çevresinde.

Burada yaşamanın kendisi için mümkün olmadığını, çoluk çocuk buraya gelmenin zorluklarını anlatarak özdenliğine inandırdı onları.

Köy imamı ile birlikte Cıbır Ağanın çağrısına

uyup öğle yemeğine gitti müfettiş. Ağanın hazırladığı yemeklerin kahrı çekilirdi doğrusu: Tavuk suyuna çorba, pilâv, ayrıca tavuğun kızarmışı... Yemek biraz geç hazırlanmıştı. Odalarında nefislerini körletip de müfettişlerini uğurlamaya geldiklerinde yeni kurulmuştu Cıbır'ın sofrası. «Soğan yoksa turşu buldur Ağa!» diyordu Fikri Bey. Çevresinde bulunanlar ise işin başka yönündeydiler.

«Bu memlekete böyle adam ilâzım..» deyip duruyorlardı birbirlerine.

Yemek bitmeden yolculuk derdine düşmüştü Fikri Bey,

«Bana bir at bulamaz mısınız Cıbır Ağa, Yavşanobasına gideceğim. Akşama kalmadan yetişeyim. Dün Çukurbükten iyi bir at buldular, çok rahat geldim buraya..» dedi.

Düşündü oradakiler. Bu konuğun incinmeden Yavşanobasına ulaştırılması boyunlarına borçtu. Ama nasıl? Evvelallah sırtlarında da taşırlardı ya, rahat edemezdi. İlle rahat bir binek atı isterdi, motorlu araçları bulunamadığına göre.

İyisi kötüsü bir binek atı vardı köyde. Gülüzarın oğlunun atı. Ama o da keyif sahibi. Kendinden başkasını bindirmez kolay kolay. Hele bir yabancıya vereceğini pek akıl kesmez. Fakat o da duymuştur belki köyde büyük konuk bulunduğunu. Köyün şerefini aklına getiriverirse, verir mi verirdi.

«Küçük Ağa! Gönül alçaklığı ile Gülizarın oğluna kadar bir git ne olur» dedi Ahmet.

Ağa da gitmek zorunda olduğunu kestiriyordu çıkarken:

«Senin uçun gidip uğraşacağım miveddiş beğ. Velâkin aklım kesmiyor olacağını. Anasının adıyla anılandan hayır gelmez beğ, yarım erkek sayılır. Gülüzar'ın oğlu demişler ona. Korkarım gene eşeklen yolcu ederik zatınızı.» dedi.

Boşu boşuna, söylenerek dönüşü ağanın, tahminlerini doğrulamıştı.

«Beğ olmaz dedim sana» dedi. «Benim kırbız eşeği onun atından kalmaz. Adı eşek. Hazırlayım onunla git. Gideceğin yer bir kurşun atımı yer. Biz her gün yayan gider gelirik, bir saat sürmez.»

Küçük Ağanın Kıbrıslısı hazırlanmış, müfettişi uğurlamak için muhtar üyeler ve ileri gelen bir kaç köylü daha gelmişlerdi. Yavşanobaya kadar müfettişi götürecek ve oradan eşeği geri getirecek bekçi de hazırdı.

Eşeğe binmeden önce:

«Yarına kalıp da diğer derslerinize girmek istemiyorum. Mal meydanda. Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur.» dedi. Orada bulunanlar dikkatle dinliyor, hecelere yaptığı vurguları bile kaçırmıyorlardı. Böyle adam senede bir kere ya gelir ya gelmez bu köye. Köylülerin en büyük kazancı aradan bir kaç kelime kaparak belleklerinin köşeciğine kazımak. Yeri gelince de, «falan zaman bir bey geldiydi de şöyle dediydi» diye yârenliğin arasına yerleştirmek o kelimeleri. Onların görgü ve bilgilerinin artmasının yolu da budur.

Devam etti müfettiş:

«Namazdan abdestten bihaber olduğunuza göre, çocuklara din dersi verirken kepaze etmeseniz

ne olur. Benim üzerinde durduğum tek mevzu bu. Bunda da durumunuzu öğrendim. Öteki dersleriniz vız gelir; ne yaparsanız yapın...»

Köyün en ileri gelenlerinin önünde ve yüzlerine karşı söylenen bu sözler, öğretmenlerin ikisini de ağlamaklı etmişti. Müfettişin ağzından çıkan her kelime, onları dinleyen köylülerin gözünde biraz daha küçültüyordu, muhakkak. İşin içini dışını bilmediklerinden «her şeyin bir annayanı olur. Bizim öğretmenler her bir şeye bakmıyorlarmış bakın. Biz ne bilek,» diye içlerinden geçirdikleri de muhakkak.

Ama rapor ve küçülme kaygusu değildi onları ağlamaklı eden. Daha başka şeyler, ansıdıkları büyük meselelerdi. Bu halleriyle de olsa kafalarında büyük yurt meseleleri vardı. Kendi güçsüzlüklerinin olanaksızlık içinde oluslarının fakındaydılar. Dünyada, yurtta neler oluyor, ne yazılıyor, ne söyleniyor... Hepsinden yoksundular bu çöl ortasında. Konuşmasını unutmadıklarına şükür. Unutmamışlardı konuşmasını ama, dillerini çıkarıp bir tek kelime söylemiyorlardı. Bu hal çaresizliklerinden çok, şartların onları manen ölü bir hale getirmesi şeklinde yorumlanabilirdi. Sadece manen mi? Maddeten pek mi takatları vardı sanki. Az mıydı dertleri, yaraları?... Delik deşikti her yanları. Her gelen ok onlara saplanıyordu. İşte böyle arada sırada biri geliyor, bir eksiği tamamlarcasına tuz birer ekiyordu yaralarına.

Onları bir ümit ayakta durduruyordu oysa: Bu, maddî yoklukların ve yalnızlığın ardında, onların ve ülkülerinin muhtaç olduğu manevî desteğin varlığı ümidiydi. Güvendiği dağlara, karın yağdığı da olu-

yordu yağmadığı da. Ama bir çoklarının başı kel mi, keldi dağların. Ot bitmez, it siymez...

Eşşeğe bindi müfettiş. Öğretmenlerden başka oradaki herkesin elini sıkmıştı binmeden. Hareket ederken öğretmenlere baktı:

«İşte bana bu kadar tesir ettiniz...» dedi «köylüye ne kadar tesir ettiğinizi de bir binek atını alamayışınız gösterdi...»

II

Günlerden çarşambaydı. Dört gün kalmıştı okulun tatiline. Ahmet son dersi bir an önce bitirip camiyi öğle namazı için boşaltma çabasındaydı. Öğleden sonra okul tatildi zaten. Ders bitince gidip hasta yatmakta olan Durmuş'un başı ucuna oturacak, onu teselli etmeye çalışacak, ona gereken hizmeti yapacaktı.

Caminin açık duran kapısında gölgeler belirdi ve köy ihtiyar kurulu üyeleri girdiler birdenbire. Ahmet «hoş geldiniz!» diyerek ellerini sıktı. Bir emirleri, yapılacak bir iş olup olmadığını sorduktan sonra dedi ki:

«Hayırdır inşallah muhtar; her vakit gelmezdiniz. Böyle baskın verip sevindirmelisiniz bizi bazan. Bakın biz harıl harıl çalışıyoruz...»

Sonra çocuklar hakkında bir şeyler söylemenin de gerekli olduğunu düşünerek ekledi:

«Şu sol köşedekiler beşinci sınıflar. Bak Cıbır ağanın oğlu orada. Hayırlısiyle okulu bitirecek. Sağ taraftakiler dördüncü sınıf. Şu ön kısım da sırayla bir, iki, üçüncü sınıflar. Durmuş Bey de azıcık üşütmüş gelemedi. Hepsi üstüme kaldılar iki gündür...»

Muhtar:

«Duymadık Durmuş beğin hasta olduğunu» dedi.

Cıbır Ağa:

«Akşam üstü gidek yoklayak bir».

«Gidek ya, gidek!» diye ötekiler de katıldılar fikre.

«Benim oğlanın gafa nasıl; iş var mı Ahmet Beğ» dedi Cıbır Ağa. «Allah izin verirse okutmak istiyom bunu. Şöyle en yüksek mektep hangisi varsa söyle oraya gönderelim. Bize faydası olmaz a gendisi bâri bi mayış sahabı olsun. Duva eder belkim... Ihı, ne diyon?»

«Hayırılsı olsun Cıbır Ağa. Sen okutmak isteyince elbet bir yol bulunur. Çocuğun kafası müsait. Akıllı bir çocuk.»

Muhtar:

«Allah uçun derin Cıbır Ağa» dedi, «senin bu çapan okur. Okur amma, göndermişleyin yünsek mektebe göndermeli. Şu enüsdü neyim dediklerine salacaasan heç de yoğurt aklını süt etme. Bırak çiftin arkasına düşsün, öküzleri kovalasın...»

«Tövde de Muhtar, tövbe de. Salar mıyım heç enüsdü mektebine. Ne dedi geçende miveddiş beğ, akşam övünü yerken, gumulüs mektebi yapmışlar orayı...»

Ahmet lâfın ağzını değiştirmek için:

«Ne hayır olduğunu söylemedin muhtar? dedi. onun karşılık vermesini beklemeden çocuklara döndü:

«Ağır ağır, düzgünce çıkacaksınız, paydos!» dedi.

Çocuklar çıkmaya başladılar. İçi ferahladı Ahmedin. Çünkü enstitüler için konuşulanı çocuklar da

dinliyorlardı. Oysa bu konuşulanlar, Ahmedin telkinlerine aykırı düşüyordu. O her lâf başında Enstitüye gitmeleri için. Özellikle dördüncü, beşinci sınıflardaki çocukları teşvik etmekteydi. Biliyordu ki onların gidebildikleri okulların en başında enstitüler geliyordu. Diğer okulların yolları daha sarptı bu çocuklar için.

Ama gelenin gidenin söyledikleri tutmuyordu ki onun söylediklerini. Gördüğüne ve duyduklarına bakılırsa, her gelen Enstitüler hakkında bir şeyler söylüyor, ama lehinde tek kelime çıkmıyordu ağızlarından. Bu yüzden köylerde bir çok öğretmenler ne edeceklerini şaşırmışlar, ne ileri ne geri konuşmaktan sakınmaya başlamışlardı. Bir çokları arayıp tarayıp öğretmen okulu rozeti bularak yakasına kondurmuş, yalan söyliyerek aslını inkâra kadar gitmişlerdi, durumlarını kurtarmak için.

«Bunun sonu ne olacak?» diye bir an düşünmeye başladı Ahmet. «Esen yelin ucu muhakkak köylülerin kulağına kadar geldi. Çocuklarının kulakları da boş değil. İlk baştan bize, öğretmenlere inan kalmıyor bu çocuklarda. Sonra...»

«Yarından sonra gelecekler var da...» Muhtarın bu karşılığı yarım koydu düşüncesini.

«Kimler geliyor?»

«Aran mı: Onbaşısından tut valiye kadar. Sait Beg haber salmış pazarcılarınan.»

«Hangi Sait Bey. Parti Başkanı mı?»

«Heye. Seçim yaklaştı, şunun şurasında bir ay bilenem kalmadı. Allah izin verirse Cumayı gün Budaktayız demiş. Vali de gelecekmiş onlarla. Fahir

Onbaşı da yarın gelecek. Onlar geleneden tertibat almamıza yardım edecek...»

Konuşa konuşa, Camiden çıkıp Muhtarın odasına geldiler. Güllü Bekçi bir kahve yaptı, içtiler. Oda şimdiden düzene girmişti. Komşularda ne kadar halı, seccade, yatak yastık varsa yığmıştı Güllü.. Odanın içini kat kat üstüne döşemiş, artanları, duvara çakmıştı. Dört duvarın kıyısını fırdolayı iki kat yastıkla donatmıştı.

«Tellâl da çağırdım» diyordu. «Herkes köpeğini ahırına bağlasın; kimse bir tarafa gideyim demesin..» Ekledi.

«Öyle ya, ne olur ne olmaz, Fahir Onbaşı yarın erkenden geliyor...»

Muhtar:

«Ahmet Beğ» dedi, «Senden ırcamız, Vali geldiğinde biziminen olman. Belkim bir şey sorar neyim eder de altında galırık. Hiç olmazsa iki lügatca gonuşur, covap verirsin.»

«Hay hay muhtar. Birarada olalım. Karşılayalım, uğurlayalım. Anca bir, kanca bir olsun. Biz bizeyiz.»

«Sağol.»

«Siz de sağ olun. Müsaade ederseniz Durmuş Beyi daha bekletmiyeyim.

«Güle güle. Selâm söyle Durmuş Beğe, belki biz de gelirik birazdan...»

Köyü ortadan ikiye ayıran dereyi geçti. Orda konuşmakta olan bir kaç kişi önüne geçtiler:

«Başefendi gelecek diyorlar hoca, aslı var mı?» diye sordular.

«Herhalde...»

«Ne vakıt?»

«Yarın.»

«Yalnız mı geliyor acep, başka kimse yok mu?»

«Cuma günü gelecekler de var sanırım. Vali mali...»

İhtiyar kurulunu olduğu kadar bütün köylüleri telâşlandırmıştı. «Bazılarının geleceği» haberi.

«Onbaşı gelecek!»

«Başefendi gelecek!» Deyip duruyordu herkes.

O gün ikindin, bekçilerden birini komşu köye yolladılar, hindi alması için. Ötekinin önüne de iki eşek katarak karakola yolladılar. Sabahleyin Başefendiyi alıp gelecekti.

Geldi ertesi gün. Öğle vaktiydi. Beri benzer kişiler pek yaklaşamadığı için, köyün ileri gelenleri çeşmenin yanında karşıladılar. Çevresinde ezilip büzülenleri, «amin!» çekerek sakallarını sıvazlayanları daha da korkutmak için, çok iyi ayarlamıştı pozunu. Kırbacını paçalarına vurup duruyordu.

Ahmet de vardı karşılayanlar arasında. Doğruca muhtar odasına yürüdüler.

Sofra hazırlandı. Bakır sininin üstünde iki tane kızarmış tavuk duruyordu. Leğenin ibriğin gelmesinden, ellerin yıkanmasından sonra sininin çevresine yerleştiler. Üyeler oturmamış, Muhtarla Ahmet, Başefendi yalnız kalmasın diye oturmuşlardı. İki jandarma eri alt başta ayrı yiyorlardı...

Fahir onbaşı Ahmede tarif ede ede tavukların ikisini de parçaladı elleriyle.

«Her vakit, her yerde lâzım olur hoca...» dedi.

Yemekten sonra yastıklara yaslanıp sigaralar yakıldı.

«Ne gibi hazırlığın var Muhtar?»

«Valla daha heç bir hazırlığım yok başefendi. Zatınız nasıl emir buyurursanuz...»

«Kuvvetli bir hayvan hazırlat. Bir heybe rakı şarap getirt şehirden. Bu gece akşamdan gitsin, yarın kuşluk olmadan da dönsünler. Onlar gelmeden demek istiyorum!»

«Başüstüne!»

«Rakı klüp olsun ha!»

«Başüstüne.»

«Meze için liste yapacağım. Gidecek olan kimse, uğrasın bana.»

«Başüstüne Başefendi.»

Muhtar odası arı kovanı gibi işlemeye başlamıştı çoktan. Odanın önündeki oymak oymak insanları görünce, beşikteki çocuklar bile içerde onbaşı bulunduğunu bilirlerdi. Herkes kendine çekidüzen vermişti onbaşı var diye. Kısa zamanda bir kaç şikâyeti de dinleyerek karşı tarafları çağırıp hemen yargılayıverdi.

Odanın önüne birikenlerin gürültüsü kulak tırmalayıp duruyordu. Bir emirle onları dağıttıktan sonra muhtara:

«Yorgunum» dedi. «Bu akşam erken yatmak istiyorum. Hazırlığın neyse getir ortaya!»

«Başüstüne»

Ahmet de iyi akşamlar dileyerek ayrıldı.

«Kal hoca» demişse de Başefendi yarım ağızla, tek başına kalmasından daha iyisi olamazdı.

Kadehini doldurdu.

«Şerefe muhtar» deyip boşalttıktan sonra:

«Anlatsana?» diye üsteledi.

«Nebliyim başefendi, ne annadıyım Camimiz perişan oldu. Ceza meza yazıp dururken gonuyla gomşuyla kötü olduk. Gız uşağının okumasını heç mi heç aklım almıyor. Ne olacak bu işler?»

«Ne mi olacak?»

«Heye?»

«Eğ kulağını! Yeni partiye verin reyinizi, yeni partiye. Ne olacaksa görürsünüz o vakit...»

Cuma sabahı. Valiyi çeşmenin başında karşıladı köylüler.

Fahir onbaşı, esas vaziyetine geçirdiği iki jandarmasına «Dikkat! Selâm dur!» dedikten sonra koşup tekmil vermeye çalıştı. Ama vali çok kızgındı. El sallayarak azarladı. Yüzü sapsarı kesilen onbaşı güçbelâ:

«Silâh omuza! Rahat dur! Rahat!» diyebilmiş kalabalığın arasına karışarak, âdeta sinmişti..

Çeşmenin durumunu göstermişler, yetersizliğinden dert yanmışlardı. Tetkik etti.

«Seçimler biter bitmez ele alıyoruz» dedi.

Sevinmişti köylüler, seçimler biter bitmez çeşmenin ele alınacağına.

Bu su sevinciyle, vali önde camiye kadar yürüdüler.

Ahmet ikinci dersteydi. Valiyi karşılamaya gitmek ya da dersine devam etmek hususunda tereddüt geçirmiş: en iyisinin dersine devam etmek olduğuna karar vermişti:

Vali ve yanındakilerle birlikte, orada ne kadar köylü varsa camiye dolmuşlardı.

Çocuklar ayağa kalkmış: Ahmet valinin yanına giderek hoş geldiniz demişti. Vali elini uzatmadan ve hoş bulduk kabilinden bir şey söylemeden:

«Çekil!» diye bağırdı Ahmede. Ahmet çekildi. İçerdekiler daha bir toparlanmışlar; valinin daha neler diyeceğini, nasıl davranacağını bekliyorlardı.

Çocuklara: «oturun» demesiyle, ikinci sınıftan bir çocuğa:

«Oku bakayım dersini!» demesi bir oldu.

Çocuk okumaya başladı. «İnekle sinek» manzumesiydi ders.

«Kes!» dedi, «Ulan bu kitapla mı öğreteceğiz Millî Terbiyeyi? İnekten sinekten başka okunacak ders mi yok!»

Ahmede söylemişti. Yutkundu Ahmet:

«Efendim..»

«İstemiyorum. Olmaz böyle. İyi şeyler okutacaksınız!»

Köylüler gözgöze geliyorlar, haklı söylenmiş bu sözlerden memnunluk duyduklarını gözleriyle söylüyorlardı birbirlerine.

Sıraların arasına ilerledi:

«Kaçıncı sınıf burası?» diye sordu çocuğun birinden.»

«İki.»

«Sen kerrat bilir misin?»

«Bilirim.»

«Altı kere dokuz ne eder?»

«Elli dört!»

İlerledi. Sordu bir çocuğa:

«Burası kaçıncı sınıf?»

«Üçüncü.»

«Kalk tahtaya.»

Kalktı çocuk. Şeker sandığını bozarak yaptığı kara tahta ile yer yer yırtılmış küçük bir Türkiye haritasını bulup duvara yanyana getirebilmişti Ahmet. Onların bulunduğu yere baktı.

«Sakarya nehrini göster!»

Çocuk sağa baktı, sola baktı. Haritanın üstünde o yana bu yana yürüttü parmağını. Ama gösteremedi.

«Dördüncü sınıf neresi?»

«Burası efendim.»

Oradan kaldırdı bir çocuğu:

«Ağrı dağını göster!»

Çocuk parmağını bastı haritada bir noktaya. Bulmuştu.

«Otur! Beşinci sınıf?»

«Burası efendim.»

«Sen kalk, Kızılırmağı göster!»

Çocuk zoru zoruna kara bir çizginin kıvrımlarında gezdirdi parmağını.

Vali parladı :

«Ben, her şeyi umumî efkâr huzurunda ve açıkça söylerim: Olmamış.» dedi, «Maalesef teşekkür edemiyeceğim. Çocukların muhtaç oldukları tek şey, dinî ve millî duyguların beslenmesi. İnekle, sinekle katiyyen olmaz bu...»

Ekledi:

«İstiklâl marşını bilir mi bunlar?»

«Bilirler efendim.»

«Baştan sona demek istiyorum?»

«İlk iki kıt'asını bilirler efendim.»

«Neee? Bakın bakın! İlk iki kıt'asını bilirlermiş... İlk işin bu marşın bütününü çocuklara ezberletmek olacak.. Ama kendin bilir misin? Bilsen öğretirdin de. Zaten bütün güçlük buradan çıkıyor ya. Enstitü müdür nedir, Bektaşinin çamurdan adam yaptığı gibi cahil cahil salıveriyorlar bunları. Cezasını da bu her biri bir cevher olan çocuklar çekiyor?»

«Efendim.»

«Efendin kalem odasında. Ahmet Tezer mi senin adın?!

«Evet.»

«Köyün çocuğunun hocadan namazlık öğrendiğini mecmualarda ilân etmesini bilirsin ama değil mi? Bu memlekette idare ve idarecilik denen bir şey vardır. Senin aklın ermez. Bu gibi hususlar biz idarecilerin vazifesidir. Seni menederim böyle düşük işlerden. Cezanı çabuk çekersin. Görüyorsun vazifeni ihmal etmiş ve çocukları yetiştirmemişsin. Şimdilik, gider gitmez, siciline geçmesi şartiyle bir kınama cezası vereceğim. Görüyorsun hiç gizlim yok.»

«Efendim, onu yazmakta maksadım.»

Sözünü kesti:

«Ben görmedim ne yazdığını. Maarif memuru ile kaymakam telefonla haber verdiler. Her ne gayeyle olursa olsun, mevzu kritiktir ve her şeyden önce vazifeni yapmalısın!»

Çıktılar.

Particilerden dört kişi bir ciple gelmiş. Valinin camide olduğunu öğrenince acele acele camiye doğru

yürümeye başlamışlardı. Yolda karşılaştılar. Geri döndüler. Hep birlikte muhtarın odası yönüne yürüdüler:

Ahmet köşedeki sıralardan birine yığılıp kalmıştı. Çalışmaz olmuştu kafası. Hiç bir sonuç çıkaramıyordu bu olanlardan. Her şeyi raporla sicille ölçmelerine ve rapor, sicil korkusu vermelerine içerliyordu. Raporunda değildi o işin. Yazmak yazmamak dert olmuştu bir de. Bu kadar büyütülecek ne yazmıştı sanki. Yoksa yazıyı yolladığı dergi işi mübalâgalandırarak mı yayınladı? Çok şey geliyordu aklına. Dergide ne biçim yayınlandığını henüz görmediği için, merakı gittikçe artıyordu.

Sırada bir saat kadar oturmuştu dalgın. Çocukları dağıtma zamanı da gelmişt. Cuma günleri cemaat erken biriktiğinden son dersi yarım bırakırdı. Köylüyle geçim için gereken gerekmeyen neler yapmıyor, nelere katlanmıyordu ki!..

Evlerin arasında kaybolmakta olan çocukların arkasından başı yere eğik, üzgün yürüdü. Sağına soluna bakamıyordu utancından. Cahil, vazifesini ihmal eden, çocuklara en gerekli şeyleri öğretmeden âciz, üstelik de üstüne düşmeyen çılgısızlıklar yaparak herkes karşısında kendi kendini küçük düşüren birisi olarak tanınıp gitmekteydi. Böyle tanınmakla kalmıyor cezaya dayanıyordu işin sonu. Günün birinde hapishaneye tıkılmayacağını da kimse söyleyemez. Bu yel böyle estikçe, bu makas da böyle kestikçe, o düşünmesin de kimler düşünsündü? O, bakmasın da kimler baksındı yerlere...

Muhtar odasının önüne vardığında, çepçevre top-

lanan köylülerin ortasında, gözünün birisi kör, zayıfça bir adam dikiliyordu.

«Ben Doktor Ramazan olarak, bütün bu dediklerimi kısa zamanda tahakkuk ettiremezsem, adımı değiştiririm. Siz yurttaşlarımdan da tek ricam, size her türlü nimeti getirmiş ve getirecek olan partinizin yolunda yürümenizdir. Dibi görünmeyen suya girilmez arkadaşlar...»

Diyerek sözünü bitirdiğine göre uzun uzun konuştuğu anlaşılıyordu. Meydandan çekilirken de:

«Şimdi son olarak Sait Bey de bir kaç kelime ile sizlere hitabedecek ve sonra müsaadelerinizle ayrılacağız. Gideceğimiz çok yerler var.» dedi.

Sait Bey boğazını temizliyerek ortaya yürüdü. İki yanına bakındıktan sonra :

«Aziz köylü yurttaşlar!» diye başladı. «Bu memleketin asıl sahibi ve efendisi sizlersiniz. Her şey sizin sandıktan çıkan reylerinize bağlıdır.»

Boğazını temizledi. Çevresine göz gezdirerek, bulunduğu yerden üç adım öne yürüdü:

«Binaenaleyh, iki hafta sonra yapılacak seçimler esnasında kullanacağınız reyleri; sizleri en çok anlayan ve dertlerinize yıllardanberi yakından vâkıf olan partimiz namzetlerine, yani bizlere verdiğiniz takdirde, hükûmet merkezinde dertlerinizin halledilmesi için hiç bir güçlük kalmıyacak demektir.

«Muhterem kardeşlerim, saygı değer hemşerilerim:

Şunu bilmenizi bilhassa istirham ederim: Ben ille de meb'us olmak için sizlere hitabeden birisi değilim. Beni aranıza getiren, böyle acı acı konuştu-

ran sizlerin derdi, deva bekleyen derin yaralarımızdır. Burada uzun boylu konuşarak kıymetli dakikalarınızı işgal etmek istemiyorum. Çünkü, şimdi lâf devrinde değil, iş devrindeyiz. Ben, size karşı olan bağlılığımı fiiliyatımla göstereceğim. Fakat kısaca şunu arzetmek isterim ki, suyunuzun getirilmesi, köprünüzün yapılması gibi maddi dertlerinizin halledilmesi hususuna önem vereceğiz. Bu arada ilkokullara koymuş olduğumuz din derslerini haftada bir saatten on sekiz saate çıkaracağız. Müslümanlığın esasını çocuklarımıza kavratmanın başka yolu olamaz. Ayrıca, Allah huzurunda söz veriyorum ki, bütün köylerde bir de eski Türkçe, (arapça) mektebi açacağız. Çocuklarınızın dinlerini vaktinde ve zorluk çekmeden öğrenmelerini mümkün kılacağız. Köy köy imam aramaktan kurtulacaksınız. Bu, nesilden nesile böyle gidecek ve bu vatanın çocuklarının ebediyen Müslüman kalmalarını temin edecektir...»

Uzun uzun alkışlandı. Selâm verip gülümseyerek oradan çekildi. Vali ve öteki partililer de elini sıkarak tebrik ettiler.

Valinin önüne varıp:

«Paşam içeri buyurun; çok yoruldunuz ve acıktınız.» dedi muhtar.

İçeri girdiler.

Ahmet odasına yürüdü; Durmuşun yanına. Oraya birikmiş olanlar da usul usul, dinlediklerini kendilerine göre yorumlayarak evlerine dağılmaya başladılar.

«Şu eski yazı meselesi yok mu onu iyi söyledi Sait Beğ» diyorlar.

«Hepsi hepisi ya, orasını daha iyi söyledi.» diye ekliyorlardı.

Öğleden sonra Ahmetle Durmuş, Cami kapısının önüne oturmuşlar, soluk alma sırasında, partilerden hangisinin kazanıp hangisinin kaybedeceğinden konuşuyorlardı. Yarın okul tatil edileceği için, son günde çocukların arasında bulunmasının iyi olacağını söyliyerek Durmuşu yataktan kaldırmıştı. Yatıp durmakla iş olmazdı elbet. Can sıkıntıları üstüste biniyordu hem. Bir arada bulunmaları başlıbaşına bir teselli idi.

Onlar konuşmakta iken, avluda gezinen çocuk kümelerini yararak İsa'nın kel oğlan geldi soluk soluğa:

«Emmimin odasına üç kişi geldi ciplen, sizi çağırdılar. Zahmet olmazsa, gönül alçaklığıylan hocalar beş dakika gelsinler diye selâm saldılar.» dedi.

Bakıştılar. Kel oğlanın emmisi yeni partinin başkanıydı köyde. Onun odasına geldiklerine göre bunlar da garanti yeni partinin adaylarıdır.

«Peki geliyoruz» deyip yolladılar çocuğu.

Düdük çalıp içeri aldılar çocukları. Yarın artık ders yılının sona ereceğini, kitaplarını falan almadan gelmelerini söylediler. Beşinci sınıfın bitirme sınavları da pazartesi yapılacaktı.

İsa'ların odasına girince gözlerine inanamamışlar, kıpkırmızı kesilmişlerdi: Üç konuğun üçü de ayağa fırlamış, onları görünce odada bulunanların hepsi de kalkmışlardı. Böyle bir karşılanmayı ilk görüyorlardı.

El sıkmalar, sıcak sıcak bakışmalar bittikten sonra:

«Şöyle buyurun efendim buyurun.»

«Rica ederim şöyle köşeye buyurun» diye konuklar hocaları baş köşeye oturttular. Ev sahibi gibiydiler bu odada.

Hocalar oturduktan sonra oturdu ötekiler. Hâl hatır sorulurken kahveler geldi. Zınka zınk doluydu oda. Ocakta yanan tezeğin dumanı sigara dumanına karışarak gözlerden yaşlar getiriyordu. Oda kapısını açtılar. Kapıdan giren ikindi güneşi iyice aydınlattı içerisini.

Çenesinin altı bıngıl bıngıl etli şişman ve kalın sesli olan, adlarını sordu öğretmenlerin. Söylediler.

«Çok memnun oldum!» dedi. Bu kalın sesten çıkan cümle odada çıt bırakmadı. Kulak kabartıp o zata baktılar. O devam etti:

«Hakikaten çok memnun oldum tanıştığımıza. Bir memleket ancak öğretmenlerin omuzları üzerinde yükselir. Bir memleketin hakiki kurtarıcısı irfan ordusudur. Memleketin maddî ve mânevî varlığı öğretmenlerin eseridir. Hangi memlekette öğretmenler el üstünde tutulur, o memleketin geleceğinden endişe etmemelidir. Yer yüzünde en kutsi meslek öğretmenliktir. Değil mi ya?»

Öğretmenler baş salladılar. Sigara uzattı şişman zat. Yaktılar.

Yeniden başladı konuşmaya:

«Ben ve arkadaşlarım, öğretmenlere çok önem veririz. Her gittiğimiz köyde ilk işimiz onları bulmak, onlarla tanışıp konuşmaktır. Her şey onların elindedir çünkü. İsterlerse köylüye...

Su istedi. İçtikten sonra gene konuşmasına devam etti:

«Fakat arkadaşlar, acı hakikat şudur ki bugün öğretmenler ordusunun dertlerine parmak basılmış değildir. Hele köy öğretmenleri; köylerimiz kadar bakımsız haldedirler. Bu kıymetli arkadaşlarımız, suçsuz, günahsız ve zavallıdırlar. Bunları, dağ başlarına esir kampı kurar gibi mektep kurarak oralara toplayıp menfi fikirlerle yetiştirmeye yeltendiler. Sonra da türlü geçim sıkıntıları içine sokarak dünyadan bezdirdiler. Tıpkı okul yaptırmak için köylünün başının etini yedikleri gibi...»

«Bütün bu dertlere son vereceğiz arkadaşlar! Bütün yükü omuzlarınızdan alacağız. Öğretmenlerimizin geçim seviyesini de en kısa zamanda ayarlayacağız. Kızlarınızın okumasını önleyeceğiz, erkeklerden ayıracağız...»

«Dert çok amma vaktimiz az arkadaşlar. Haber yollayın da komşular dışarıya toplansınlar. Birkaç dakika da onlarla hasbihal edelim. Vakit yaklaşıyor, bir köy fazla gezelim...»

Dışarı gidenler oldu komşu çağırmak için, içerdeki konuşmalar da dereden tepeden yürüdü. Ahmedin ağzını bıçak açmıyordu. Durmuş üstü kapalı iki cümle söylemeye çalıştıkça, o yutkunuyordu. On beş yirmi dakika daha geçti böylece.

Kapının önüne birikenler çoğalınca hep birden dışarı çıktı içerdekiler. Bu kez Saffet Efendi dedikleri, orta boylu, kara mı kara olan zat konuşacaktı. Odanın eşiğinde dineldi.. Öksürdü. Kalın dudaklarını yaladı. İsanın kardeşi başlayınca el vurmaya, bir alkış koptu. Alkıştan sonra da Saffet Efendi söze başladı:

«Gösterdiğiniz alâkadan dolayı partim ve şahsım adına şükranlarımı sunarım.

Muhterem seçmenlerim!

İki hafta sonra yapılacak seçimlerde kullanacağınız reyler, yıllardan beri aldatılıp durmanıza son verecektir. İşlerinizi görmeleri için bundan önce seçmiş olduklarınız, sizin ne gibi dertleriniz olduğunu dahi bilmemektedirler. Buna rağmen, ebediyen başta kalmak sevdasındadırlar. Bu olamaz arkadaşlar. Bugün, din dâvası diye büyük bir dâva ile karşı karşıyayız. Ahlâk elden gitmekte, Allah korkusu kalmamaktadır. Bunları halletmedikçe huzur içinde yaşamamıza ve ilerlememize imkân var mı? Bundan dolayı, sizleri aldatmak için ilk okullara konmuş olan din dersini ihya etmekle beraber, bunun orta okullarımıza, liselerimize ve hattâ yüksek okullarımıza teşmili gerekmektedir. Camisiz köy, minaresiz cami kalmamalıdır. Biz bunları yapacağız. Bunun için, reylerinizi bize vermeniz kâfidir... Bundan da Allahın birliği kadar eminiz. Hepinizi saygı ile selâmlarım.»

III

Ahmet kulübe girer girmez oturdu, cebindeki dergilerden birini çıkardı masaya serdi. Kendini oyalamaya çalışıyordu. Kendi yazısının bulunduğu sayfayı açmaktan çekiniyordu. Oysa ki ne kadar istiyordu yazısını okuyup da üstünde sere serpe düşünmeyi. Yadırganacak yanları nereleri olabilirdi acaba.. Her vakit olduğu gibi; Şehre bu inişinde de elleri ayaklarına dolaşmıştı. Berberden çıkıp Kayalı'nın dükkânına, oradan da kulübe koşmuştu. Çünkü, arabadan iner in-

mez maarif kâtibi Memiş'e rastlamış, Memişten «ne var ne yok?» diye bir şey soracakken,

«Seni maarif memuru bekliyordu günlerdir. Hemen git kulübe gör!» diyen bir bildirisiyle karşılaşmıştı.

Dalgın bir halde dergiyi süzerken, garsonun sesiyle ayıldı:

«Seni Maarif Memuru istiyor karşı köşede.»

Gitti memurun yanına.

«Kaymakamla görüşeceğiz. Bir dakika, şu oyunu kapatayım hemen gidelim.» dedi memur.

Oyun bitince çıktılar. Kaymakamlık makamına doğru yürüdüler Hükûmet caddesinden.

Makamdaydı kaymakam bey, iyi karşıladı Ahmedi. Yazarlığın iyi bir şey olduğunu söyledi ilk peşin. Bu hususta kendisine elinden gelen yardımları da yapacaktı. Dergide çıkan yazılarını okumuştu.

«Fakat Ahmet Bey!» dedi. «Sade kötü tarafı görerek yazmamalı bir yazar. Senin yazılarını okuyunca, kötümser olduğun kanaati belirdi bende. Ötekiler hele mele, ama o bit hikâyesi cidden acaip kaçmış. Köylümüzün bitli olduğunu hiç tahmin etmiyorum. Olduğunu farzetsek bile, bunu mecmua sayfalarında dallandırıp budaklandırmakla elimize hiçbir şey geçmez. Bitten kurtulmanın çaresi onu yazmak olamaz. Böyle bir derdimiz varsa şayet, ondan kurtulmak için çareler aramamız gerekir.»

Çaylar geldi. Çekine çekine, korka korka içiyordu Ahmet.

Maarif memuru:

«Bizim okullarımız yazar yetiştirmek için açıl-

mamıştır, aslında» dedi. «Şimdiye kadar yazılanları okursak yeter de artar bile. Onların üstüne yazacak başka ne var ki?»

Kaymakam sürdürdü konuşmayı:

«Bizde Abdülhak Hamitten başka ne şair yetişti zaten, ne de yazar. Ne de yetişir üstüne. Çünkü o, dünyada benzeri olmayan bir kıymettir. Çok okurdu birkere. Okuduğu için o kale gibi şiirleri yazardı. Meselâ Faruk Nafizi ele alalım, o öyle mi ya? Ne okur, ne düşünür. İşte yazdığı şiirler de meydanda duruyor. Hem bıraktı artık, yazmıyor. Okumayan yazamaz da, Abdülhak Hamit ise ömrünün son demine kadar yazdı. Dahiydi. O...»

Maarif Memuru aldı:

«Bendeniz de aynı fikirdeyim efendim. Üstelik Abdülhak Hamit beşer hayatının en büyük konusu olan aşkı, kalbinin bütün çırpıntısıyle terennüm etmekte dehasını kabul ettirmiş ve şairi âzam mertebesine yükselmiş bir şairdir.»

Kaymakam birer sigara ikram etti. Yaktılar. Maarif memuru kaldığı yerden devam etti:

«Bir de görüş meselesi var efendim. Meselâ, köylülerin askerlik sevgisi, Allah sevgisi, dinine bağlılığı ve misafirperverliği yazılmalı yazılınca değil mi?»

Ara vermeden başladı kaymakam:

«Ahmet Beyin dikkatini çekmek isteyişimiz bundandır zaten. Bizim köylümüzün ruhunda öyle bir asalet vardır ki, kendisi aç ölür, eline geçen bir yiyeceği misafirine saklar. Meselâ, kendisi yemez yumurtasını da, bir misafiri gelince çıkarır ortaya... Asalet bu kadar olur...»

Zile bastı. Gelen odacıya:

«Emniyet âmiri yerindeler mi bak da haber ver!» dedi.

«Başüstüne.»

Odacı gidince Ahmede döndü: «Yanıldığınıza inanmalısınız. Tecrübe sahibi oldukça bu hususlara dikkat edeceğiniz şüphesizdir. Bu ruh zenginliğini inceden inceye dile getirmek, eli kalem tutan her vatandaşın boynuna borçtur...»

Kapıcı geldi.

«Yerindeler efendim.»

«Peki git sen!..»

Gene Ahmede döndü:

«Buyurun Emniyet âmirine kadar gidelim. Vali beyin direktifleri var galiba söyleyecek sana.»

Gittiler. Ahmedi tanıttıktan sonra çıkıp gitti kaymakam. Emniyet âmiri ile baş başa kalınca sıkılmış, aynı zamanda heyecanlanmıştı. Dişleri birbirine vuruyor, bacakları tir tir titriyordu heyecanından. Put gibi durmuştu âmirin karşısında.

Âmir, gözlüklerini takıp yukardan aşağı ve aşağıdan yukarı süzdükten sonra:

«Ahmet Tezer sengin demek, diye ünledi. Demek köylüler bitli, çıplak... Öyle mi? Sen ne karışıyorsun köylünün bitine, kirine? Devlet senden mi akıl alacak! Seninle mi bilecek köyün durumunu? Allah sana azcık akıl vermişse eğer, neden iyi yolda kullanmazsın onu? Bunu mu öğrettiler sana okuduğun mektepte?»

Terden yakasının ıslandığını farkediyordu. Kı-

pırdıyamıyor, sıkıldıkça sıkılıyordu. Cansız bir direkten farkı yoktu. Adam kendini dinledikten sonra:

«Hangi mektepte okudun sen?» diye sordu.

«Köy Enstitüsünde.» diyebildi yavaşça. Sesi de kısılmıştı durduğu yerde.

«Hımmm!..»

Hayli sessizlikten sonra:

«Şu odaya geç, bekle orada!» diyerek bir kapı gösterdi Ahmede. «Komiser gelince ifadeni alacak. Sonra Savcılığa gideceksin...» Gösterilen odaya geçti. Orada bulduğu kirli bir sandalyaya attı kendini. Kafası işlemediği gibi, kolu bacağı da işlemiyordu.. Bütün vücudu stop deyip durmuştu. Dönen dolaba hiç aklı ermiyordu hele. Şaşsa şaşamaz, kaçsa kaçamaz durumlara düşmüştü.

Bu insanların da ipleriyle kuyuya inilmezdi. Geçen yıl Halkevinde köycülük kolu başkanı bir öğretmenin de başına neler gelmişti: Haftada bir kere «Köylü Gecesi» yaptırmak kararını aldırmıştı öğretmen. Önce Yönetim Kurulu itiraz etmiş, köylülerin işleri yok da sizin toplantınıza mı gelecek diye işi alaya almışlardı. Gülünç bulmuşlardı böyle bir düşünceyi. «Ne anlar köylü toplantıdan: askerlik dersi verseniz belki..» dediler.

Ama, bir merak, bir yenileğe koşuş mu nedir, toplantı günleri tıklım tıklım doluyordu salon. Şehrin pazarı perşembe olduğundan, köylülerin çoğu çarşambadan gelirlerdi. Çarşamba akşamları çok uygundu toplantı için. Karar da bu şekildeydi. Ne olursa olsun iyi bir başlangıçtı bu. Halkevi salonu eskiyecek değildi ya. Başka hiç fayda getirmese, yıllardır dışın-

dan gördükeri yapının içini de görmek, orada oturmak fırsatını buluyordu köylüler.

Bu gecelerde, önce köylülerin bildiği oyunlar, Türküler güreş şekilleri tesbit edilip, her köyün gelenekleri diğerleriyle karşılaştırılıyordu. Bunlardan hareket edilerek köylülere bazı basit bilgiler verilmeye çalışılıyor, daha çok da dinsel destek verilerek gönülleri hoş edilmek isteniyordu. Halk eğitimi falan deyip durdukları hareketin bir çeşidiydi. Köylü ayaklarına kadar geliyordu. İşte köylüye yarar «matahı» olanlar çıkarıp satabilirlerdi.

Fakat, az zaman sonra ne almaya, ne satmaya fırsat kalmadan bir feryat başladı. «Salon bitlendi, köylüleri defedin!..» Bu ses, bu toplantıların yapılmasına karar verenlerle birlikte, ileri gelen tüccar, bakkal ve «âmir» lerden geliyordu. Ne de olsa zor gelmiştir olur olmazların gelip orayı doldurmaları. İdeal mideal, ama altucu?.. Nerdeyse aralarında fark kalmayacaktı. Böylesi de çekilmezdi gayri.

«Bitlendi Halkevi!» sözü, esası aranmadan boyuna yayılıyordu. Köycülük kolu başkanı kabul etmiyordu yalnız:

«Salon bitlendi mi?» diyordu.

«Bitlendi de söz mü!»

«Köylüler bitli demek?»

«Kaynıyor efendim, kaynıyor!..»

«Peki. Öyleyse yardım edin de dezenfekte edelim Halkevini.»

Yardım etmesi belediyeden de istendi. Hiç kimseden bir ses gelmedi. Köycülük kolu ile bilmem ne kolunun ve ne kurumunun el birliği ederek, köylüle-

rin bitten kurtarılmaları için bir çare aramaları ileri sürüldüğünde ise afal afal bakışmışlardı.

«Peygamber miyiz ümmet kayıracak?» diye cuk oturtmuşlardı lâfı. Kendileri de oturadüştüler kıçlarının üstüne.

Gerçekten, lâf mıydı yani bunlar. Neymiş, köylü bitten kurtarılacak. «Ulan Allah gökten inse gene bitten kurtaramaz köylüyü. Onun çamuru onunla karılmış. Sırtında bit gezinmezse rahat edemez» diyorlardı.

Halkevinin kapısı böylece kapandı...

«Şimdi, ya şimdi...» diye düşündü oturduğu yerde. Ben köylülerde bitin gıvıl gıvıl kaynadığını yazdım. Doğru. Onlar da köylüler bitlidir, bitsiz rahat edemezler diyorlar. Ayrıldığımız nokta, bugün «var» olan, yarın çıkarları gereğince «yok» olabiliyor. Köyler olmuş bir yaz - boz tahtası...»

Kapı açıldı, şişman, tuluk gibi bir komiser girdi. Ahmedin davranmasına vakit kalmadan.

«Kalk ayağa» dedi. «Maznun oturmaz. İfade vereceksin...»

Daktiloya bir kâğıt taktı. Ahmet put gibi dikiliyordu gene...

IV

Kümedekilerin birbiriyle ilgilendiği yok. Lâfları mı bitti, yoksa köye yaklaştıkları için lâf faslının bitip işe girişme vaktinin yaklaştığını mı düşünüyorlar, nedir, her biri yolun bir yerinden, yere bakarak sallana sallana yürüyor. Ellerindeki çıkınlar taşınamıyacak kadar ağırlık veriyor. Hele küçük bir ilâç

sandığı var. Nasıl edip de köye ulaştıracaklarını bilemiyorlar. Gidecekleri köyden de biri var aralarında. Eskiden polislik yaptığını, çok iyi günler gördüğünü anlatıyor. «Ama hepsi yalan oldu şimdi» diyor. «Kazığı kaktık buraya. Bir adımız kaldı; Pulus beri Pulus öte, Adımla sanımla Pulus derler bana.»

Yürürken ortalığın sessizliğini bozuyor Pulus:

«Hem teker gibi liramı aldı herifçioğlu, hem de yolun ortasına bırakıp gitti. Şeerden yayan gelmeynen ne farkı var yolun yarısında inmenin?»

Doğruydu. İlçeden bucağa doğru geçen kamyoncu, liralarını almış, yol ayrımına bırakıp gitmişti onları.

Hasan biraz dinlenmelerini istiyor. Arpası yolunmuş bir tarlaya saparak oturuyorlar yolun kıyısına. Pulus gene söyleniyor oturur oturmaz:

«Teker gibi liramı aldı da...»

Kulakları uğulduyor. Sessizlik. İçlerine işlemek istiyor.

«Ah köyler ah!»

Diyor Hasan. Hasandan başka üç arkadaşı daha var: Mevlüt, Salim, Ordal. Dördü de köycülük Komisyonunun üyeleri. Pulus'un köyüne gidiyorlar.

Pulus boylu boyunca uzanmış arpa tarlasına, dinleniyordu. Elindeki çıkını da yastık yapmış başının altına. Hasan, bir büyük kesek parçasının üstüne oturmuş düşünüyor. Sol elini çenesine dayamış, öteki eliyle yakınındaki bir çörtük dikeninin dallarını koparak kokluyor.

«Ne güzel kokuyor şu çörtük» diyor koklarken.

«Evet» diyor Mevlût «çörtük çok güzel kokar!»

Ordal:

«Çörtük bu mu?» dedi ve uzun uzun baktı az geriden.

Hasan ve Mevlüt Şimdi İstanbulda yüksek öğrenimlerini yapıyorlar ama doğma büyüme köylü olduklarını söylüyorlardı. Salim de köy hayatını yakından bildiği ve köylüleri çok sevdiğini söylüyor. Köyde arazileri ve koyun sürüleri varmış babasının. Bazan gidermiş eskiden.

Ordal ise ilk bu gidecekleri köyü görecekmiş, köy olarak. Yassı bir taşın üstüne mendilini sermiş, elbisesinin kıvrışmasını önlemek için bedenini dimdik tutarak oturuyordu.

Komisyonları kurulalı üç ay kadar olmuştu. Erklerini özetlemek gerekirse, memleket gençliği, özellikle yüksek öğrenimde bulunan ülkücü gençlik arasında, köylerimize ve köy meselelerine karşı ilgi uyandırmak. Köye kültür ve hareket götürmek. Birçok alanlarda aydınlatıcı söylevler vererek onların uyuşukluklarını gidermek. Bir de, köylerde araştırma yaparak bol bol malzeme toplamak.

Bütün Türk gençliğinin en büyük dâvasının, köylerimizi kalkındırma dâvası olduğuna yürekten inanmışlardı. Şimdilik en büyük dilekleri, bu gidişte köylüyle kaynaşabilmek, onlar için yüreklerinin nasıl tutuştuğunu anlatabilmek ve bundan sonraki gelişler için de temel olacak etkiyi bırakarak iyi bir başlangıç yapmaktı.

Komisyonları kurulur kurulmaz, köye gidecek malzemenin ne yolla edinileceğini incelemişti. Birçok yerlere baş vurulmuş, ecza depolarından sandık sandık ilâçlar verilmişti emirlerine. İlkin, köylülerin sos-

yal hayatındaki basitliği değiştirmenin nasıl mümkün olacağı hakkında, tarım alanında, köylerde ne gibi yenilikler yapılması gerektiği hakkında ilim adamlariyle değeyde bulunarak, söylevlerine temel olacak bilgileri toplamışlardı.

Köylüyle kaynaşarak, onların içine karışarak yaşayışlarını yakından görmek ve en önemlisi de bu arada onlara etki yapmak, faydalı olmak için katlanıyorlardı bu yollara. Şimdi birçok arkadaşları da bunlar gibi, ülküleri uğruna, öteki bölgelerde yol tepiyorlardı. İlk kuruluşun sonucu olarak, istedikleri şekilde çıkamamışlardı yola. Gelecek tatil mevsimi için köye gençliğin akın halinde gitmesi sağlanacak, daha çok kümeler çıkacaktı Anadoluya. Ayrıca, sağlık, tarım bilgileri götürmenin, bazı siyasî sorunları köylünün anlayacağı şekilde yorumlamanın dışında, piyes oynayacak tiyatro ekipleri, konser verecek müzik ekipleri ve daha akla gelebilecek alanlarda fayda sağlamak için çeşitli ekipler çıkacaktı.

«Kalkıyor muyuz arkadaşlar?» dedi Ordal.

Her halde çok rahatsız olmuştu taşın üstünde put gibi otura otura. Epiyce de oturup kalmışlardı.

Kalkıştılar.

Sandığı Pulus kucakladı bu kez. Kendi köyüne gitmiyor muydu zaten bu ilâçlar. Taşısın varsın, yollarının hepsi altı kilometre zaten ayrım yerinden köye kadar. Nerdeyse yarı etmek üzereler. Az sonra biri alır sandığı, ondan öteki alır. Derken bakarlar ki köye varıvermişler.

Çıkınların da sandıktan kalır yerleri yok ağırlıkta. Yürüdükçe daha aşağı sarkıyor kolları.

«Kâğıdın ağırlığı hiçbir şeyin ağırlığına benzemiyor» diyor Salim.

Mevlüt:

«Gerçekten öyle!»

«Ama...» diyor Hasan «bir de köye yetiştirildi mi bu çıkınlardaki broşürler, bu yorgunluklar tezce unutulur o vakit. Çekilenlerin karşısında, yığınla insanın sağlığa, bilgiye kavuşması var...»

Ordal diyor ki:

«Söyleyeceklerimizi; bu broşürlerde okuyacakları yazıların da desteklemesi çok iyi olacak. Hele Marshall yardımından basılan şu sağlık broşürleri köylüye yol göstermekten yana birebir. Meselâ «Verem Önlenebilir» adlı broşürlerde o kadar kısa ve anlaşılır şekilde anlatılmıştır ki konu, bunu okuyan insanın veremе yakalanması kolay kolay mümkün olmaz..»

Mevlût gözlerinin üstündeki teri silerken:

«Kıymet biçilmez bunlara» diye doğruladı, «köylünün elinde, körün değneği gibi bir şey olacaklar..»

«İşten vakit bulurlar mı, ya da vakit bulsalar okuyacak, anlatacak kimse var mı diye düşünüyorum» diyor Hasan. «Kadınlara bunları duyurmak, anlatmak, benimsetmek de mümkün değil, ya da çok zor olacak gibi..»

Konuşulanları dinlemekte olan Pulus:

«Şey var köyde» diyor. «Ahmet öğretmen. O okur dinletir. Her zaman öyle eder zaten.»

«Köyünüzün öğretmeni mi?» diye sordu Hasan.

«Hayır köylümüz ya, Budak'da öğretmenlik ediyor. Yazın da burda duruyor...»

«İyi, onunla da görüşürüz. Bize yardımı olur mu, nasıl bir adam?»

«Nebliyim, zararı yok..»

Salimin kafasına takılmış olmalı, Hasanın okuyup anlamaları mümkün değil dediği:

«Onlar hikâye» diyor. «Köylünün cahilliği, anlamazlığı, inadı hep zıpçıktıların hikâyesi. Göreceksiniz birazdan, dediklerimin doğru olduğunu. Görüp de imrenceceksiniz.»

Hasan:

«İmrendiğimiz birçok şeyler vardır» diyor, «Naza, cilveye, iç çekmeye...»

Sözünü kesiyor Ordal. Hoşuna gidiyor lâfın ağzını değiştirmesi. Böyle edilmese yol da koyar insana.

«Kalb vurmasına, açılıp serpilmeye, süzgün bakışlara, buzbağı şişesine benziyen bacaklara...» diyor.

Salim:

«Bunları bir dergide okuduğumu sanıyorum» diyor.

«Uydurmuyorum» diyor Hasan. «İmrenilecek şeyleri sıralamışlardı, ben de orada okudum. Ama, açılıp serpilmeler, süzgün bakışlar, işve... Hele hele buzbağı şişesine benzer bacaklar bulunacak mı bakalım gittiğimiz köyde?..»

Oflaya oflaya en önden giden Pulus:

«Yok, beyler buralarda kadınlar şalvar giyinirler» diyor geri bakarak. Bu arada Hasan hızlanıyor, Pulusun kucağından sandığı alıyor.

«Köyde hasta, yaralı çocuk var mı?» diye soruyor ona.

«Eysik olur mu köy yerinde, bulunur beğim» diye karşılıyor Pulus. Sonra soruyor:

«Ne var ki bu sandığın içinde?»

Hasan söylüyor:

«Oksijen, tendürdiyot, sıtma ve öksürük hapları... Türlü melhemler.. Pamuk, sargı.»

«İyi iyi.»

«Varsın bacaklar görünmesin. Görünmeyen şeyler hakkında daha iyi, daha geniş düşünülür sere serpe. İnsan, kafasında istediği güzelliği verir ona» diyerek, deminki bacak hikâyesini kafasında geliştirmekte olduğunu belirtti Salim.

Hasanın alnında ter, damlalar halinde büyüyordu yürüdükçe. Kucağındaki sandığı sağ böğründen ağdırıp sol böğrüne yasladıktan sonra başını Salim'e çevirdi:

«Evet, gerçeği gözden ırak tutunca, ne kadar uydurursan uydur, gider. Bazı şişman kadınlar olur tuluk gibi; onların bacakları da kiloluk şişe ayarındadır hani. Köyde şişman adam bulunsun sanmam ama, hayâlinden insanın bedenini de şişirebilir isteyen.»

«Nasıl isterse o biçim anlatamaz mı anlatan. Hem hikâye kuruluktan kurtulur.»

Hasan soluyordu. Sandığı gene Pulus aldı kucağından. Terini sile sile Salime yaklaştı o:

«Dostum!» dedi. «O olmasına olur, uydurulmasına uydurulur, bir şeycik demem. Günün birinde de gerçek kendini, gözümüzün içine bata bata bize kabul ettirir. Gerçeği inkâra kalkışamayız.»

«Gerçek mi?» diyor. Ordal orta yere «hani imrenilecek şeyler sayıyorduk, onlar gerçek değil mi be: Ayna gibi göğüsler, beni öp diye oynayan dudaklar. Uyumla oynayan takkeli ikizler, kalçalar... Bunlar

gerçek değil mi Hasan... Gerçek deyince hemen köy mü gelmeli akla?.»

Ayırıyor Hasan:

«Tatlı gerçekler, acı gerçekler!»

«Tatlı gerçeklerin her parçasını bir vitamin çeşidine benzeten karikatürcüyü aklıma getirdiniz gene» deyince Ordal, hangi tatlı gerçeklerin karikatürünü yaptıklarını sordu Hasan:

«Bayağı; boyun, boğaz, dil, dudak, göğüs, bacak.. resimleriydi.»

«Kuş tüyü döşeklerde.»

Arkasını getirmedi Hasan. Sustu.

Köye de iyice yaklaşmışlardı. Yaklaşmışlardı da ne kelime, birkaç tavuğun küllükten kaçmasından, iki zağar'ın cansız ürmelerinden sonra, köyün kıyısındaki okulun önünde buldular kendilerini.

Okul avlusunun çevresi kara çopur taşlardan alçak bir duvarla çevrilmişti. Duvarın yanında bir yere toplanıp oturdular. Ne yapmalılardı şimdi ilkbaştan? İşte sessizliği ile öğle sıcağının karanlığına gömülmüş olan köy, soluk almadan, karşılarında durup duruyordu. Avlunun iç yanında bostan otları, ebegümeci ve ısırganlar yer yer tümsekler yapıyorlar. Bakımsız bir bahçe gibi avlu. Bir köye benzetebilir insan onun durumunu.

Alt yandan yorgun yorgun bir çay geçiyor. Karabudak'ın «Kara su» yu. İki yanda söğüt ağaçları görünüyor.

«Oraya gidelim» diyor Pulus, «Söğüt gölgesi bütün gölgelerden serin olur. Köyümüz iyidir. Akar suyu, söğüdü, gölgesi var. Bakmayın yaz günü böyle olduğuna. Güz gelince bu havlinin içi temizlenir, çocuk-

lar cıvıldamaya başlar. İşler bitince kızlar delikanlılar yazıdan yabandan çekilir gelir. Köy köy olur...»

Önlerinden, sırtına testileri bağlamış, ağızları yüzleri sarılı olduğu için genç mi koca mı belli olmayan kadınlar geçiyor tek tük. Çaya su doldurmaya gidip geliyorlar.

Söğüt gölgesine mi gitmeli kalkıp, burada mı oturmalı biraz daha, yoksa köyün içine mi girmeli?..

Kafalarını bu anda uğraştıran şey, bu basit soru idi muhakkak. Kimsenin ortaya bir fikir attığı yoktu ama.

Salim paketini açtı bu dalgınlık, sessizlik, daha doğrusu dinlenme anında. Bir takım çamaşır vardı paketinde, dürülü. Çamaşır dürüsünün altında üstünde gazeteler, dergiler vardı. Hafta ve Yelpaze Dergileriydi ikişer tane.

Hafta'nın kapağında, kıç üstü yangelmiş, önündeki incir yaprağı kadar gölge sayılmazsa, çırılçıplak bir kadın resmi vardı. Az önce yolda sözü edilmiş olan tatlı gerçekleri andırıyordu. Bu ıssız yerde, tepeden tırnağa kapalı giyinilen bu ellerde, kavrulan dudaklariyle bu kapak resimlerine bakıyorlar, her iki anlamda susuzlukları azalıyordu. İçinden çıkıp geldikleri yerleri filim gibi gözlerinin önüne getiriyordu sanki bu resimler.

«Bunların içindeki resimlerden göstererek halka, iyice kapalı giyinmenin kötülüklerini anlatsak nasıl olur?» dedi Salim.

Bükülmüş gazeteleri karıştırmakta olan Ordal, oradaki tek ve kümeler halindeki Dünya Güzellik Kraliçeliğiyle ilgili resimleri göstererek:

«Zannedersem onlar açık kaçar birdenbire gösterilince.» dedi. «Önce bunları göstermeli, ne düşündüklerini sormalı. Hiç böyle giyinenler görüp görmediklerini, görseler nasıl karşılayacaklarını anlayıp dinlemeli. Neler dediklerini yazarsak, malzeme de olur bize.»

«Evet» dedi Hsan, «bunları yaparken Salim de fotoğraflarımızı çeker köylülerle.»

Ordal:

«Bir taşla iki kuş vurmuş oluruz. Kalkınma öncüleri ya da Anadoluyu adım adım gezen kahraman milliyetçiler demeli resimlerin altına da!» dedi.

«Kalkalım öyleyse, ne duruyoruz?» dedi Mevlût.

Toparlanıp kalktılar.

Okulun üst yanına dolanınca dar bir sokağa girdiler. Az ilerlediler, ağıt çığlık sesleri gelmeye başladı kulaklarına. Karşıda, birbirine bitişik damların üstünde yüzlerce insan yığılmış, kaynaşıp duruyordu. Sanki hepsinin inim inim inlediği sanılırdı yükselen çığlıktan. Köyde kim var kim yok oraya birikmiş anlaşılan. Hele kimsecikler görünmüyordu deminden beri ortalıkda.

Hasan biliyordu köydeki komşuluk ve ölüm kalım anlarında birleşme durumlarını:

«Köyün önemli bir kişisi ölmüş olmalı?» dedi.

Hepsi aynı kanıda birleştiklerini gösterdiler, baş sallıyarak.

İleri doğru yaklaşırken, oradaki yığından çoğu görmüştü onları.

Pulus el etti, onlara doğru yürüdü birkaç kişi.

«Ne var Vel'a ne oluyor, komşular toplanmış gene?»

«Sorma Pulus, Çinko'nun konur öküzü öldü. Geceden beri albasmış gibi Çinko. Tüm sersem oldu evindekiler ağlayı ağlayı.»

«Deme Vel'a!»

«Demesi böyle. Dizlerine vurup, bağırıp duruyorlar halen. Kesmeye bile elleri varmamış, mundar etmişler. Musmul olsa gomşulara dağıtırdı da eline biraz enek geçerdi...»

Hayretle dinleyen Salim:

«Neee?» dedi «ölen öküze mi ağlıyorlar böyle. Ben de bir insan ölüsü var sanmıştım?..»

«İnsana bu kadar ağlanır mı beyim!» dedi Vel'a, «insan ölünce azcık âdeti yapılır; sonra da yunur yıkanır kaldırılır; her şey biter...»

«Allah Allaaaaah!»

«İnsan dediğin nedir ki köy yerinde. Bak şu damın başına: sürüynen veled var: Kum gibi kaynıyor. Ama Çinko yirmi senede zor çiftledi o öküzleri. Tam yirmi sene koşturdu gurbet dağlarında. El içine karıştım derken, iki eli böğründe kaldı...»

Kalabalığın içinden, kasketli, bol paçalı, çarıklı biri daha yürüdü onlara doğru. Onların yabancı oldukları besbelliydi.

«Hoş geldiniz arkadaşlar» dedi. «Ben Ahmet...» Tek tek ellerini sıktı hepsinin.

«Hoş bulduk...»

«Hoş bulduk...»

«Hoş bulduk...»

Ahmet ekin tarlasından gelmekteyken oraya sapmıştı. Paçaları pıtrak dikeniyle sıvalı, elleri çatlak çatlaktı.

Onlar da kendilerini tanıttılar. Köye gelmekte ereklerinin neler olduğunu anlattılar.

«Hele eve gidelim de bir dinlenin» dedi Ahmet.

Eve giderken dertleştiler:

«Köy dâvasıyla uğraşmak kolay olmuyor» diye söylendi Ahmet.

İçlerinden bir kısmı başlarını salladılar «evet» dercesine.

Hasan:

«Bir dâva uğruna başını verenler var dostum, daha bizimkiler nedir onların yanında. Halkın, anlayışsızlık yüzünden çıkardığı ufak tefek güçlükler.»

«Bir de ötekiler, halkı anlayıp bilmeden yönetmeğe çalışanlar vardır ki hiç kimsenin gık demesini uygun bulmazlar, yerden yere çalarlar adamı» dedi Ahmet.

«Konuşmanızda çok çekmişlerin hali var Ahmet Bey?»

«Maalesef» dedi Ahmet, «epiy serencam geçirdik.»

«Mesleğinizden olmadınız ya?»

«Maalesef ayırdılar dostum» diye, gene üzüntüyle karşıladı Hasanın sorusunu.

«Şimdi?»

«Arpa tarlası...»

«Nasıl olur?»

«Aslına dönüş..»

Sabahleyin dört-beş yaşlarındaki işe gitmeyen çocuklardan bir kalabalık doldurmuştu meydanı. On kadar da ihtiyar vardı elleri asalı. Meydana bakan dam başlarında birkaç kadın da görünüyordu.

Hasan, hasta olanlar veya evinde hastası bulunanlar olup olmadığını sordu. Vardı hastası olanlar. Eksik olur muydu. Öteki köyleri de düşünerek, eldeki hapların bir kısmını dağıttı Hasan.

Salim konuşmaya başladı sonra. Uzun uzun lâf edip kafa patlatmıyacağını, yalnız bir iki hususa dokunmakta köylüler için fayda umduğunu söyledi. Cebinden, çok eskiden hazırlanmış bir kâğıt çıkararak şöyle devam etti sonra:

«Vatanımızın bu tarihî köşesinde, mukaddesatına ve şanlı mazisine bağlı köylü vatandaşlarım!

Huzur ve hürriyet dolu havasından millî ruhumuzu doldurduğumuz bu topraklar üzerinde vekarla ve vazife aşkıyla yaşamakta olduğunuzdan şüphem yoktur. Tarihin Türke suratını astığı ve hayat ufuklarını kararttığı bir günde, bu korkunç karanlıktan faydalanarak, medeniyetin mâna ve meziyetlerini unutup da, namertçe gazabını üzerimize yağdırmağa koyulanlara nasıl bir ders vermişsek, bugün de aynı mukaddes topraklar üzerinde medeniyetin nurlu ufuklarına doğru hızla ilerlememiz elimizdedir ve bizler bunu yapacağız.

İnsaniyeti, ihtiraslarına ve küflü ideolojilerine kurban etmek isteyenler ve maddenin, menfaatin iğrenç merdivenlerine tırmanmak için mert ve şerefli bir milletin kanını içmek isteyenler nasıl hayal sukutuna uğramışlarsa, cehalet ve gerilik de yılmaz azmimiz önünde elbette dize geleceklerdir.

Bizim en kutsal görevimiz hep vatan olacaktır. En büyük gayemiz, vatanı omuzlarımızda yükseltmek ve hür, mutlu bir vatan haline getirmektir.

Biz, vatanımız üstünde milletimize ve hür insanlığa şerefle hizmet ettiğimiz sürece, sizler huzur ve mutluluk içinde çalışın, uykunuzu rahat uyuyun...

İnsanlığı ve medeniyeti, düştüğü vahşet uçurumundan kurtaracak olan daima bizleriz...»

Alkışlandı, göğsü gururla doldu Salimin.

Az sonra, yanlarında köy bekçisi Caynal Ismayıl olduğu halde, tuttular Pasaklı Mandama köyünün yolunu...
